

Véronique André de la Porte

Studentnr. 314033

MASTERTHESIS

*WANNEER TOUWSLAGEN NIET
MEER VOLSTAAN...*

In deze thesis wordt onderzocht of de Curaçaose slavenwetten van de eerste helft van de 19e eeuw repressief, dan wel beschermend waren. Ook wordt er nagegaan of er controle was op deze slavenwetten en of zij nageleefd werden.

FACULTEIT DER HISTORISCHE EN KUNSTWETENSCHAPPEN

Begeleider | Prof. Dr. Alex van Stipriaan Luïscius
Tweede lezer | Prof. Dr. Gijsbert Oonk

INHOUDSOPGAVE

Summary in English	4
Dankwoord.....	5
1. Inleiding.....	6
1.1. Probleemstelling en deelvragen	6
1.2. Bronnenmateriaal.....	9
2. Historiografisch debat.....	11
2.1 Slavernij: mild of wreed?.....	11
2.2 Slavernij als systeem	17
2.3 Slavernij op de Nederlandse Antillen.....	22
2.4 Conclusie.....	25
3. Theoretisch kader	27
3.1. Definiëring Wat is slavernij	27
3.1.1. Patterson's universele definitie van slavernij	27
3.1.2. Het sociale aspect.....	28
3.1.3. Het culturele aspect	28
3.1.4. Het psychologische aspect	30
3.1.5. Het eigendomsaspect en de juridische context.....	31
3.1.6. Werkdefinitie	32
3.2. Slavernij op Curaçao: mild of wreed?.....	33
4. Historische context.....	35
4.1. Overzicht Curaçaose geschiedenis 1790-1863	35
4.2. De grote slavenopstand van 1795	39
4.3. 1824 - 1826	40
4.4. 1848 - 1850	41
4.5. 1857 - 1859	43
5. De West-Indische Slavenwetten van de 18 ^e eeuw	44
5.1. Spanje en de Siete Partidas.....	45
5.2. De Britse slavenwetten.....	47
5.3. Frankrijk en de Code Noir	48
5.4. De Nederlandse slavenwetten.....	50
5.5. Conclusie.....	51

6.	Formele ideologie: De Curaçaose slavenwetten van de 19e eeuw	52
6.1.	1795-1797	52
6.1.1.	Het slavenreglement van 1795	52
6.1.2.	Het slavenreglement van 1812	54
6.2.	1824-1826	55
6.2.1.	Het slavenreglement van 1824	55
6.2.2.	Order in council, Trinidad	58
6.2.3.	Regeringsreglement van 1828	61
6.2.4.	Reglement van 1833	61
6.3.	1848-1850	62
6.4.	1857-1859	63
6.4.1.	Het slavenreglement van 1857	63
6.5.	Conclusie.....	67
7.	Veranderende informele opvattingen.....	69
7.1.	1795-1797	69
7.2.	1824-1826	69
7.3.	1848-1850	71
7.4.	1857-1859	73
7.5.	Conclusie.....	75
8.	Veranderende behandeling van de slaven.....	77
8.1.	1795-1797	77
8.2.	1824-1826	79
8.3.	1848-1850	81
8.4.	1857-1859	87
8.5.	Conclusie.....	90
9.	Algemene Conclusie	92
10.	Bijlagen.....	95
10.1.	Bijlage 1: slavenreglement 20 september 1824.....	95
10.2.	Bijlage 2: slavenreglement 14 februari 1857	99
11.	Bibliografie	105
11.1.	Bronnen.....	105
11.1.1.	Archivo Nashonal, Willemstad, Curaçao (AN).....	105
11.1.2.	Nationaal Archief, Den Haag, Nederland (NA)	105
11.2.	Literatuur	106

SUMMARY IN ENGLISH

This master thesis focuses on the Curaçaoan slave laws during the first half of the 19th century. It examines whether these laws were mainly repressive, like the slave laws of the 18th century, or if they offered the slaves any form of protection. It then goes on to research how effective these laws were, and whether they were enforced.

As a basic principle, three layers of the historical reality are discussed: formal ideology, informal opinions and daily practice.

In the formal ideology, it turns out that the earlier slave laws during the 19th century were a balance between the protection of public order and the protection of the slaves. As time passed the balance shifted towards the protection of the slaves and in the final slave law, dating from 1857, there is no mention of public order.

Informal opinions played a large role in society. Not only in the viewpoint of slaves and masters towards each other, but also in the interpretations of the laws and in the (non)compliance with them. Formal ideology was clearly a step ahead of the informal opinions, which made the slave laws more difficult to apply in practice.

Research shows that in daily practice the slave masters did, for the most part, observe the regulations. This was not, however, due to the practically non-existent enforcement by the government, but due to government intervention after complaints by the slaves. The lack of enforcement by the government was not because of indifference or unwillingness, but mainly because of a lack of means.

I conclude that the Curaçaoan slave laws of the first half of the 19th century were not repressive. Their main goal was to give the slaves a better standard of living. This was mostly in function of the slave as a means of production, however just before the abolition of slavery the laws were intended to protect the slave as a person. Though not enforced, these laws did, to a certain extent, succeed in their purpose.

DANKWOORD

De realisatie van deze master thesis is niet vlekkeloos verlopen. Omwille van verschillende factoren heeft het voornamelijk langer geduurd dan oorspronkelijk de bedoeling was. Hierbij zou ik dan ook graag zowel mijn begeleider Prof. Dr. Alex van Stipriaan Luiscius als mijn ouders willen bedanken voor hun begrip en geduld.

Daarnaast komen dankbetuigingen toe aan zowel Yoeri Auteveld voor zijn tijd, inzichten en goede raad, als aan Caroline Daniels voor het nalezen.

Als laatste ben ik Kees de Wijs ook zeer dankbaar. Toen bleek dat ik nog een belangrijk archiefstuk uit Curaçao miste, heeft hij voor een reproductie uit het Archivo Nashonal gezorgd en deze aan mij laten bezorgen. Daarmee heeft hij voor een belangrijk deel aan het onderzoek bijgedragen en mij heel wat tijd, geld en zorgen bespaard.

1. INLEIDING

In mijn driejarige opleiding tot Bachelor in de geschiedenis in België was ik amper met slavernij in aanraking gekomen. Net omdat het een voor mij compleet onbekend onderwerp was, trok het mijn aandacht.

Tijdens het oriënterend onderzoek viel me op dat, met betrekking tot de Nederlandse koloniale geschiedenis, er tot nog toe sterk op Suriname gefocust werd. Daardoor is Curaçao enigszins in de vergetelheid gedoken, een plaats die het zeker niet verdient. Eén van de doelstellingen van deze thesis is dan ook een begin te maken in het opvullen van die leemte.

Ook opvallend was dat er weinig aandacht werd besteed aan de wetgeving rond slavernij. Hoewel de verschillende slavenwetten wel sporadisch vermeld werden, werden ze zelden in detail geanalyseerd.

Goveia schreef het meest uitgebreide artikel over de West-Indische slavenwetten van de achttiende eeuw.¹ Zij bood een duidelijk overzicht van het ontstaan, de basis en de inhoud van de verschillende slavenwetten van de West-Indische eilanden. Goveia besprak de Spaanse *Siete Partidas*, de Engelse slavenwetten en de Franse *Code Noir*. De Nederlandse slavenwetten werden in slechts enkele alinea's behandeld. Haar voornaamste besluit was dat de achttiende eeuwse slavenwetten vooral repressief waren. Hun doel lag in de handhaving van de openbare orde en niet in de bescherming van de slaven.

Dit onderzoek tracht aansluiting te vinden bij het werk van Goveia, al ligt de focus hierbij wel op de Nederlandse slavenwetten en slechts op één van de West-Indische eilanden.

1.1. PROBLEEMSTELLING EN DEELVRAGEN

Op basis van de voorgaande vaststellingen en heel wat inleidende lectuur is de volgende probleemstelling uitgekristalliseerd:

Gedurende de negentiende eeuw, de laatste fase van de slavernij, kende Curaçao slavenwetten die de slaven ten dele ook bescherming boden. De vraag is nu in hoeverre dat een dode letter bleef, waardoor de wetgeving uiteindelijk toch voornamelijk repressief zou zijn geweest.

¹ Goveia, E., Bartlett, C., *The West Indian slave laws of the 18th century* (Barbados 1970).

Ik koos voor de eerste helft van de 19^e eeuw als referentieperiode omdat er gedurende deze periode veel veranderingen plaatsvonden met betrekking tot slavernij. Langzaam maar zeker veranderde het denkbeeld over slavernij en werd de slavernij als instelling niet langer zomaar aanvaard.² Dit had ook een invloed op de slavenwetten.³ Het eindpunt van dit onderzoek werd vastgelegd op 1857, het jaar waarin de laatste slavenwet werd uitgevaardigd voor de emancipatie⁴ van de slaven door Nederland in 1863.⁵

Een onderzoek van deze gehele periode zou echter te uitgebreid zijn met oog op het tijds kader van de master thesis. Daarom heb ik er voor geopteerd om vier belangrijke momenten, steeds met de twee daarop volgende jaren, uit deze periode als onderzoeksmomenten te nemen:

- 1795: de grote slavenopstand op Curaçao
- 1824: de invoering van een nieuw slavenreglement
- 1848: de emancipatie van de slaven op de Franse West-Indische eilanden
- 1857: de invoering van een nieuw slavenreglement

De keuze van deze momenten is te verklaren door de nieuwe regelgeving of de nieuwe omstandigheden die zij met zich mee brachten. Ook is er op gelet dat de onderzoeksmomenten voldoende verspreid zijn om toch een beeld van de hele onderzoeksperiode te kunnen schetsen. Strikt genomen valt 1795 natuurlijk niet binnen de 19^e eeuw, maar vanwege het belang van deze gebeurtenis heb ik toch geopteerd om dit moment in het onderzoek op te nemen.⁶ Het is echter vanzelfsprekend dat elke afbakening in tijd en ruimte arbitrair is en voor discussie vatbaar blijft.

Als eerste onderdeel van deze thesis bied ik een terugblik op wat er tot nog toe over slavernij en de slavenwetten geschreven is. Hierbij geef ik de belangrijkste denkpijlers van de verschillende auteurs weer, aangevuld met mijn eigen inzichten of opmerkingen. Daarna volgt een theoretische beschouwing op slavernij. Na deze meer theoretische hoofdstukken volgt een schets van de historische context waarin de vier onderzoeksmomenten plaatsvonden, zodat deze gebeurtenissen op een zo correct mogelijke manier begrepen en geïnterpreteerd kunnen worden. Als uitgangspunt

² Zie hiervoor bv. Gibbes, F.E., Römer-Kenepa, N.C., Scriwanek, M.A., *De bewoners van Curaçao, vijf eeuwen lief en leed 1499 – 1999* (Willemstad 2002) 107, 109; Eltis, D., *Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade* (New York 1987).

³ Dit wordt in het onderzoek aangetoond, zie o.a. hoofdstuk 6.

⁴ In mijn keuze van de term 'emancipatie' boven 'afschaffing' volg ik het woordgebruik in de bronnen. In het verdere onderzoek baseer ik mij tevens op de termen die in de bronnen gebruikt worden. Voor meer informatie over het debat over de twee termen verwijs ik naar: van Stipriaan, A., 'Disrupting the Canon: the Case of Slavery' in: Grever, M., Stuurman, S., (ed.), *Beyond the Canon, History for the Twenty-first Century* (New York 2007) 205-219.

⁵ AN, Toegang 4, Koloniaal Archief, Arbeid, 1 juli 1863, Inventaris 39.

⁶ Naar aanleiding van deze slavenopstand kwam een nieuwe slavenwet tot stand, die bescherming voor de slaven voorzag. Voor meer hierover, zie hoofdstuk 6.

voor de negentiende eeuw, bespreek ik vervolgens de slavenwetten van de West-Indische eilanden gedurende de 18^e eeuw.⁷

Om de bovengenoemde probleemstelling te kunnen bevestigen of ontkrachten zal ik vervolgens gebruik maken van drie deelvragen. Deze deelvragen bouwen voort op een model opgesteld door Schwegman.⁸ In haar artikel over vrouwen onder het fascisme zocht zij een verklaring voor het feit dat vrouwen zich vrijwillig onderwierpen aan dit vrouwonvriendelijke regime in de verschillende lagen van de historische werkelijkheid: formele ideologieën, informele opvattingen en dagelijkse levenspraktijk.⁹

Een recent voorbeeld dient om de verschillende lagen te duiden: Op 27 oktober 2008 werd Nigeria door de Community Court of Justice of the Economic Community of West African States (ECOWAS) schuldig bevonden aan het niet beschermen van Hadijatou Mani tegen de slavernij. Ondanks het feit dat het verbod op slavernij in de grondwet van Nigeria is opgenomen, en dat slavernij in 2003 als misdaad strafbaar met tot 30 jaar celstraf is verklaard (formele ideologie), leven er in Nigeria naar schatting nog zo'n 43.000 slaven (dagelijkse levenspraktijk). Bedreigd met gerechtelijke vervolging, stemde de eigenaar van mevrouw Mani toe haar vrij te laten, enkel om haar bij haar vrijlating weer als zijn vrouw terug te vorderen op basis van het Nigeriaanse gewoonterecht (informele opvatting). De ECOWAS rechtbank oordeelde echter dat dit ongrondwettelijk was, waardoor mevrouw Mani eindelijk vrij was.¹⁰

Hieruit wordt al snel duidelijk dat de wetgeving en de dagelijkse toepassing van die wetgeving niet altijd op eenzelfde lijn liggen. Het is precies die kloof tussen de wetgeving en de realiteit die het onderwerp van deze thesis zal worden.

De eerste deelvraag behandelt het niveau van de formele ideologie en luidt als volgt:

Wat was de precieze inhoud van de slavenwetten van de 19^e eeuw?

Hierbij zal de inhoud van de verschillende Nederlandse slavenwetten gedurende de 19^e eeuw geanalyseerd worden. Er zal nagegaan worden of de wetten, zoals in de 18^e eeuw, vooral repressief waren of dat zij ook daadwerkelijk bescherming voor de slaven voorzagen.

De volgende deelvragen gaan dieper in op de informele opvattingen:

Welke opinies of interpretaties van de wetten die niet naar de letter van de wet waren, zijn er terug te vinden? Hadden deze een invloed op het dagelijkse leven?

Het feit dat er wetten bestaan is geen garantie dat ze ook worden uitgevoerd zoals ze geschreven zijn. Wetten werden soms anders geïnterpreteerd dan oorspronkelijk bedoeld was en gevestigde

⁷ Zowel de Nederlandse eilanden als de Franse, Spaanse en Engelse.

⁸ Schwegman, M., 'Lagen der werkelijkheid' in: Blok, J., et al. (ed.), *Jaarboek voor vrouwengeschiedenis* (Nijmegen 1981).

⁹ Schwegman, 'Lagen der werkelijkheid', 130.

¹⁰ N.N., 'A continuing abomination', *The Economist*, vol. 389, nr.8604 (2008) 43.

denkbeelden konden het uitvoeren van nieuwe wetten bemoeilijken. In dit hoofdstuk ga ik op zoek naar sporen van dit soort informele opvattingen in de bronnen. Ook onderzoek ik in welke mate deze informele opvattingen het dagelijkse leven beïnvloedden.

De combinatie van de formele ideologie en de informele opvattingen zijn de basis van handelingen in de praktijk. De laatste deelvraag die ik behandel gaat dan ook over de dagelijkse levenspraktijk:

In welke mate werden de slavenwetten nageleefd en was er controle op het naleven ervan?

Hier zal de nadruk op de toepassing van de wetten in de praktijk liggen. *De jure* tegenover *de facto*. Om een antwoord op deze vraag te geven zal ik onderzoeken of er bewijzen te vinden zijn dat slavenhouders de beschermende maatregelen effectief naleefden. Verder ga ik bijvoorbeeld ook op zoek naar praktijkvoorbeelden waarbij slavenhouders gestraft werden omwille van het niet naleven van de maatregelen.

Ten slotte zullen de belangrijkste besluiten samengevat worden in de algemene conclusie.

1.2. BRONNENMATERIAAL

Als bronnenmateriaal voor dit onderzoek baseer ik me vooral op de archieven van het Archivo Nashonal in Willemstad, Curaçao en het Nationaal Archief in Den Haag.¹¹

Oorspronkelijk was het ook de bedoeling om de *Curaçaosche Courant* als bron voor dit onderzoek te gebruiken. Dit bleek echter onmogelijk. De benodigde jaargangen zijn slechts op twee locaties te vinden: de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag en het Archivo Nashonal in Willemstad, Curaçao. Vanwege digitalisering was de krant niet beschikbaar in Den Haag en door renovatiewerkzaamheden in het Archivo Nashonal was het ook onmogelijk om de krant daar te consulteren.

Dit heeft als gevolg dat de bronnen die ik voor dit onderzoek gebruikt heb uitsluitend politieke bronnen van blanke hand zijn. Deze bronnen zijn wel betrouwbaar, maar kunnen door hun politieke aard soms getint zijn. Dit heeft uiteraard een invloed op sommige resultaten van het onderzoek. Waar toepasselijk wordt dat in de komende hoofdstukken besproken. Een andere terechte kritiek zou zijn dat deze bronnen geen volledig beeld van de situatie geven. Het standpunt van de slaven is bijvoorbeeld ondervertegenwoordigd. Dit is echter een probleem dat moeilijk te vermijden is, gezien de zeer geringe hoeveelheid beschikbare bronnen waarin dit standpunt wel vertegenwoordigd wordt.

¹¹ Voor een volledige lijst van de gebruikte bronnen verwijs ik naar het onderdeel 'Bronnen' van de bibliografie.

Het Oud Archief Curaçao is vanwege de slechte staat ervan enkel op microfiche te bekijken. De kwaliteit hiervan is echter zo slecht dat het grotendeels niet leesbaar is. Van 1795 is er daarbij nog slechts zeer weinig archiefmateriaal voor handen. Hierin moet dan ook de verklaring gezocht worden voor het gebruik van secundaire literatuur voor deze periode.

Het vinden van bruikbaar archiefmateriaal voor dit onderzoek was niet zo voor de hand liggend. Helaas zijn er geen bronnen die specifiek over slavernij handelen, maar moet de relevante informatie gezocht worden tussen ander materiaal. Er moesten enorme hoeveelheden archiefmateriaal doorzocht worden, soms zonder enig resultaat.

In eerste instantie wilde ik systematisch alle relevante archiefmateriaal bekijken, maar al snel bleek dit een meerdere jarenplan te worden. Om een selectie te maken heb ik verschillende stukken aangevraagd om de inhoud te bekijken. Op basis daarvan kon ik naast de geografische en periodieke afbakening een aantal criteria opstellen om een selectie te maken. Bepaalde bronnen, zoals de notulen van de Raad van Policie¹², behandelden voornamelijk boedels en manumissies. Ik heb besloten om deze buiten beschouwing te laten omdat zij voor dit onderzoek niet relevant zijn.

Met betrekking tot dit onderzoek leken mij de meest representatieve en bruikbare criteria:¹³

- 1) Curaçao
- 2) 1795-1797; 1824-1826; 1848-1850; 1857-1859
- 3) Vermeldingen van de behandeling van slaven, de slavenwetten of de toepassing ervan

Uit het beschikbare archiefmateriaal heb ik een selectie gemaakt gebaseerd op deze criteria. De bronnen die overbleven heb ik vervolgens volledig doorgenomen op zoek naar relevante vermeldingen. Als deze voorkwamen heb ik onder inventarisnummer documenten opgesteld waarin ik de relevante passages heb overgetypt of gefotografeerd. Zo kon ik er later gemakkelijk gebruik van maken en eenvoudig achterhalen waar de passages vandaan kwamen.

¹² NA, Toegang 2.10.01, Inventaris 3825-3829.

¹³ Al geldt hier tevens de opmerking dat elke selectie van criteria voor bronnenmateriaal voor discussie vatbaar blijft.

2. HISTORIOGRAFISCH DEBAT

Door de tijd heen is slavernij geëvolueerd van iets dat als volstrekt normaal werd beschouwd tot iets dat tegenwoordig in de Westerse wereld als absoluut onaanvaardbaar wordt gezien.¹⁴ Mede daardoor werd deze instelling al op zeer uiteenlopende manieren onderzocht en beschreven. Dit heeft geleid tot verschillende historiografische debatten.

In deze thesis wordt de historiografie betreffende Brazilië grotendeels buiten beschouwing gelaten. Ondanks het feit dat Brazilië gedurende lange tijd de grootste slavenhoudende en -invoerende kolonie was, zou een nadere beschouwing van de specifieke historiografie daaromtrent niets aan dit onderzoek bijdragen.¹⁵ Indien de rol van Brazilië wel belangrijk is binnen de besproken historiografie wordt dit uiteraard vermeld.

2.1 SLAVERNIJ: MILD OF WREED?

Het eerste debat dat ik aanhaal, behandelde de aard van slavernij en werd gevoerd in het begin van de vorige eeuw. Phillips publiceerde toen zijn *American Negro Slavery; a Survey of the Supply, Employment, and Control of Negro Labor, as Determined by the Plantation Regime*.¹⁶ Dit boek schetste voornamelijk een romantisch beeld van slavernij. Slavernij werd omschreven als een goed bedoeld systeem, waarbij de plantage eigenaren als vaderfiguren voor de slaven optraden. Volgend citaat is typerend voor de algehele toon van het boek:

*'A planter in explaining his mildness might well of said [...] he refrained from the use of fetters not so much because they would have hampered the slaves in their work as because the general use of them never crossed his mind. [...] the whole system of control must be moderate; slaves must be impelled as little as possible by fear, and as much as might be by loyalty, pride and the prospect of reward.'*¹⁷

Phillips was ervan overtuigd dat de slaven in de Verenigde Staten een beter leven leidden dan hun verwanten in Afrika. Zij waren namelijk ontsnapt aan barbaarsheid en gezegend met de invloeden van christendom en de Westerse beschaving. Hij zag slaven als kinderlijke wezens die zowel fysiek als

¹⁴ Tannenbaum, F., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *The American Historical Review*, vol. 72, nr. 3 (1967) 926.

¹⁵ Drescher, S., Engerman, S. (ed.), *A Historical Guide to World Slavery* (New York 1998) 100.

¹⁶ Phillips, U., *American Negro Slavery; a Survey of the Supply, Employment, and Control of Negro Labor, as Determined by the Plantation Regime* (New York 1918). Beschikbaar op: <http://www.gutenberg.org/files/11490/11490.txt> (18-05-2009).

¹⁷ <http://www.gutenberg.org/files/11490/11490.txt>, Chapter XV. Plantation Labor, (18-05-2009).

mentaal inferieur waren aan blanken. Phillips was duidelijk een *white supremacist* hoewel je dit gezien de tijdsgeest kan nuanceren.¹⁸ Toch moet erkend worden dat deze vooroordelen zijn onderzoek beïnvloedden. Dit is dan ook één van de voornaamste redenen waarom zijn werk aan geloofwaardigheid moet inboeten.¹⁹

Toch zou de visie van Phillips de eerste helft van de twintigste eeuw overheersen. Achtentwintig jaar later ontpopte Stamppp zich als een waardige tegenstander. Stamppp's *The Peculiar Institution: Slavery in the Ante-Bellum South*²⁰ maakte Phillips' beeld van slavernij als paternalistisch systeem met de grond gelijk. In plaats daarvan plaatste hij de slaven in een slachtofferrol. Stamppp omschreef slavernij als wreed, onmenselijk en winstgevend. Hij argumenteerde dat de slaven dat ook zo ervoeren. Ze werden zowel geestelijk als materieel uitgebuit. Stamppp oordeelde dat slavernij gebaseerd was op starre discipline en een totale onderwerping van slaven aan hun meesters. Indien nodig, kon deze onderwerping door wrede straffen worden afgedwongen. Hij benadrukte economische belangen als belangrijkste beweegredenen van de plantage-eigenaren. Stamppp beschouwde slaven als een '*troublesome property*', ze verzetten zich tegen de autoriteit van hun meester en vooral tegen het gebrek aan controle over hun eigen tijd en arbeid.²¹

Ondanks de tegenstellingen tussen de standpunten van Stamppp en Phillips argumenteerde Patterson later dat het werk van Stamppp geenszins het debat over slavernij veranderd heeft. '*It merely replaced the conservative thesis of Phillips with a liberal one.*'²² Elkins bevestigde dit: ondanks het feit dat de these van Stamppp tegengesteld was aan dat van Phillips bleef zijn analyse beperkt tot dezelfde onderzoeksvragen. Het debat bleef onveranderd.²³ Hoe dan ook, de argumenten van Stamppp dat slavernij winstgevend was maar eveneens moreel onverdedigbaar, zouden consequent het onderwerp blijven van later historisch onderzoek.²⁴

¹⁸ White supremacy verwijst naar de standpunten, ideologieën en beleidsvormen geassocieerd met duidelijke vormen van blanke of Europese dominantie over niet-blanke bevolkingsgroepen. Het houdt in dat er op sociaal vlak een onderscheid gemaakt wordt op basis van fysieke kenmerken en afstamming. Er gaan systematische en zeer bewuste inspanningen mee gepaard om herkomst en/of huidskleur een voorwaarde te maken op basis waarvan bepaald wordt of anderen deel uit mogen uitmaken van de samenleving. Fredrickson, G., *White supremacy: A Comparative Study in American and South African History* (Oxford 1982) xi.

¹⁹ N.N., 'Ulrich Phillips: A committed White Supremacist but a Preeminent Scholar of American Slavery' in: *The Journal of Blacks in Higher Education*, 30 (2000-2001) 80-81.

²⁰ Stamppp, K., *The Peculiar Institution: Slavery in the Ante-Bellum South* (New York 1956).

²¹ Stamppp, *The Peculiar Institution*, 86.

²² Patterson, O., 'Slavery', in: *Annual Review of Sociology*, vol. 3 (1977) 413.

²³ Yetman, N., 'Ex-slave Interviews and the Historiography of Slavery', in: *American Quarterly*, vol. 36, nr. 2 (1984) 191.

²⁴ Klein, M., *Historical dictionary of slavery and abolition* (Lanham 2002) 276.

Een tweede debat werd uitgelokt door de publicatie van Tannenbaum's *Slave and Citizen: the Negro in the Americas*.²⁵ Tannenbaum's uitgangspunt was de verschillende posities van zwarten in de contemporaine samenleving: daar waar zwarten in bijvoorbeeld de Verenigde Staten vaak tweederangsburgers waren, konden ze in Brazilië zonder restricties deel uitmaken van de samenleving. Tannenbaum schreef:

*'A social atmosphere so dissimilar in two nations built in the New World by immigrants from the Old challenges analysis. It cannot be a mere accident. The way these two societies have gone must have an explainable etiology, and an examination of the source of the difference may illumine the present.'*²⁶

Op zoek naar een verklaring voor deze verschillen maakte Tannenbaum een vergelijking tussen de slavensystemen van Noord- en Zuid-Amerika. Hij stelde in Zuid-Amerika een mildere vorm van slavernij vast, die hij toeschreef aan de slavencodes, de katholieke wortels van de samenleving en de tussenkomst van koningshuizen. De slaven werden, volgens Tannenbaum, als mensen beschouwd en genoten bescherming van zowel de staat als de kerk. In Noord-Amerika daarentegen bestonden deze tradities niet en hadden de slaven geen rechtspersoonlijkheid. Hierdoor kwam er een wrede vorm van slavernij tot stand. In deze verschillen vond Tannenbaum zijn verklaring voor de stand van zaken in de toenmalige samenleving.

Slave and Citizen veroorzaakte heel wat controverse. De veronderstelling dat de maatschappelijke positie van de zwarten verklaard kon worden door de verschillende slavensystemen werd aangevallen. Ook de methode waarbij Tannenbaum de verschillende systemen verklaarde door middel van een wettelijke analyse werd in vraag gesteld. Sommige critici haalden aan dat er een groot verschil bestond tussen wettelijke idealen en het dagelijkse leven. Daarnaast waren de juridische bronnen van Tannenbaum samengesteld uit verschillende plaatsen en perioden zonder onderscheid.²⁷ Hoewel zijn theorie geen stand hield, heeft het onderzoek van Tannenbaum grote wetenschappelijke waarde, aangezien het aanleiding gaf tot veel comparatieve onderzoeken.

Elkins wilde, op zijn beurt, meer dan alleen de aard van slavernij onderzoeken. Zijn onderzoek ging verder dan de vragen over de moraliteit en raciale minderwaardigheid. Hij analyseerde de mogelijke psychologische schade van de slavernij op de Afro-Amerikanen.²⁸ Hij werd geïnspireerd door het werk van Tannenbaum, met name zijn vergelijkend onderzoek tussen Noord- en Zuid-Amerika.²⁹ In *Slavery: A Problem in American Institutional and Intellectual Life*³⁰ volgde hij

²⁵ Tannenbaum, F., *Slave and Citizen: the Negro in the Americas* (New York 1946).

²⁶ Tannenbaum, *Slave and Citizen*, 4.

²⁷ Drescher, S., Engerman, S. (ed.), *A Historical Guide to World Slavery* (New York 1998) 253.

²⁸ Rodriguez, J. (ed.), *The Historical Encyclopedia of World Slavery* (Santa Barbara 1997) 245.

²⁹ Drescher, *A Historical Guide to World Slavery*, 224.

³⁰ Elkins, S., *Slavery: A Problem in American Institutional and Intellectual Life* (Chicago 1959).

Tannenbaum's these dat het slavensysteem in de Verenigde Staten veel wreder was dan dat van Zuid-Amerika en het Caribische gebied. Elkins benadrukte voornamelijk de matigende rol van de katholieke kerk in de zuidelijke gebieden. De vraag die hij doorheen zijn werk trachtte te beantwoorden, was echter niet of een slavernijsysteem al dan niet wreed was. Hij hield zich bezig met de vraag over de mate van controle van de meester over leven en dood van de slaaf.³¹

Elkins beschouwde het slavernijsysteem van de Verenigde Staten als enorm gesloten en dermate repressief dat de slaven een 'Sambo' persoonlijkheid ontwikkelden. De Sambo persoonlijkheid werd gedefinieerd als:

*'docile but irresponsible, loyal but lazy, humble but chronically given to lying and stealing: his behavior was full of infantile silliness and his talk inflated with childish exaggeration. His relationship with his master was one of utter dependence and childish attachment.'*³²

Elkins argumenteerde dat slavernij binnen een gesloten systeem leidde tot de verkinderlijking en het versterken van de afhankelijkheid van de slaven. De meester was de enige met wie de slaven zich konden identificeren, hun manier om zichzelf en de rest van de maatschappij te bekijken was van hun meester afkomstig. Eén van de meest controversiële stellingen van Elkins was dat het gedrag van de Noord-Amerikaanse slaven vergelijkbaar was met dat van gevangenen in Nazi concentratiekampen gedurende de Tweede Wereldoorlog.

Dit boek, en vooral de Sambo-theorie, heeft heel wat kritiek geogst. Vele critici beweren dat Sambo slechts een masker was dat de slaven voorhielden als vorm van zelfbescherming, een masker dat de slaaf bovendien eenvoudig kon afzetten.³³ Thorpe stelde dat het slechts een gedeelte van de persoonlijkheid van de slaven was, het gedeelte dat zij bewust aan de blanken toonden.³⁴ Anderen schreven weer dat de Sambo persoonlijkheid geografisch veel meer verspreid was dan Elkins wilde erkennen. Ook de kritiek dat er meerdere personen belangrijk konden zijn in het leven van de slaaf werd aangehaald: de slaven konden zich vermoedelijk ook aan anderen dan hun meester spiegelen.³⁵

De slaaf met Sambo persoonlijkheid kon ook opstandig worden, Genovese onderzocht de omstandigheden waaronder een schijnbaar volgzaam slaaf zich plots tegen zijn meester kon keren.³⁶ Volgens Genovese was de grootste zwakte van Elkins' these dat hij het principe van contradictie niet kon aanvaarden:

³¹ Lane, A. (ed.), *The debate over slavery, Stanley Elkins and his critics* (Chicago 1971) 5.

³² Elkins, *Slavery*, 82.

³³ Lane, *The debate over slavery*, 10.

³⁴ Thorpe, E., 'Chattel slavery and concentration camps', in: Lane, *The debate over slavery*, 27.

³⁵ Lewis, M., 'Slavery and Personality', in: Lane, *The debate over slavery*, 75-86.

³⁶ Genovese, E., 'Rebelliousness and docility in the negro slave: a critique of the Elkins thesis', in: Lane, *The debate over slavery*, 44.

*'If Sambo were merely Sambo, then Elkins must explain how an overseer could publicly defend his class, without challenge, for having 'to punish and keep in order the negroes, at the risk of his life.'*³⁷

Genovese besloot dat elk slavensysteem een sterke aanleg had om slaven met de Sambo persoonlijkheid te creëren, maar elk slavensysteem creëerde ook compenserende krachten. Elkins kon met recht argumenteren dat de sterkte van die krachten bepaald werd door verschillen in tradities, wetten en godsdienst. Hij kon echter niet bewijzen dat ze in enig systeem ontbraken.³⁸

Elkins' vergelijking van slaven met gevangenen in Nazi concentratiekampen is ook niet onopgemerkt voorbij gegaan. Thorpe formuleerde hierop een uitgebreide repliek.³⁹ Hoewel er duidelijke verschillen zijn, stelde Elkins zonder meer dat een vergelijking toch mogelijk was.⁴⁰ Zowel Thorpe als Genovese besloten om de verschillen nader te analyseren. Beiden concludeerden hieruit dat de aanwezige verschillen tussen de twee systemen zo significant waren dat er gesteld kon worden dat de slaven beduidend meer ruimte dan gevangenen kregen om hun persoonlijkheid te ontwikkelen. Hierdoor besloot Thorpe dat Elkins' vergelijking van de psychologische gevolgen van concentratiekampen op gevangenen met die van de plantages op de slaven, te wensen overliet.⁴¹

Genovese, die ik eerder vermeldde als criticus van Elkins, leverde zelf een erg belangrijke bijdrage aan het debat rond slavernij. In zijn *Roll, Jordan, Roll: The World the Slaves Made*⁴² verdedigde hij de stelling dat:

*'the slaves, as an objective social class, laid the foundations for a separate black national culture while enormously enriching American culture as a whole.'*⁴³

Hij schreef verder dat de zwarten:

*'struggled to survive spiritually as well as physically – to make a livable world for themselves and their children within the narrowest living spaces and harshest adversity.'*⁴⁴

Zijn doelstelling was om de wereld die slaven creëerden te beschrijven, te verklaren en te interpreteren. Om dit te bewerkstelligen, beschreef hij slavernij als een complex systeem. In tegenstelling tot de auteurs die een keuze maakten tussen autonomie en afhankelijkheid gaf Genovese de meest complete en evenwichtige beschrijving van de meester-slaaf relatie.⁴⁵ Hij schreef dat slavernij vorm kreeg door een evenwicht tussen paternalisme en dwang aan de kant van de

³⁷ Genovese, 'Rebelliousness and docility', 51.

³⁸ Idem, 72.

³⁹ Thorpe, E., 'Chattel slavery and concentration camps', in: Lane, *The debate over slavery*, 23-42.

⁴⁰ Elkins, *Slavery*, 104.

⁴¹ Thorpe, 'Chattel slavery', 39.

⁴² Genovese, E., *Roll, Jordan, Roll: The World the Slaves Made* (New York 1976).

⁴³ Genovese, *Roll, Jordan, Roll*, xv.

⁴⁴ Idem, xvi.

⁴⁵ Drescher, *Historical Guide to World Slavery*, 224.

meester en schikking en verzet aan de kant van de slaaf. Het verschil in opvattingen tussen slaaf en meester werd in volgend citaat duidelijk omschreven:

*'As the masters saw, the working out of the legal system drove the slaves deeper into an acceptance of paternalism. As the masters did not see, it did not drive them into an acceptance of slavery as such. [...] Paternalism and slavery merged into a single idea to the masters. But the slaves proved much more astute in separating the two; they acted consciously and unconsciously to transform paternalism into a doctrine of protection of their own rights.'*⁴⁶

De slaven konden zo enige menselijke waardigheid behouden en creëerden een eigen Afro-Amerikaanse cultuur. Het belang van het paternalisme van de meester in het voorkomen van opstand en het aanmoedigen van een afhankelijkheidspsychologie werd echter ook beschreven.

Genovese haalde aan dat de werkmentaliteit van de slaven niet dat van een efficiënt, gerationaliseerd en moderne werkkraft was. Integendeel, argumenteerde hij, werkten slaven volgens de traditionele, onregelmatige patronen van landelijke, premoderne mensen. Gelijkaardig aan andere pre-industriële samenlevingen werkten slaven hard, maar verzetten zij zich tegen regelmaat, routine en regimentatie. Genovese beschreef ook de rol van bepaalde slaven als tussenpersonen tussen de zwarten en blanken.⁴⁷

Genovese schilderde een portret van de meester-slaaf relatie waarin beiden onlosmakelijk met elkaar verbonden waren. Ze leefden samen en hadden bijgevolg een wederzijdse invloed op elkaars leven en cultuur. De nadruk op deze wederkerige afhankelijkheid van meester en slaaf stond tegenover het traditionele standpunt dat de nadruk legde op de eenzijdige macht van de meester en de machteloosheid van de slaaf. Dit was een perspectief waarbij de slaaf slechts een passieve ontvanger van de blanke cultuur was.⁴⁸

De meeste critici waren lovend over de beschrijvingen van Genovese die als de meest genuanceerde en complete beschouwd werden.⁴⁹ Patterson was echter niet erg onder de indruk. Hij schreef dat Genovese niet meer deed dan terugkeren naar de these van Phillips, al zou hij de racistische kantjes wel hebben bijgeschaafd. Patterson vatte Genovese's beschrijving van het slavensysteem als volgt samen:

*'precapitalist, but socially stable, for the slaves culturally progressive [...] and wonderfully integrated by means of its paternalistic ethos'*⁵⁰

⁴⁶ Genovese, *Roll, Jordan, Roll*, 48-49.

⁴⁷ Bijvoorbeeld: Genovese, *Roll, Jordan, Roll*, 379.

⁴⁸ Yetman, 'Ex-slave Interviews', 199.

⁴⁹ Zie o.a.: Drescher, *Historical Guide to World Slavery*, 224; Yetman, 'Ex-slave interviews', 199.

⁵⁰ Patterson, 'Slavery', 413.

Dit kwam volgens hem overeen met wat Phillips achtenvijftig jaar eerder al had geschreven. Patterson zelf daarentegen, zag het systeem als *'thoroughly capitalistic'* en als vernietigend voor de slaaf.⁵¹

2.2 SLAVERNIJ ALS SYSTEEM

Hoewel ik tot nu toe alleen Pattersons kritiek op anderen vermeldde, heeft hij zelf een uitgebreide palmares op zijn naam staan. In 1982 verscheen zijn bekendste werk, *Slavery and Social Death*.⁵² Waar het werk van Elkins aanleiding had gegeven tot het onderzoeken van de verschillen tussen slavensystemen, stelde Patterson dat slavernij zich, ongeacht waar gesitueerd en zowel in vroegere als moderne tijden, juist kenmerkte door de gelijkheid van de instelling.⁵³ Pattersons onderzoek was monumentaal: hij baseerde zich op 66 slavenhoudende samenlevingen verspreid over 4000 jaar en 5 continenten. Zoals de titel van het boek aangeeft, argumenteerde Patterson dat de sociale dood van de slaaf één van de belangrijkste elementen van het slaaf-zijn was.⁵⁴ Op basis van een uitvoerige argumentatie formuleerde Patterson een universele definitie van slavernij:

*'Slavery is the permanent, violent domination of natally alienated and generally dishonored persons.'*⁵⁵

Critici waren het er over eens dat dit boek een enorme bijdrage aan het onderzoek rond slavernij heeft geleverd, hoewel enkelen wel kanttekeningen plaatsten bij zijn onderzoek. Schwartz schreef dat Patterson het perspectief van de slavenhoudende maatschappij bood, maar geen ruimte liet voor het perspectief van de slaven zelf. Doordat Patterson erg breed te werk ging was er geen oog voor diepteonderzoek. Dit liet inderdaad toe om een universele definitie te formuleren maar er werd wel abstractie gemaakt van veel details.⁵⁶ Ook Franklin oordeelde dat Patterson veel informatie bood over de wettelijke status van de slaaf maar dat de vraag 'Hoe is het om slaaf te zijn?' onbeantwoord bleef.⁵⁷

⁵¹ Patterson, O., *Slavery and Social Death* (Londen 1982) 33.

⁵² Patterson, O., *Slavery and Social Death* (Londen 1982).

⁵³ Dew, C., 'Review: Slavery and Social Death, a Comparative Study. By Orlando Patterson', in: *The Journal of Southern History*, vol. 51, nr. 3 (1985) 417.

⁵⁴ Patterson, *Slavery*, 38.

⁵⁵ Patterson, *Slavery*, 13. Voor een uitgebreide bespreking van deze definitie, zie hoofdstuk 3.

⁵⁶ Schwartz, S., 'Review: Slavery: An Attempt at Universal Definition', in: *Contemporary Sociology*, vol. 15, nr. 3 (1986) 358-359.

⁵⁷ Franklin, V., 'Review: Slavery and Social Death by Orlando Patterson', in: *The Journal of Negro History*, vol. 68, nr. 2 (1983) 215.

De eerste auteur die een boek publiceerde dat volledig gericht was op de slavenwetten was Goveia. Haar *The West Indian Slave Laws of the 18th century*⁵⁸ bood een duidelijk overzicht van het ontstaan, de basis en de inhoud van de slavenwetten van de verschillende West-Indische koloniale imperia. Zij besprak de Spaanse *Siete Partidas*, de Engelse slavenwetten en de Franse *Code Noir*. De Nederlandse slavenwetten werden in slechts enkele alinea's behandeld. Een uitgebreide bespreking van dit werk volgt in het vierde hoofdstuk.

Het bronnenmateriaal met betrekking tot de West-Indische slavenwetten wees volgens Goveia op één conclusie: De behandeling van de slaven hing in de praktijk veel meer af van de welwillendheid van hun meester dan van de wetten die van kracht waren. De achttiende-eeuwse slavenwetten waren vooral repressief. Hun doel lag in de handhaving van de openbare orde en niet in de bescherming van de slaven.⁵⁹

De voornaamste bronnen voor Goveia's onderzoek waren de wetteksten die van toepassing waren. Zij gebruikte hiervoor zowel originele bronnen als gepubliceerde bronnen die de oorspronkelijke wetteksten bevatten. Voor de slavenwetten van de Nederlandse kolonies gebruikte zij echter de *Encyclopaedie van Nederlandsch West Indie* als bron.⁶⁰ Vermoedelijk kon zij zich hiervoor dus niet op de originele wetteksten beroepen. Dit vulde zij aan met zowel andere relevante archiefbronnen als met secundaire literatuur. Om te ontsnappen aan het strikt koloniale standpunt dat door gebruik van overheidsbronnen gecreëerd werd, maakte Goveia gebruik van oudere secundaire literatuur. Deze bevatte vaak anekdotes van tijdsgenoten over de slavernij of de behandeling van de slaven.⁶¹

Eltis analyseerde slavernij vanuit een economisch perspectief. In *Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade*⁶² pleitte hij dat de slavernij en de trans-Atlantische slavenhandel, na drie eeuwen aanhoudende groei, hun hoogtepunt als winstgevendende instellingen nog maar net benaderden op het moment dat ze door Groot-Brittannië werden afgeschaft. Eltis stelde:

'For the Atlantic region as for the British Empire, the slave trade did not expire naturally. Rather, it was killed when its significance to the Americas and to a lesser extent to Europe was greater than at any point in its history. For the Americas as well as for Britain at the

⁵⁸ Goveia, E., Bartlett, C., *The West Indian slave laws of the 18th century* (Barbados 1970).

⁵⁹ Idem, 593-594.

⁶⁰ 'Slavernij', in: Benjamins, H., Snelleman, J. (eds.), *Encyclopaedie van Nederlandsch West Indie* (Den Haag 1914-17) 637 e.v.

⁶¹ Bijvoorbeeld: Edwards, B., *History of the British Colonies in the West Indies* (Londen 1801); Desalles, A., *Histoire générale des Antilles* (Parijs 1847).

⁶² Eltis, D., *Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade* (New York 1987).

*outset of industrialization, there was a profound incompatibility between economic self-interest and antislavery policy.*⁶³

In plaats van een afschaffing op economische gronden stelde Eltis dus het tegenovergestelde: economisch gezien had slavernij nog veel langer kunnen bestaan. Hij schreef de houding van de Britten toe aan louter ideologische gronden.

Niemand betwistte Eltis' prestatie. Zowel het grondige en zeer uitgebreide (vooral kwantitatieve) bronnenonderzoek als zijn kennis van secundaire literatuur werden zonder uitzondering bejubeld.⁶⁴ Enkele kleine kritische opmerkingen werden vermeld, zoals het sterk Britse perspectief en enkele aanmerkingen op Eltis' kennis en interpretatie van Afrikaanse geschiedenis.⁶⁵ Het algemene oordeel van de recensenten was dat dit boek met recht een standaardwerk mag – en moet – genoemd worden.⁶⁶

In een recentere publicatie, *The rise of African Slavery in the Americas*⁶⁷, ging Eltis verder in op wat hij de 'slave-free paradox'⁶⁸ noemde. Hij stelde dat zowel de systemen van slavernij als vrije loondienst uit dezelfde wortels gegroeid zijn, namelijk de eigenaardige opvattingen van individuele rechten die in Noord-Europa ontwikkelden.

*'If, in the Western world, possessive individualism meant a recognition that one owns full rights in oneself and that one has the right in a market society to bargain away such rights, it might also mean the accumulation of rights in others in the hand of a few, as indeed happened in the slave societies of the European Atlantic. A market system per se and the vesting of property rights in persons with an individual instead of the group were perfectly consistent with both waged and slaved systems.'*⁶⁹

Dezelfde culturele factoren leidden tot twee zeer verschillende uitkomsten. Daarbij merkte Eltis op dat de Europese landen met de meeste individuele rechten ook de wreedste vormen van slavernij kenden. Een andere these die in het boek verdedigd wordt, is dat Afrikanen zelf een grotere rol

⁶³ Eltis, *Economic Growth*, 15.

⁶⁴ Zie o.a.: Green, W., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade by David Eltis', in: *Journal of Interdisciplinary History*, vol. 19, nr. 3 (1989) 517; Hogendorn, J., 'Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade by David Eltis', in: *The International Journal of African Historical Studies*, vol. 21, nr. 1 (1988) 181; Lovejoy, P., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade, by David Eltis', in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, vol. 20, nr. 2 (1988) 322.

⁶⁵ Crout, R., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade, by David Eltis', in: *The Journal of Economic History*, vol. 49, nr. 2 (1989) 483; Lovejoy, 'Review: Economic Growth', 323-324.

⁶⁶ Lovejoy, 'Review: Economic Growth', 324; Green, 'Review: Economic Growth', 519; Hogendorn, 'Economic Growth', 183; Rawley, J., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade by David Eltis', in: *The Journal of Southern History*, vol. 54, nr. 4 (1988) 657.

⁶⁷ Eltis, D., *The rise of African Slavery in the Americas* (Cambridge 2000).

⁶⁸ Eltis, *The rise of African Slavery*, 3.

⁶⁹ Idem, 22.

hebben gespeeld in de vorming van de slavenhandel en de Atlantische wereld dan zelfs de recentere literatuur wil toegeven.⁷⁰

Voor dit boek gebruikte Eltis wederom voornamelijk kwantitatief bronnenmateriaal, maar hij argumenteerde ook vaak dat niet alle cruciale ontwikkelingen economisch verklaard kunnen worden.⁷¹ Het antwoord op de vraag waarom juist Afrikanen slaven werden is volgens Eltis bijvoorbeeld niet op een logische manier economisch te verklaren, maar moet gezocht worden op basis van culturele factoren.⁷²

Eltis was het niet eens met diegenen die bepleitten dat slavernij en slavenhandel van cruciaal belang waren voor de Europese economische ontwikkeling. In plaats daarvan meende hij dat het Britse geval aantoonde dat de op slavernij gebaseerde systemen wel winstgevend waren, maar te kleinschalig om een doorslaggevende verandering te veroorzaken in de ontwikkelingskoers.⁷³ Uiteindelijk, besloot hij, was de belangrijkste impact van de Atlantische slavernij misschien helemaal niet economisch, maar ideologisch.⁷⁴ Slavernij zorgde voor het ontstaan van het abolitionisme, waardoor de 'slave-free paradox' opgelost werd doordat de rechten, die eerst enkel Europeanen konden genieten, voor iedereen toegankelijk werden.⁷⁵

*The problem of slavery in Western Culture*⁷⁶ was één van de eerste boeken die de gedachtegang rond slavernij in de Westerse wereld behandelde. Strikt genomen schreef Davis dus geen geschiedenis van slavernij maar over het idee van slavernij en de intellectuele geschiedenis ervan. Davis onderzocht de oorsprong van de ideeën die slavernij rechtvaardigden. Hij gebruikte hiervoor de anti-slavernijbewegingen die uiteindelijk een einde maakten aan een instelling die voorheen wereldwijd bekrachtigd en gerechtvaardigd werd.⁷⁷ Zoals Davis het zag, veroorzaakte de dualiteit van de slaaf –als mens en als ding– interne tegenstrijdigheid en zowel sociale als psychologische spanning in elk tijdperk. Wat Davis streefde te ontdekken was waarom deze spanning niet eerder tot een antislavernij beweging, of een significante antislavernij gedachtegoed had geleid.⁷⁸

⁷⁰ Idem, 191-192; Northrup, D., 'Review: The Rise of African Slavery in the Americas, by David Eltis', in: *The International Journal of African Historical Studies*, vol. 34, nr. 1 (2001) 194.

⁷¹ Searing, J., 'Review: The Slave-Free Paradox', in: *The Journal of African History*, vol. 42, nr. 2 (2001) 317-318.

⁷² Eltis, *The rise of African Slavery*, 14-16.

⁷³ Carrington, S., 'Capitalism & Slavery and Caribbean Historiography: an Evaluation', in: *The Journal of African American History*, vol. 88, nr. 3 (2003) 307.

⁷⁴ Eltis, *The rise of African Slavery*, 272.

⁷⁵ Searing, 'Review: The Slave-Free Paradox', 318.

⁷⁶ Davis, D., *The Problem of Slavery in Western Culture* (New York 1966).

⁷⁷ Tannenbaum, F., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *The American Historical Review*, vol. 72, nr. 3 (1967) 926.

⁷⁸ Genovese, E., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *The Journal of Southern History*, Vol. 32, No. 4 (Nov., 1966) 529.

Davis weerlegde overtuigend de veronderstelling dat het de onmenselijkheid zelf van de slavernij was die aanleiding gaf tot het ontstaan van het abolitionisme. Het economisch determinisme weerlegde hij ook probleemloos.⁷⁹ De theorie dat het abolitionisme tot stand kwam als gevolg van een groeiende golf van sociaal bewustzijn brak hij eveneens gemakkelijk af. Hij stelde dat de anti-slavernijbeweging gegroeid is uit bijzondere religieuze en culturele ontwikkelingen in de Engelstalige wereld.⁸⁰ Toch benadrukte hij steeds dat het niet algemene ideeën waren die een hervormingsbeweging tot stand brachten, maar individuen met hun individuele motivatie die de beslissing namen om te handelen tegen slavernij.⁸¹

Davis kwam in dit boek ook nog even terug op het debat dat door Tannenbaum op gang werd gebracht. Davis schreef dat noch de slavencodes, noch de kerkelijke traditie een beduidend beter of verschillend slavensysteem in Zuid-Amerika konden bewerkstelligen dan dat in de Verenigde Staten. Slavernij vertoonde volgens Davis op de twee continenten meer gelijkenissen dan verschillen.⁸²

*The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823*⁸³ is het vervolg op *The Problem of Slavery in Western Culture*. In dit boek ging Davis in op de intellectuele geschiedenis van de internationale antislavernij beweging. Hij onderzocht de ideeën die tot stand kwamen in hun politieke en economische context. Davis argumenteerde dat het abolitionisme als morele dekmantel diende voor de opkomende ideologie van het Anglo-Amerikaanse kapitalisme.⁸⁴ Hij toonde aan dat zelfs de meest vooraanstaande, Britse tegenstanders van slavernij zich actief verzetten tegen het verbeteren van de werkomstandigheden van de blanke fabrieksarbeiders. Davis stelde dat de antislavernij doctrine deze ingesteldheid tegenover de arme blanken heeft versterkt.⁸⁵ Hij analyseerde vanuit een blank perspectief op slavernij en gebruikte een vergelijkende aanpak waarbij de nadruk op Engeland, de Verenigde Staten en Frankrijk ligt.⁸⁶

⁷⁹ Het economisch determinisme (van Eric Williams) kan in de volgende vier punten worden samengevat:

1. Slavernij was een economisch fenomeen en racisme was er geen oorzaak maar een gevolg van.
2. Economieën op basis van slavenarbeid waren een belangrijke kapitaalbron voor de Industriële Revolutie.
3. De afschaffing van de slavernij kwam tot stand toen de winstgevendheid van de slaveneconomieën af begon te nemen.
4. Het abolitionisme werd meer door economische argumenten aangedreven dan filantropische.

Williams, E., *Capitalism and Slavery* (Chapel Hill 1944); Rodriguez, *The Historical Encyclopedia*, 346.

⁸⁰ Genovese, E., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture', 531.

⁸¹ Donald, D., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *American Quarterly*, vol. 19, nr. 2, Part 1 (1967), 268.

⁸² Mathews, D., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *The Journal of American History*, vol. 53, nr. 3 (1966), 576.

⁸³ Davis, D., *The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823* (New York 1999).

⁸⁴ Grimsted, D., 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823, by David Brion Davis', in: *The William and Mary Quarterly*, vol. 33, nr. 3 (1976), 531.

⁸⁵ Meier, A., 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823, by David Brion Davis', in: *The American Historical Review*, vol. 81, nr. 2 (1976) 444.

⁸⁶ Rawley, J., 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823, by David Brion Davis', in: *The International Journal of African Historical Studies*, vol. 9, nr. 1 (1976) 118-119.

Ondanks het feit dat er wel enige kritieken zijn op beide werken van Davis, zijn de critici het erover eens dat deze twee boeken mijlpalen zijn binnen de historiografie van de slavernij. Hoewel Davis niet altijd helemaal overtuigend was in zijn standpunten, bood hij toch interessante denksporen.⁸⁷

2.3 SLAVERNIJ OP DE NEDERLANDSE ANTILLEN

In 1961 publiceerde Hartog een overzicht van de Curaçaose geschiedenis, van de prehistorie tot de autonomie van Curaçao in 1951.⁸⁸ Hij gebruikte een uitgebreid assortiment aan bronnen om gegevens over de meeste facetten van het leven op Curaçao weer te geven. Uit het werk blijkt, zowel uit de aanpak van Hartog als uit het veelvuldig verwijzen naar *'ons eiland'*, dat het voornamelijk geschreven was voor de plaatselijke lekenbevolking.⁸⁹

Het bronnenmateriaal van Hartog was imposant. Hij gebruikte indrukwekkende hoeveelheden archiefmateriaal, aangevuld met contemporaine kranten (zowel Nederlandse als Curaçaose). Daarnaast raadpleegde hij ook gedrukte bronnen, zoals bijvoorbeeld 'Aanteekeningen omtrent een verblijf op Curaçao in 1825 en 1826'.⁹⁰ Wat betreft de secundaire literatuur is vooral het gebrek aan internationale literatuur opvallend. Hartog haalde veelvuldig secundaire literatuur aan, maar bijna uitsluitend van Nederlandse of Antilliaanse auteurs. Het lijkt alsof Hartog zich zo compleet buiten de lopende historiografische debatten wilde houden.

Hoewel het boek dus veel feitelijk materiaal samenbracht, schreef Green dat Hartog er niet in slaagde om die informatie in een sociale context te plaatsen. Het is bijvoorbeeld onmogelijk om uit alleenstaande feiten de complexe sociale verhoudingen te begrijpen.⁹¹ Tevens merkte Green op dat er in het betoog van Hartog na de emancipatie geen enkele sprake meer is van de mensen van Afrikaanse afkomst. Zij schreef dit toe aan een tendens onder Europeanen om de slavenperiode als de enige te beschouwen waarin mensen van Afrikaanse afkomst het vermelden waard waren.⁹² Deze aanpak is ondertussen aanzienlijk verouderd en niet gepast in een werk van wetenschappelijke of historische waarde.

⁸⁷ Zie o.a.: Rawley, 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution', 119; Genovese, E., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture', 532; Grimsted, 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution', 534.

⁸⁸ Hartog, J., *Curaçao: van kolonie tot autonomie* (Aruba 1961).

⁸⁹ Zie bv. Hartog, *Curaçao*, deel I, 38.

⁹⁰ de Gaay Fortman, B., 'Aanteekeningen omtrent een verblijf op Curaçao in 1825 en 1826', in: *Lux*, s.d.

⁹¹ Green, V., 'Review: Curaçao: From Social Dependence to Autonomy by J. Hartog', in: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, vol. 13, nr. 3/4 (1971), 530.

⁹² Green, 'Review: Curaçao', 531.

Desondanks blijft het werk, dankzij het bronnen- en feitenmateriaal, een nuttige bijdrage aan de kennis van de Curaçaose geschiedenis. Hartog was echter wel zuinig in het gebruik van noten, waardoor het niet altijd even duidelijk is waar de precieze bron van die informatie te vinden was.

Een tweede belangrijke bijdrage aan de Antilliaanse geschiedenis was *De gespleten samenleving in het Caribisch gebied* van Hoetink.⁹³ Hoetink definieerde in dit boek het Caribische gebied erg ruim, zodat het ook Brazilië en de 'Deep South' van de Verenigde Staten omvatte, naast de Britse, Franse, Nederlandse en Spaanse gebieden.⁹⁴ In tegenstelling tot Hartog baseerde Hoetink zich wel op één van de bekendere internationale auteurs, namelijk Tannenbaum. Daarnaast citeerde hij onder andere ook Elkins en Williams. In de literatuurlijst van Hoetink zijn slechts twee werken terug te vinden die als primaire bron beschouwd kunnen worden, verder beperkte hij zich tot secundaire literatuur. Zijn studie was in de eerste plaats ook sociologisch, en niet historisch, van aard.

Hoetink baseerde zich op Tannenbaum's theorie van de twee varianten binnen de slavensystemen. Voor zijn analyse van de Caribische samenleving introduceerde Hoetink nieuwe begrippen: het somatisch normbeeld en de somatische afstand. Onder somatisch normbeeld verstond hij '*het geheel van die somatische kenmerken, die door de leden van die groep als norm en ideaal worden aanvaard.*'⁹⁵ Het diende om de term 'raciale factoren' te vervangen, omdat deze te veel negatieve connotaties zou oproepen.⁹⁶ Somatische afstand was dan de mate waarin het verschil tussen het eigen somatische normbeeld en een tweede somatische type subjectief ervaren werd.⁹⁷

Met behulp van deze begrippen was Hoetink in staat om het verschil tussen de twee varianten te verklaren. Hoetink stelde dat de Iberische slavensystemen (Spaanse en Portugese) een andere impact hadden op de verhoudingen tussen blanken en zwarten of gekleurden dan de Noord-Europese slavensystemen (Franse, Engelse en Nederlandse). Hij ging daarop verder en schreef dat de verhoudingen die de Iberische slavensystemen voortbrachten ook beter waren. In deze samenlevingen was de erkenning van de zwarten en gekleurden namelijk veel meer aanwezig.⁹⁸

De kritiek die op het werk van Hoetink werd geleverd bestond voornamelijk uit vragen in verband met zijn somatisch normbeeld. Het werd gezien als niet-meetbaar en er waren ook vragen over de meerwaarde van de term.⁹⁹

⁹³ Hoetink, H., *De gespleten samenleving in het Caribisch gebied* (Assen 1962).

⁹⁴ Hoetink, *De gespleten samenleving*, 3-5.

⁹⁵ Idem, 202.

⁹⁶ Idem, 201.

⁹⁷ Idem, 251.

⁹⁸ Bahadoorsingh, K, 'Review: Two Variants in Caribbean Race Relations: A Contribution to the Sociology of Segmented Societies by Harry Hoetink', in: *Journal of Inter-American Studies*, vol. 10, nr. 3 (1968) 510.

⁹⁹ Robbins, R., 'Review: The Two Variants in Caribbean Race Relations: A Contribution to the Sociology of Segmented Societies by H. Hoetink', in: *Social Forces*, vol. 46, nr. 4 (1968), 577; Deakin, N., 'Review: The Two

Een meer recent verschenen werk, geschreven door Goslinga, was *The Dutch in the Caribbean and in Surinam 1791/5-1942*.¹⁰⁰ Dit boek was het derde deel van de trilogie *The Dutch in the Caribbean* waarmee Goslinga de leemte in de historiografie over de Nederlandse aanwezigheid in de Caribische geschiedenis trachtte te verhelpen.¹⁰¹ Het was voornamelijk een geschiedenis van handel, zeeslagen en schermutselingen. Sociale en economische aspecten werden slechts zijdelings behandeld. Dat gezegd zijnde, schreef Goslinga in het eerste deel van de trilogie wel een zeer goed hoofdstuk over de slavenhandel.¹⁰² Ook de emancipatie van de slaven werd in het laatste boek uitgebreid besproken.¹⁰³ Een eerdere publicatie van Goslinga handelde dan ook over de geschiedenis van de slavernij en over de bevrijding van de slaven op de Benedenwindse eilanden.¹⁰⁴

Goslinga kreeg naar aanleiding van het eerste deel van de trilogie het verwijt dat sommige opmerkingen in het boek onwetendheid verrieten van de meest gezaghebbende historische werken over dit onderwerp.¹⁰⁵ Nochtans is zijn lijst van secundaire literatuur ontzagwekkend. Goslinga gebruikte, zoals Hartog, zeer uiteenlopende bronnen. Naast uitgebreid archiefonderzoek raadpleegde hij ook verschillende kranten. Hoefte schreef dan ook over de volledige trilogie dat het feitenmateriaal zo overweldigend was, dat de lezer er slechts met moeite doorheen kwam.¹⁰⁶ Dit feitenmateriaal kwam allemaal voort uit officiële bronnen, waardoor de rol van de kolonisten en de koloniale elite benadrukt werd.¹⁰⁷ Ter verdediging van Goslinga was, en is, het zeer moeilijk om bronnen anders dan de officiële te vinden. Wel werd Goslinga geprezen voor zijn onpartijdigheid tussen de Nederlandse en Spaanse versies van de gebeurtenissen.¹⁰⁸

De laatste auteur die ik hier aanhaal is Paula. In 1992 verscheen zijn proefschrift *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*.¹⁰⁹ Dit werk handelde over de dubbelzinnige slavenemancipatie op Nederlands Sint Maarten gedurende de periode 1816 – 1863. Om dit te kunnen plaatsen werd de situatie in de andere Nederlandse slavenhoudende gebieden ook besproken.¹¹⁰ Paula bood een duidelijk overzicht van een tot dan toe zeer onduidelijke situatie. Toen de slavernij in 1848 in de Franse kolonies werd

Variants in Caribbean Race Relations: A Contribution to the Sociology of Segmented Societies by H. Hoetink', in: *The British Journal of Sociology*, vol. 19, nr. 2 (1968), 222-224.

¹⁰⁰ Goslinga, C., *The Dutch in the Caribbean and in Surinam 1791/5-1942* (Assen 1990).

¹⁰¹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, XI.

¹⁰² Goslinga, C., *The Dutch in the Caribbean and on the Wild Coast, 1580-1680* (Florida 1971) hoofdstuk 15: 'Black Ebony'.

¹⁰³ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 245-313.

¹⁰⁴ Goslinga, *Emancipatie en Emancipator* (Assen 1956).

¹⁰⁵ Boxer, C., 'Review: The Dutch in the Caribbean and on the Wild Coast, 1580-1680, by Cornelis Ch. Goslinga', in: *The Hispanic American Historical Review*, vol. 52, nr. 3 (1972) 470.

¹⁰⁶ Hoefte, R., 'Review: The Dutch in the Caribbean and in Suriname 1791/5-1942, by Cornelis C. Goslinga', in: *The Hispanic American Historical Review*, vol. 71, nr. 4 (1991) 892.

¹⁰⁷ Idem.

¹⁰⁸ Boxer, 'Review: The Dutch in the Caribbean', 470.

¹⁰⁹ Paula, A., *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf* (s.l. 1992).

¹¹⁰ Onder andere: Suriname, Curaçao, Sint Eustatius.

afgeschaft, gold dat ook voor de Franse helft van Sint Maarten. Dit bracht de Nederlandse helft van het eiland in een onhoudbare toestand. Doordat de slaveneigenaren geen steun in het moederland vonden, brachten zij de slaven tot rust door hen concessies te doen. De slaven kregen een *'de facto vrijheid in afgeleide zin'*.¹¹¹ Sint Maartens aanhoudende verzoeken om emancipatie werden steeds afgewezen. De staat beschikte naar eigen zeggen niet over voldoende financiële middelen voor een volledige schadeloosstelling en kon de slaven niet in één gebied emanciperen terwijl de slavernij in andere gebieden gehandhaafd werd.¹¹²

Paula concludeerde dat de slaven op Sint Maarten een zeer milde behandeling genoten, meer zo dan op Curaçao of in Suriname.¹¹³ Met betrekking tot de verdere situatie schreef hij:

*'De situatie van de slaven op het Nederlandse gedeelte van het eiland werd dubbelzinnig en onduidelijk na 1848, vooral als men die situatie ten onrechte beschouwde als totaal nieuw. In feite dient de situatie van na 1848 te worden opgevat als een verder uitbreiding van een 'vrijheid' waar de slaven voor zichzelf al een beroep op hadden gedaan in de loop der jaren.'*¹¹⁴

Paula staat bekend om zijn kennis met betrekking tot slavernij op de Nederlandse Antillen en dat blijkt ook uit zijn bronnenmateriaal. Paula's onderzoek werd ondersteund door diepgaand onderzoek in primaire bronnen. Zijn secundaire literatuur is tevens zeer compleet, de vooraanstaande auteurs uit de vermelde historiografische debatten werden allen aangehaald. De enige mogelijke aanmerking is dat de koloniale bronnen overheersten, waardoor vooral een blanke geschiedenis ontstond. Maar, ook hier geldt de opmerking dat het zeer moeilijk is om bronnen te achterhalen waarin een ander standpunt vertegenwoordigd wordt.

2.4 CONCLUSIE

Zoals we konden lezen, werden er verschillende invalshoeken gehanteerd in de geschiedschrijving rond slavernij. Zowel op theoretisch als op praktisch vlak is er al veel onderzoek verricht. Doorheen de gehele historiografie is wel een punt van gelijkenis te vinden: de slavernij-geschiedenis is vooral geschreven vanuit een blank of een koloniaal standpunt. Dit is een logisch gevolg van de bronnen die bewaard zijn gebleven. Overheidsdocumenten hebben over het algemeen een grotere kans om bewaard te blijven dan egodocumenten of particuliere archieven. Daarbij

¹¹¹ Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 186.

¹¹² *Idem*, 184.

¹¹³ *Idem*, 183.

¹¹⁴ *Idem*, 185.

konden de meeste slaven niet lezen of schrijven, waardoor hun standpunt in de bronnen slechts zeer zelden voorkomt.

Slavernij als instelling is zeer uitgebreid onderzocht: de aard ervan, de psychologische gevolgen ervan, de verhoudingen tussen slaven en meesters, economische benaderingen, etc. Deze onderzoeken waren over het algemeen globaal, er werd vooral naar het geheel gekeken. Wat meer gerichte onderzoeken betreft, staan er nog heel wat onderzoeksmogelijkheden open. Een voorbeeld daarvan zijn de negentiende eeuwse slavenwetten.

In de Nederlandse koloniale geschiedenis is er tot nog toe sterk op Suriname gefocust. Met dit onderzoek wil ik er aan bijdragen om Curaçao, op vlak van historisch onderzoek, weer op de kaart te brengen. Daarnaast hoop ik een aansluiting te kunnen maken op het onderzoek van Goveia. Ik zal een overzicht bieden van de Curaçaose slavenwetten van de negentiende eeuw. Daarna zal ik trachten een beeld te geven van de verhouding tussen de wetgeving en de behandeling van de slaven op Curaçao.

Mijn probleemstelling voor dit onderzoek is grotendeels afgeleid van het werk van Goveia. Haar belangrijkste conclusies over de achttiende eeuw neem ik als uitgangspunt voor de negentiende eeuw. Er zijn gedurende de negentiende eeuw een aantal belangrijke veranderingen ontstaan waarmee in het bestaande onderzoek nog weinig rekening is gehouden. Hartog en Goslinga zijn belangrijke naslagwerken om hiervoor een correcte historische context te kunnen schetsen. Hoetink biedt daarbij een sociale context. Paula beschreef de ontwikkeling in de richting van de emancipatie van de slaven in de Nederlandse kolonies. Davis en Eltis gaven aan dat deze ontwikkeling niet zo zeer tot stand kwam omwille van economische motieven, maar op basis van ideologische gronden. Daaruit kan verondersteld worden dat ook de internationale druk vanuit Engeland een rol speelde.

Al deze factoren droegen bij aan het ontstaan en de toepassing van de slavenwetten van de negentiende eeuw. Ze zullen dan ook een rol spelen in het verdere verloop van het onderzoek.

3. THEORETISCH KADER

3.1. DEFINIËRING | WAT IS SLAVERNIJ

Ondanks de enorme verscheidenheid aan gepubliceerde werken over slavernij, zijn er slechts weinig woorden gerept over een definitie ervan. De term 'slavernij' roept bij iedereen wel een beeld op, maar een sluitende definitie geven is niet zo eenvoudig.

3.1.1. *PATTERSONS UNIVERSELE DEFINITIE VAN SLAVERNIJ*

Slavernij is een machtsverhouding, een vorm van overheersing waarbij de macht van de meester lijnrecht tegenover de onmacht van de slaaf staat.¹¹⁵ Maar hoe onderscheidt slavernij zich dan van andere machtsverhoudingen? Patterson, in zijn eerder vermelde *Slavery and Social Death*, definieerde slavernij als volgt:

*'Slavery is the permanent, violent domination of natally alienated and generally dishonored persons.'*¹¹⁶

Bij het opstellen van deze definitie vertrok Patterson vanuit de veronderstelling dat een machtsrelatie in het algemeen drie aspecten heeft:

- Het sociale aspect: in de controle van de ene persoon over de andere wordt er gebruikt gemaakt van dreiging of geweld.
- Het culturele aspect: autoriteit is gebaseerd op de controle van die private en publieke symbolen en rituele processen die mensen tot gehoorzamen brengen doordat ze zich daardoor voldaan en plichtsgetrouw voelen.
- Het psychologische aspect: het vermogen om iemand anders te overtuigen om de manier waarop hij zijn belangen en omstandigheden waarneemt te veranderen.¹¹⁷

Het karakteristieke aan de meester-slaaf relatie was volgens Patterson dat het constituerende kenmerken had die overeenkwamen met de drie aspecten van de machtsrelatie. Deze drie aspecten zullen afzonderlijk behandeld worden. Vervolgens zal ik aan deze definitie een vierde aspect toevoegen, met name het eigendomsaspect. Dit aspect bespreek ik in een juridische context.

¹¹⁵ Patterson, *Slavery*, 1.

¹¹⁶ Patterson, *Slavery*, 13.

¹¹⁷ Patterson, O., 'The constituent elements of slavery', in: Beckles, H., Shepherd, V. (ed.), *Caribbean slavery in the Atlantic world* (Kingston 2000) 32.

3.1.2. *HET SOCIALE ASPECT*

Het sociale aspect werd weerspiegeld in de uitingen van macht en dwang die de relatie tot stand brachten en onderhielden. De zweep werd niet enkel gebruikt om de slaaf te straffen, maar ook als een cruciale vorm van sociale controle: doordat de zweep quasi alom tegenwoordig was, werd de slaaf aldoor herinnerd aan zijn ondergeschikte positie. De meester had controle over leven en dood van de slaaf, zolang de slaaf zijn eigen onmacht aanvaardde, mocht hij blijven leven.¹¹⁸

In dit opzicht kan de meester-slaaf relatie ook als een *deterrence-based trust* relatie gezien worden.¹¹⁹ Dit houdt in dat het vertrouwen is gebaseerd op de angst voor represailles bij het schaden van het vertrouwen. Mensen in een dergelijke relatie handelen omdat ze de gevolgen van het niet uitvoeren van hun verplichtingen vrezen. *Deterrence-based trust* werkt enkel wanneer een bestraffing mogelijk is, de gevolgen duidelijk zijn en de straf ook effectief wordt uitgevoerd als het vertrouwen geschaad wordt. Om deze relatie te onderhouden moet het mogelijke verlies van interactie met de andere partij zwaarder wegen dan de mogelijke winst die vergaard zou worden door de verwachtingen te doorbreken.¹²⁰ Zolang de slaaf de vooropgestelde straf vreesde, zou hij zijn werk blijven uitvoeren. Van zodra hij echter de voordelen die hij kon verkrijgen door ongehoorzaam te zijn als belangrijker beschouwde dan de straf als hij betrapt werd, zou hij de bestaande verhouding doorbreken.¹²¹

3.1.3. *HET CULTURELE ASPECT*

Het culturele aspect van de relatie is de zogenaamde natale vervreemding van de slaaf.¹²² In de meester-slaaf relatie werd dit op een unieke manier bereikt: de definitie van de slaaf als een sociaal-dood persoon. Elke recht of aanspraak door afkomst werd de slaaf afgenomen. Hij hoorde niet meer tot enige legitieme sociale orde. Dit wil niet zeggen dat slaven geen onderlinge sociale banden kenden, maar deze relaties werden nooit als legitiem of bindend erkend. Dit had diepgaande emotionele en sociale gevolgen: slavenkoppels konden gescheiden worden en hadden geen aanspraak op het hoederecht over hun kinderen. De meester kon een slaaf weghalen uit de sociale gemeenschap waar hij of zij was grootgebracht. De angst die dit recht teweeg bracht resulteerde in fundamentele gedragsveranderingen.¹²³

¹¹⁸ Idem, 32-34.

¹¹⁹ Op afschrikking gebaseerd vertrouwen.

¹²⁰ Robbins, S., Judge, T., *Organizational behaviour* (New Jersey 2007) 459.

¹²¹ Bij voorbeeld: de straffen voor het wegtlopen door slaven varieerden, maar waren steeds zeer zwaar. Dit kon eerst afschrikken, maar naarmate het verlangen naar vrijheid toenam woog de prijs die betaald moest worden indien de slaaf terug gevangen werd niet meer op tegen de kans om zijn vrijheid te bekomen.

¹²² Pattersons exacte term is '*natal alienation*'.

¹²³ Patterson, 'The constituent elements of slavery', 34-37.

Craton formuleerde kritiek op de zogenaamde natale vervreemding: ondanks het bewuste vermengen van Afrikanen door de slavenhandelaars en -bezitters werden verwantschapsnetwerken snel weer hersteld. Dit begon soms al op de slavenscheperen. Het werd snel versterkt door endogamie en het gevoel van verwantschap met de lokale plantagegemeenschap. In tegenstelling tot wat sommige auteurs argumenteerden hadden Caribische slaven een sterk engagement naar hun naaste gezinsleden toe.¹²⁴ Hierin waren de rollen van vader en moeder meer geënt op Afrikaanse gewoonten dan op enig belang van de meesters.¹²⁵

Daarnaast haalde Finkelman aan dat de Afro-Amerikaanse slaven niet van hun ouders en omgeving weggerukt waren om slaaf te worden (hoewel dat bij hun voorouders misschien wel het geval was), maar hun status door geboorte kregen. Patterson besteedde hier weinig aandacht aan en slaagde er niet in om overtuigend aan te tonen dat ook deze slaven noodzakelijk nataal vervreemd waren. Finkelman schreef dat onder andere Genovese reeds heeft aangetoond dat slaven in de Verenigde Staten noch sociaal dood, noch afhankelijk van hun meester waren om een sociaal bestaan te leiden.¹²⁶

Rekening houdend met de voorgaande kritieken op Patterson's term '*natale vervreemding*', prefereer ik de term '*sociaal-rechteloos*'. Deze is met betrekking tot Curaçao in de negentiende eeuw beter toepasbaar:

- Het idee dat slaven geen sociaal bestaan hadden is ondertussen voldoende weerlegd.¹²⁷ Ze als sociaal-dood definiëren brengt echter automatisch de assumptie met zich mee dat er van een sociaal leven geen sprake was. Sociaal-rechteloos vermijdt die assumptie, maar geeft wel aan dat hun sociale banden niet erkend werden.
- De invoer van slaven op Curaçao was vanaf 1778 al vrijwel onbestaande en vanaf 1814 verboden.¹²⁸ De slavenpopulatie op Curaçao bleef bijgevolg door natuurlijke aanwas in stand.¹²⁹ Dit brengt met zich mee dat de op Curaçao geboren slavenkinderen niet van hun ouders ontvreemd waren, en dat verwantschapsnetwerken weer tot stand kwamen.

¹²⁴ Zoals bij voorbeeld: het onvermijdelijke uit elkaar halen van gezinnen door slavenverkoop, het tot stand komen van een verstoord gezinsleven door de seksuele relaties tussen slavenvrouwen en blanken, etc.

¹²⁵ Craton, M., 'Slavery and slave society in the British Caribbean', in: Heuman, W. (ed.), *The slavery reader* (Londen 2003) 107.

¹²⁶ Finkelman, P., 'Review: Slavery and Social Death: A Comparative Study by Orlando Patterson', in: *Journal of Interdisciplinary History*, vol. 15, nr. 3 (1985), 510.

¹²⁷ Patterson schrijft zelf dat de slaven inderdaad onderlinge sociale banden hadden: Patterson, 'The constituent elements of slavery', 35; zie o.a. ook Genovese en Finkelman.

¹²⁸ Hartog, J., *Curaçao, van kolonie tot autonomie*, deel I (Aruba 1961) 446; Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 245.

¹²⁹ Idem, 452.

- Het opsplitsen van slavengezinnen in de Nederlandse koloniën was volgens Oostindie ook eerder uitzonderlijk.¹³⁰

3.1.4. *HET PSYCHOLOGISCHE ASPECT*

Het laatste aspect dat Patterson aanhaalde is het psychologische. Dit houdt in dat slaven mensen waren die op een veralgemeende manier onteerd werden. De meester kreeg eer door zijn controle over zijn slaven. Hierdoor kon de slaaf zelf geen eer hebben en dit zowel ten gevolge van zijn status, vanwege de afwezigheid van enig onafhankelijk sociaal bestaan, maar vooral doordat hij zelf geen enkele macht bezat. Bijgevolg had de slaaf ook geen enkele publieke waarde.¹³¹

Dit vind ik het meest dubieuze aspect van Patterson's definitie. In de eerste plaats is er een subjectief begrip. Wat wij als eervol aanzien komt niet noodzakelijk overeen met hoe een slaaf dat zag. Anderzijds ervoeren de slaven hun zogenaamde ontering misschien helemaal anders of zelfs niet. Indien Patterson's definitie enkel geldt voor hoe westerlingen slavernij zien hoeft dit geen probleem te zijn, vanaf het moment dat het echter de ervaring van de slaaf zelf moet omvatten wordt dit aspect wel problematisch. Daarom kies ik ervoor om in de werkdefinitie dit aspect weg te laten.

Aan de argumenten van Patterson voegde Eltis enkele relativerende opmerkingen toe. Zo stelde hij dat zowel het systematische geweld en ontering als de natale vervreemding ook in vele andere niet-slavernij systemen terug te vinden waren. Hierover wijdde hij verder niet uit en vermeldde ook niet welke systemen hij hier precies mee bedoelde.¹³² Vervolgens ging hij in op het relatieve materiële welzijn van de slaven. Hij gaf als voorbeeld de vele Engelse zwervers die minder zeker waren van voedsel dan de slaven.¹³³ Eltis nuanceerde de omstandigheden door ze in een andere context te plaatsen. De tweedeling tussen vrijheid en slavernij werd zo veel minder scherp.¹³⁴ Ook dit kan echter genuanceerd worden door in gedachten te houden dat de slaaf voor zijn levensonderhoud afhankelijk was van de financiële situatie van zijn meester. Deze was op zijn beurt zowel afhankelijk van de internationale economische en politieke ontwikkelingen als van ecologische factoren zoals het klimaat.¹³⁵

¹³⁰ Oostindie, G., *Slavernij, canon en trauma. Oratie uitgesproken door Prof. Dr. G.J. Oostindie bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de Caraïbische geschiedenis aan de Universiteit Leiden op vrijdag 19 oktober 2007* (Leiden 2007) 16.

¹³¹ Patterson, 'The constituent elements of slavery', 37-38.

¹³² Eltis, D., 'Labour and coercion in the English Atlantic world from the seventeenth to the early twentieth century', in: Heuman, *The slavery reader*, 59.

¹³³ De afhankelijkheid van de slaaf gold namelijk als verplichting naar de meester toe om zijn slaven te voeden, te kleden en algemeen te verzorgen. Zie hoofdstuk 6.

¹³⁴ Eltis, 'Labour and coercion', 61.

¹³⁵ Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 85.

Volgens Eltis was de slaaf ook niet volledig machteloos: hij had de keuze tussen slavernij en de dood. Toch kwam zelfmoord zelden voor.¹³⁶ Deze stelling relativeerde Eltis vervolgens zelf door te schrijven dat de controle over eigen leven over het algemeen belangrijker was dan het vervullen van materiële behoeften voorbij het absolute minimum.¹³⁷

3.1.5. HET EIGENDOMSASPECT EN DE JURIDISCHE CONTEXT

Er ontbreekt echter nog een noodzakelijke voorwaarde aan de voorgaande definitie en verschillende aspecten van de slavernij: de juridische context. De slaaf moest wettelijk als eigendom erkend worden. Dit is dan ook een bepaling die in alle West-Indische slavenwetten terug te vinden is: het houden van slaven was legaal.¹³⁸ Er werd tussen meester en slaaf een duidelijke grens getrokken door de meester voorop te stellen als vertegenwoordiger van de wet en beschaving.¹³⁹

In 1900 had Nieboer al een definitie van slavernij geformuleerd. Hij ging enkel uit van het eigendomsaspect:

*'slavery is the fact, that one man is the property or possession of another beyond the limits of the family proper.'*¹⁴⁰

Patterson argumenteerde echter dat het eigendomsaspect door andere onderzoekers foutief werd beschouwd als een constituerend element van slavernij.¹⁴¹ Hij stelde dat:

*'the treatment of human beings as property fails as a definition, since it does not really specify any distinct category of persons. Property claims and powers are made with respect to many persons who are clearly not slaves.'*¹⁴²

Als voorbeeld haalde hij aan dat:

'an American husband is part of the property of his wife [...] as every third husband in America has painfully discovered in the divorce courts,' en *'husbands also have proprietary claims and powers in their wives, powers that they all too frequently exercise with naked violence.'*¹⁴³

Daarnaast vermeldde hij de aan- en verkoop van sporters als zijnde vergelijkbaar met de handel in slaven.¹⁴⁴

¹³⁶ Voor meer informatie zie: Jensen, R., Steckel, R., 'New evidence on the causes of slave and crew mortality in the Atlantic slave trade', in: *Journal of Economic History*, 46 (1986) 57-77. Voor een andere kijk: Piersen, W., 'White cannibals, black martyrs: fear, depression and religious faith as causes of suicide among new slaves', in: *Journal of negro history*, 62 (1977) 147-159.

¹³⁷ Eltis, 'Labour and coercion', 61.

¹³⁸ Voor meer hierover, zie hoofdstukken 5 en 6.

¹³⁹ Benton, L., *Law and Colonial cultures: legal regimes in World History, 1400-1900* (Cambridge 2002) 12.

¹⁴⁰ Nieboer, H., *Slavery as an Industrial System: Ethnological Researches* (Den Haag 1900) 29.

¹⁴¹ Patterson, *Slavery*, 17.

¹⁴² Idem, 21.

¹⁴³ Idem, 22.

¹⁴⁴ Idem, 24.

Deze argumentatie werd echter onderuit gehaald door Finkelman, die er terecht op wees dat eigendomsaanspraken niet hetzelfde zijn als eigendom. Het onderscheid zit in het verschil tussen een contract aangaan en eigendom verkrijgen. Ook toonde hij aan dat Patterson het element van vrije keuze in zijn voorbeelden negeerde. Een sporter kan kiezen om niet voor een bepaald team te spelen, net zoals vrije wil een essentiële voorwaarde is voor het aangaan van een huwelijk. Waar echtgenoten een eigendomsaanspraak kunnen hebben op het bezit van de ander, hebben zij dat nooit op de persoon van de ander. Een slaaf had daarentegen geen keuze, en zeker geen contract. Hij was simpelweg eigendom.¹⁴⁵

Verder in zijn boek vermeldde Patterson wel dat:

*'in all slaveholding societies the master has nearly exclusive proprietary claims and powers over the person, labor, possessions, and progeny of his slaves.'*¹⁴⁶

Hij ging er dus vanuit dat de eigendomsrelatie voortvloeit uit de sociale dood van de slaaf. Zoals Klein schreef, kan dit beter omgedraaid worden. De status van de slaaf kwam tot stand door twee handelingen: het tot slaaf maken en de verwerving van de slaaf. Een slaaf werd aangeschaft omdat de meester gebruik wou maken van de slaaf. De slaaf kon pas volledig benut worden als hij zijn onderschikking erkende en volledig onttrokken was aan alle legitieme sociale banden. In de eerste plaats kwam dus de eigendomsrelatie, daarna volgden pas de overheersing en sociale rechteloosheid.¹⁴⁷

In zowel de vorming als de handhaving van de slavenwetten was opinie een factor van fundamenteel belang. De wet is niet de oorspronkelijke grondslag van de slavernij in de West-Indische koloniën, niettemin waren de slavenwetten onontbeerlijk voor het voortbestaan van slavernij als instelling. Het was eerst noodzakelijk dat de publieke opinie aanvaardde dat mensen tot slaven gemaakt werden, alvorens de wetten werden ingevoerd. Opdat de slavenwetten zouden blijven bestaan, was het noodzakelijk dat deze mening standhield.¹⁴⁸ Het moge duidelijk zijn dat de wettelijke bepaling een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde is voor het bestaan van slavernij.

3.1.6. WERKDEFINITIE

Hieruit volgt, mijns inziens, een toepasselijke definitie van slavernij:

Slavernij is de blijvende, gelegitimeerde gewelddadige overheersing van sociaal-rechteloze personen als wettelijk bezit van anderen.

¹⁴⁵ Finkelman, 'Review: Slavery and Social Death', 509.

¹⁴⁶ Patterson, *Slavery*, 182.

¹⁴⁷ Klein, M., 'Review: Slavery and Social Death. A Comparative Study by Orlando Patterson', in: *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne des Études Africaines*, vol. 19, nr. 1 (1985) 249-250.

¹⁴⁸ Goveia, E., 'The West Indian slave laws of the 18th century', in: Beckles, H., Shepherd, V. (ed.), *Caribbean slavery in the Atlantic world* (Kingston 2000) 581.

3.2. SLAVERNIJ OP CURAÇAO: MILD OF WREED?

In het historiografisch debat is veelvuldig geargumenteed over de relatieve mild- of wreedheid van slavernij. De slavernij op Curaçao wordt vaak, zowel door historici als door contemporaine verslagen, beschouwd als mild. Hoetink maakte in dit opzicht een vergelijking tussen de slavernij op Curaçao en in Suriname. Hij schreef dat de relaties tussen slaven en meesters op Curaçao te karakteriseren zijn als mild en in Suriname als streng. Dit besloot Hoetink aan de hand van verschillende factoren: Curaçaose slaven hadden een slechte naam op de buitenlandse markt omdat zij verwend zouden zijn. Hun gedrag getuigde niet van strenge discipline. De Curaçaose slaven werden minder vaak gestraft en de straffen die zij ondergingen waren niet zo wreed als die in Suriname. Op Curaçao was er steeds een natuurlijke aanwas van de slavenbevolking, terwijl er in Suriname juist sprake was van een sterfteoverschot. Ook het aantal manumissies was op Curaçao steeds aanzienlijk.¹⁴⁹

Deze verschillen zijn opvallend, aangezien beide gebieden onder leiding stonden van blanke heersende groepen van ongeveer dezelfde sociale en culturele Europese herkomst en beide vergelijkbare slavengroepen hadden.¹⁵⁰ Het verschil moet bijgevolg elders gezocht worden:

Het eerste grote verschilpunt was dat er op Curaçao, in tegenstelling tot Suriname, geen sprake was van grote landbouwbedrijven met productie voor de wereldmarkt. In een direct verband daarmee staat het feit dat de meeste Curaçaose slaveneigenaren slechts weinig slaven bezaten (in 1863 bezat de meerderheid minder dan vijf slaven). De verhouding tussen slaaf en meester was dus gebaseerd op persoonlijk contact.¹⁵¹

Een tweede verschilpunt was te vinden in de verschillende verhoudingen tussen het aantal blanken en slaven. In Suriname waren er voor ca. 3 000 blanken ca. 50 000 slaven, terwijl er in dezelfde periode op Curaçao ook ca. 3 000 blanken waren, met slechts ca. 5 000 slaven. De vrees voor de numerieke kracht van de slaven was bijgevolg op Suriname veel sterker, wat ook leidde tot een strengere slavenbehandeling.¹⁵²

Als derde verschilpunt vermeldde Hoetink het feit dat Curaçao een klein eiland is, waardoor de kracht van de publieke opinie en van justitie er overal voelbaar was. Hierdoor werden excessen, naar de toenmalige maatstaven, vermeden. Suriname daarentegen, had plantages die zo geïsoleerd waren dat de reistijd naar de hoofdstad verschillende dagen in beslag kon nemen.¹⁵³

¹⁴⁹ Hoetink, *De gespleten samenleving*, 43-44; 47.

¹⁵⁰ Idem, 44.

¹⁵¹ Idem, 44-45; Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 50.

¹⁵² Hoetink, *De gespleten samenleving*, 45.

¹⁵³ Idem, 46.

Een laatste factor dat gebruikt kan worden in het bepalen of een slavensysteem al dan niet mild was, is het aantal manumissies dat plaatsvond. Deze was op Curaçao steeds aanzienlijk. In 1833 bedroeg het aantal vrijen in Suriname circa 10% van het aantal slaven, in hetzelfde jaar op Curaçao bedroeg het aantal vrijen circa 110% van het aantal slaven.¹⁵⁴ Aangezien de omvang van de manumissies omgekeerd evenredig de rigiditeit van een slavensysteem aangeeft, zou ook hieruit afgeleid kunnen worden dat de slavernij op Curaçao eerder een relatief milde vorm van slavernij was. Toch schreef Hoetink dat dit geen juiste indicator is, omdat het belang van economische factoren en de conjunctuur binnen de plantage-economie buiten beschouwing gelaten wordt.¹⁵⁵ Hierover schreef Teenstra tevens dat manumissies op Curaçao vaak een vergiftigd geschenk waren: oude of verminkte slaven werden vrij verklaard, maar konden zichzelf niet onderhouden. Het gebeurde meer dan eens dat zij omkwamen van de honger.¹⁵⁶

Uit bovenstaande argumenten concludeerde Hoetink dat de slavernij op Curaçao een relatief milde vorm van slavernij was.

Paula is het echter niet eens met de conclusie van Hoetink. Hij haalt een artikel van Teenstra aan van 12 januari 1854 waarin zware straffen, gruwelijke foltering en zeer zware arbeid voor slaven beschreven werden.¹⁵⁷ Paula schrijft dat het onwaarschijnlijk is dat de behandeling van de slaven voordien beter was, aangezien de slechte behandeling van slaven meestal afnam naarmate de emancipatie naderde. Toch schreef Teenstra dat de slaven nooit tevoren een zo harde behandeling te verduren hadden gehad. Paula verklaart dit door te stellen dat het mogelijk was dat de slaven naar aanleiding van de emancipatiegeruchten onhandelbaar werden en dat de slavenhouders de hardere aanpak als enige oplossing zagen.¹⁵⁸ Ook moet hierbij in gedachten gehouden worden dat Teenstra een strijder voor de afschaffing van de slavernij was.¹⁵⁹ Dit brengt de mogelijkheid met zich mee dat zijn beschrijving iets aangedikt was om de noodzaak van de emancipatie te onderstrepen.

Het Curaçaose slavensysteem kan bijgevolg in vergelijkend perspectief omschreven worden als minder hard dan het Surinaamse slavensysteem. Op zichzelf daarentegen, vindt Paula dat het evengoed als hard gekarakteriseerd moet worden.¹⁶⁰

Hierin volg ik de conclusie van Paula. Een slavensysteem kan absoluut in vergelijking milder of wreder zijn dan een andere, maar op zichzelf bekeken kan ik niet anders besluiten dan dat elke vorm van slavernij hard was.

¹⁵⁴ Hoetink, *De gespleten samenleving*, 47.

¹⁵⁵ Idem, 52.

¹⁵⁶ Teenstra, M., *De Nederlandsche West-Indische Eilanden* (Amsterdam 1836) 169-170.

¹⁵⁷ Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 87.

¹⁵⁸ Idem.

¹⁵⁹ Teenstra, *De West-Indische Eilanden*, Voorwoord.

¹⁶⁰ Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 88.

4. HISTORISCHE CONTEXT

In dit hoofdstuk bied ik een overzicht van de Curaçaose geschiedenis gedurende de ruime eerste helft van de negentiende eeuw. Zoals in de inleiding vermeld, baseer ik dit onderzoek op vier sleutelmomenten binnen de slavernijgeschiedenis. Deze vier momenten zal ik vervolgens nader toelichten zodat ze op een juiste manier geïnterpreteerd kunnen worden.

4.1. OVERZICHT CURAÇAOSE GESCHIEDENIS 1790-1863

Tot 1792 was Curaçao het bezit van de West-Indische Compagnie. Omwille van teruglopende inkomsten en onbekwaamheid van de WIC, werd de Compagnie in 1792 opgeheven.¹⁶¹ Alle bezittingen, voorrechten en schulden van de WIC werden aan de Republiek der Verenigde Nederlanden overhandigd. De functionarissen van de WIC behielden hun voormalige aanstellingen waardoor Johannes De Veer als gouverneur aanbleef.¹⁶² De overgang van de WIC naar de Republiek bracht dus amper verandering teweeg op Curaçao.¹⁶³

In 1795 was in Nederland de revolutie uitgebroken: dit betekende het einde van de Republiek der Verenigde Nederlanden. De Bataafse Republiek werd uitgeroepen op 19 januari 1795, één dag nadat stadhouder Willem V naar Engeland was gevlucht. Dit bericht kwam aan op Curaçao op 16 mei 1795. De Patriotten, in samenwerking met de vele Fransen die op Curaçao woonden, wilden dat hun partij ook hier aan de leiding kwam. Dit leidde tot verschillende opstoten tussen burgers en militairen, die in het openbaar plaatsvonden. Hierdoor werden ook de lagere bevolkingsklassen onrustig.¹⁶⁴ Onder andere naar aanleiding hiervan, vond in 1795 de grote slavenopstand op Curaçao plaats. Dit wordt verderop in dit hoofdstuk uitgebreid besproken.

Op 10 augustus 1796 kwam het officiële bericht dat het stadhouderschap was afgeschaft. Bij het Haags verdrag van 16 mei 1795 was de Bataafse Republiek een bondgenootschap met Frankrijk aangegaan. De Veer trad af. Generaal Jan J. Beaujon werd directeur ad interim.¹⁶⁵ Dit was echter van korte duur: Op 1 december 1796 besloot de Raad unaniem om Beaujon af te zetten, op verdenking van Engelsgezindheid. In zijn plaats werd Johann R. Lauffer benoemd tot directeur ad interim.¹⁶⁶

De spanningen tussen Engelsen en Fransen, die beiden Curaçao onder hun bewind wilden brengen, namen niet af. Lauffer en de Raad kozen de minste van twee kwaden en ondertekenden de

¹⁶¹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 2; Hartog, *Curaçao*, deel I, 242.

¹⁶² Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 22.

¹⁶³ Hartog, *Curaçao*, deel I, 322.

¹⁶⁴ *Idem*, 324.

¹⁶⁵ *Idem*, 467.

¹⁶⁶ Hartog, *Curaçao*, deel I, 474.

capitulatie aan Engeland. Het eerste Engelse interregnum zou van 13 september 1800 tot 13 januari 1803 standhouden. Curaçao kreeg Engelse gouverneurs, maar Lauffer bleef aan als medegouverneur. Gedurende deze periode veranderde er niets aan de bestaande wetten, tenzij om de wederzijdse veiligheid en profijt te garanderen.¹⁶⁷

De vrede van Amiens, gesloten tussen Frankrijk en Groot-Brittannië in 1802, maakte een einde aan de eerste Engelse bezetting van Curaçao. Alle Nederlandse Caribische eilanden werden teruggegeven aan de Bataafse Republiek. De officiële overdracht vond plaats op 13 januari 1803, toen de laatste Engelse troepen vertrokken. Commandant Cornelis H. Buschman nam de regering over. Lauffer werd geschorst en naar Den Haag gestuurd om zijn overgave aan de Engelsen te verantwoorden. Hij werd vrijgesproken, maar zijn officiële rol was beëindigd.¹⁶⁸

De vrede was echter maar van korte duur, in november 1803 vond er een nieuwe oorlogsverklaring plaats. De regering van Buschman eindigde in 1804 met de aankomst van Pierre J. Changuion, de nieuwe gouverneur aangesteld door de *Raad der Amerikaansche Koloniën*. De nieuwe regering stond voor een moeilijke opdracht: er was geen geld, zeer weinig voedsel en de handel was onbestaande. Daarnaast waren de problemen met de Engelsen weer aangewakkerd.¹⁶⁹

Op 1 januari 1807 werd Changuion gedwongen tot overgave aan de Engelsen. Hij nam ontslag en vertrok naar Nederland om rekenschap voor deze gebeurtenis af te leggen. Het tweede Engelse interregnum ving zo aan op nieuwjaarsdag 1807 en zou eindigen op 4 maart 1816. Charles Brisbane werd de eerste Engelse gouverneur van deze periode.¹⁷⁰

Onder Engelse heerschappij keerde de rust tijdelijk terug op Curaçao en bloeide de handel weer enigszins op. De Engelsen hadden toegezegd om de Nederlandse wetten zo veel mogelijk te behouden.¹⁷¹

In de loop van augustus 1814 vond een conventie plaats te Londen. Hier ging Groot-Brittannië akkoord met de teruggave van de voormalige Nederlandse West-Indische bezittingen aan het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden, bestaande uit de voormalige Verenigde Provinciën en de voormalige Oostenrijkse Nederlanden. Willem I werd de eerste koning der Nederlanden. Tijdens dezelfde conventie werd besloten een einde te maken aan de slavenhandel.¹⁷² Twee maanden nadat het getekend was, raakte deze beslissing bekend op Curaçao. Het uitvoeren ervan liep echter vertraging op door de terugkeer van Napoleon in Frankrijk en de daaruit resulterende militaire campagnes. In januari 1816 kwam de nieuw aangestelde Nederlandse gouverneur, Albert Kikkert, aan op Curaçao.

¹⁶⁷ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 31-34.

¹⁶⁸ Idem, 34-35; Hartog, *Curaçao*, deel I, 499.

¹⁶⁹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 37-44; Hartog, *Curaçao*, deel I, 502-530.

¹⁷⁰ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 44-45; Hartog, *Curaçao*, deel I, 531-539.

¹⁷¹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 46-50; Hartog, *Curaçao*, deel I, 543-556.

¹⁷² Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 245.

Hij droeg nu de titel van *gouverneur-generaal*. Enkele weken later vond de officiële regerings-overdracht plaats. Hiermee was het tweede Engelse interregnum beëindigd.¹⁷³

Vanaf 1816 werd Curaçao een kroonkolonie. Dit hield in dat de kroon de volledige verantwoordelijkheid voor de regering en ontwikkeling van Curaçao op zich nam. De functie van de gouverneur-generaal was vooral het uitvoeren van bevelen. De Raad van Policie bestond nog, maar had voornamelijk een raadgevende functie.¹⁷⁴

In 1819 overleed Kikkert, hij werd opgevolgd door Paulus R. Cantz'laar. De titel van gouverneur-generaal werd vervangen door gouverneur. Cantz'laar werd opgezeteld met de zeer moeilijke opdracht om Curaçao uit de financiële problemen te helpen. Hij ondernam hiervoor verschillende maatregelen, waaronder een inperking van zijn eigen inkomsten en veranderingen in het belastingsstelsel.¹⁷⁵ Koning Willem I achtte de veranderingen echter niet voldoende. In 1827 stuurde Willem I Johannes van den Bosch naar de Nederlandse Antillen om de koloniën winstgevend te maken.¹⁷⁶

Door middel van een nieuw *Regerings Reglement* verenigde van den Bosch alle Nederlandse West-Indische bezittingen: de zes Caribische eilanden en Suriname kwamen onder het bestuur van één centrale regering te Paramaribo, Suriname. De gouverneur van Curaçao werd directeur en de Raad van Policie verloor bijna al zijn voorrechten. De directeur ontving zijn bevelen voortaan uit Paramaribo en moest zijn verzoeken tevens naar Suriname sturen. Zowel de directeur als de Raad verloren feitelijk hun macht. Het nieuwe systeem bleek echter geen succes, onder meer door de vertragingen omwille van de afstanden die afgelegd moesten worden. Ook de financiële problemen bleven bestaan.¹⁷⁷

Cantz'laar werd in 1828 door van den Bosch gepromoveerd tot gouverneur-generaal van de nieuwe, verenigde regering en verliet Curaçao. Zijn functie als directeur werd overgenomen door Isaac J. Rammelman Elsevier. Rammelman Elsevier zou weinig voor Curaçao betekenen gedurende zijn bestuur. In 1836 werd hij opgevolgd door Reinier F. Baron van Raders, die nu de titel van gezaghebber droeg.¹⁷⁸

¹⁷³ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 51-53; Hartog, *Curaçao*, deel I, 564-568.

¹⁷⁴ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 55-56.

¹⁷⁵ Idem, 61-63; Hartog, *Curaçao*, deel II, 682.

¹⁷⁶ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 70-71.

¹⁷⁷ Idem, 71-73; Hartog, *Curaçao*, deel II, 707-708; 719-720.

¹⁷⁸ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 74-75; Hartog, *Curaçao*, deel II, 648-650.

In 1840 volgde Willem II zijn vader Willem I op. Bij zijn Koninklijk Besluit van 1845 werd de administratieve eenheid van de West-Indische bezittingen ongedaan gemaakt. Van Raders werd gepromoveerd tot gouverneur van Suriname, te Curaçao werd hij opgevolgd door Rutger H. Esser.¹⁷⁹

In 1848 werd de Nederlandse grondwet aangepast, waardoor de West-Indische eilanden niet langer kroonkolonies waren. De minister van Koloniën was voortaan verantwoordelijk voor de eilanden. De *Gouverneur van Curaçao en Onderhoorigheden* (Aruba, Bonaire en drie benedenwindse eilanden) verkreeg nu meer voorrechten omdat de Koloniale Raad slechts een raadgevende functie had, die gedeeld werd met de Raad van Bestuur. De gouverneur besliste daarbij ook nog eens over welke onderwerpen de Raad zich mocht buigen.¹⁸⁰

In 1834 vond de afschaffing van de slavernij in de Britse Caribische gebieden plaats, dit had geen merkbare invloed op de Curaçaose slaven.¹⁸¹ Het idee van emancipatie begon pas in 1848 op de Nederlandse eilanden vorm te krijgen. De emancipatie van de slaven in de Franse kolonies werd toen een feit. Vooral op Sint Maarten, dat uit een Franse en een Nederlandse helft bestond, zorgde dit voor problemen.¹⁸² Toch werd de kwestie van de opheffing van de slavernij pas in 1851 in de Staten-Generaal aangevoerd. Hierna volgde in 1853 de staatscommissie die een studie van het onderwerp moest maken. In 1856 had zij haar rapport aangaande Curaçao af. De conclusie ervan was dat er misbruik van de voedselverstrekking werd gemaakt en dat de slaven over het algemeen niet van voldoende kleding voorzien werden. Een nieuwe en laatste slavenreglement volgde in 1857 waarbij de bepalingen ter bescherming van de slaaf en zijn rechten verbeterd werden. Op 13 juli 1859 werd Joannes D. Crol gouverneur van Curaçao en Onderhoorigheden. Onder zijn bestuur werd de emancipatie van de slaven op de Nederlandse West-Indische eilanden een feit. Op 8 augustus 1862 kwam uiteindelijk de wet tot stand waarbij op 1 juli 1863 de slavernij werd afgeschaft, onder het liberale tweede ministerie-Thorbecke en minister van Koloniën G.H. Uhlenbeck. Deze wet werd op 30 september 1862 op Curaçao afgekondigd. Bij de vrijverklaring op 1 juli 1863 kregen op Curaçao 6684 particuliere slaven en 67 regeringslaven hun vrijheid. Dit verliep zonder moeilijkheden.¹⁸³

¹⁷⁹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 75.

¹⁸⁰ Idem, 79; 314-316.

¹⁸¹ Idem, 272.

¹⁸² Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 90-96; verderop in dit hoofdstuk wordt hier dieper op ingegaan.

¹⁸³ Hartog, *Curaçao*, deel I, 461-462; Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 96-98.

4.2. DE GROTE SLAVENOPSTAND VAN 1795

De Franse revolutionaire ideeën waren tot op Curaçao doorgedrongen. Dit ging ook aan de slaven niet onopgemerkt voorbij. De blanke bevolking van Curaçao was verdeeld en de spanning op het eiland nam toe.¹⁸⁴ Hoewel de slaven op Curaçao relatief mild behandeld werden, bestonden er zeker nog misbruiken. Alle slaven van een plantage verantwoordelijk stellen voor het misdrijf van een enkeling was er één van. Een andere was de zondagsarbeid voor slaven, ondanks het expliciet verbod ervan. In combinatie met de onrust op het eiland, resulteerde dit in een argument tot opstandigheid.¹⁸⁵

Op 4 augustus kwam de Raad nog met een noodmaatregel: vrijlieden en zwarten mochten niet met stokken of knuppels lopen, militairen buiten de rang van officier mochten niet langer buiten de dienstdag wapens dragen en alle kroegen en danshuizen moesten om 21u sluiten. Samenscholingen op straat werden verboden, vrijen die zich na 21u op straat bevonden moesten een brandende lantaarn dragen en slaven behoefden naast een lantaarn ook de schriftelijke toestemming van hun meester. Het mocht echter niet baten, twee weken later brak de slavenopstand uit.¹⁸⁶

Op 17 augustus 1795 weigerde een veertigtal slaven op de plantage de Knip van Casper L. van Uytrecht aan het werk te gaan. Nadat zij na drie aanmaningen nog steeds weigerden te werken verwees van Uytrecht de opstandige slaven door naar gouverneur De Veer. Zij vertrokken echter onder leiding van Tula naar plantage Santa Cruz, waar nog meer slaven zich bij hen voegden. Onder hen ook Carpata.¹⁸⁷

Op 18 augustus vertrokken de slaven van Santa Cruz onder leiding van Tula en Carpata naar plantage Porto Marie. Hier zou volgens het plan het hoofdkwartier van de opstandelingen gevestigd worden.¹⁸⁸ De eerste confrontatie met het leger onder bevel van luitenant Plegher vond op 19 augustus plaats. Plegher was door het gouvernement uitgezonden om de rebellie te onderdrukken. Hij had echter de kracht van de slaven onderschat en moest zich terugtrekken. De Veer besloot om infanterie en cavalerie te sturen, samen met mariniers en matrozen van de schout-bij-nacht, onder leiding van kapitein M. Baron van Westerholt. Pater Schinck, die bekend was met de slavenbevolking, bood aan om als bemiddelaar mee te gaan. Schinck ging alleen vooruit om met Tula te onderhandelen, terwijl Van Westerholt wachtte. De opstandige slaven werd pardon beloofd indien

¹⁸⁴ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 2-5.

¹⁸⁵ Hartog, *Curaçao*, deel I, 461; Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 4-5.

¹⁸⁶ Schiltkamp, J., de Smidt, J. (ed.), *West Indisch Plakaatboek, Deel II, Curaçao, Aruba, Bonaire 1782-1816* (Amsterdam 1978) 508-511; Hartog, *Curaçao*, deel I, 461.

¹⁸⁷ Hartog, *Curaçao*, deel I, 325.

¹⁸⁸ Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 87.

ze onmiddellijk hun werk zouden hervatten, maar zonder resultaat. Ze eisten hun onvoorwaardelijke vrijheid.¹⁸⁹

Op 20 augustus rukte Van Westerholt tegen de rebellen op en dreef hen uiteen. Enkel en enkele werden gevangengenomen, maar de meesten konden ontkomen. Op 25 augustus volgde een hevige strijd tussen ongeveer 2000 slaven en het leger van Van Westerholt. De slaven hielden gedurende vijf dagen stand, maar moesten uiteindelijk vluchten. Alle slaven die met het wapen in de hand gevangen werden genomen werden onmiddellijk doodgeschoten, de meesten konden echter ontsnappen. Op 26 augustus werd de achtervolging ingezet. Van Westerholt liet alle voorraden maïs en de waterputten vergiftigen om de opstandelingen tot overgave te dwingen. In de dagen hierna kwamen ruim duizend slaven pardon vragen, bereid om weer aan het werk te gaan. Na 14 september waren de meeste slaven weer aan het werk.¹⁹⁰

Tula en Carpata bleven echter voortvluchtig. Uiteindelijk werden zij beiden, respectievelijk op 19 en 21 september, door slaven gevangen genomen. In ruil voor een geldprijs werden zij overgeleverd aan Van Westerholt.¹⁹¹

Na berechting werden de meeste schuldigen gedood. Op 27 augustus waren al negen gevangengenomen slaven opgehangen. Zij moesten als voorbeeld voor de rebellen dienen. Tula en Carpata werden het zwaarst gestraft: voor hun executie werden zij gemarteld en hun lichamen werden in zee geworpen. Hun hoofden werden op staken geplaatst en op het Rif tentoongesteld. De vonnissen werden voltrokken tussen 27 augustus en 7 november. In totaal werden 29 slaven geëxecuteerd, drie slaven geseseld en werden tien vrijen en zeven slaven van het eiland verbannen.¹⁹²

Om de rust op Curaçao terug te brengen kondigde de Raad op 24 november amnestie af voor alle slaven die aan de opstand deel hadden genomen. Ook werd er op dezelfde dag een nieuw slavenreglement gepubliceerd.¹⁹³

4.3. 1824 – 1826

In 1820 werd Pieter R. Cantz'laar benoemd tot gouverneur van Curaçao en bevorderd tot schout-bij-nacht. Op 16 november van dat jaar nam hij het bestuur over. De situatie op Curaçao was op dit moment alles behalve ideaal: de kas was leeg, de munt onstabiel en de handel leed onder de

¹⁸⁹ Hartog, *Curaçao*, deel I, 326; Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 87.

¹⁹⁰ Hartog, *Curaçao*, deel I, 327-328; Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 88.

¹⁹¹ Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 88.

¹⁹² Hartog, *Curaçao*, deel I, 328; Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 90.

¹⁹³ Paula, A., *From slave rebellion to slave laws* (Curaçao 1976) 19; Hartog, *Curaçao*, deel I, 329; Zie hiervoor hoofdstuk 6.

vrijheidsoorlog in Venezuela. Bovendien was er al gedurende vijf jaar een ernstig gebrek aan regen. Cantz'laar slaagde er bijgevolg niet in om de Curaçaose schuldenberg te verminderen. Hij bleef tot in 1828 gouverneur waarna hij werd benoemd tot gouverneur-generaal der West-Indische bezittingen en naar Suriname vertrok.¹⁹⁴

Op 28 september 1824 werd een nieuw slavenreglement ingevoerd. Volgens de Curaçaose historicus Hartog betekende dit reglement *'een radicale verandering in de behandeling der slaven'*¹⁹⁵. Hij staafde deze uitspraak verder echter niet. Of die verandering ook daadwerkelijk in de bronnen terug te vinden is wordt verderop onderzocht.

1824 Was ook het jaar waarin pastoor, later monseigneur, Martinus J. Niewindt op Curaçao aankwam. Hij zou gedurende zesentwintig jaar aan het hoofd van de katholieke missie staan, en vooral vanaf 1848 een belangrijke rol spelen in de lotsverbetering van de slaven.¹⁹⁶

4.4. 1848 – 1850

Rutger H. Essers was gedurende de periode 1848-1849 gouverneur van Curaçao. Hij werd in 1845 aangesteld als de eerste gouverneur van zowel de Beneden- als de Bovenwindse Eilanden. Volgens Hartog was het enige belang van zijn bewind dat zijn tegemoetkomende houding verzoenend werkte.¹⁹⁷

In 1848 werd de slavernij in de Franse koloniën verboden. Dit veroorzaakte ook in de Nederlandse koloniën onrust, vooral op de Bovenwindse eilanden. Op bijvoorbeeld Sint Maarten, dat uit een Nederlandse en een Franse helft bestond, werden op één helft van het eiland de slaven vrij en het andere niet. Wegens gebrek aan voldoende militaire middelen zochten de slaveneigenaren zelf een oplossing om bloedvergieten te voorkomen: in afwachting van de reactie van de regering zouden de slaven van Sint Maarten als vrijen worden behandeld onder voorwaarde dat zij bij hun meesters zouden blijven werken tegen betaling van een loon.¹⁹⁸

Esser vermeldde in een schrijven aan de regering dat de slavenbevolking op de Benedenwindse eilanden rustig bleef, maar vooral omdat zij geloofden dat de emancipatie binnenkort een feit zou worden. Ondanks ontkenning van deze geruchten, bleven zij hardnekkig bestaan.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Hartog, *Curaçao*, deel II, 648-650.

¹⁹⁵ Hartog, *Curaçao*, deel I, 460.

¹⁹⁶ Hartog, *Curaçao*, deel II, 711.

¹⁹⁷ Idem, 654.

¹⁹⁸ Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 107.

¹⁹⁹ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime nr. 85, 22^e juny 1848.

Als oplossing voor de problemen eiste Esser van de regering een emancipatie van de slaven tegen een volledige schadeloosstelling, een toename van de militaire bezetting, een toename van de subsidies om de cochenille teelt uit te breiden en een rangsverhoging voor zichzelf.²⁰⁰

Toen de regering niet aan deze eisen wilde voldoen, bood Esser zijn ontslag aan. Bij Koninklijk besluit van 23 september 1848 werd Esser eervol ontslagen en Isaac J. Rammelman Elsevier jr. tot waarnemend gouverneur benoemd. Kort daarop werd hij definitief aangesteld. Op 20 december 1848 had de bestuursoverdracht plaats.²⁰¹

Volgens Hartog was de bestuursperiode van Rammelman Elsevier jr. een van de moeilijkste van de kolonie: defensie was verwaarloosd, er was een gebrek aan geld en de plaatselijke bevolking was verdeeld. Het opkomende katholicisme, onder leiding van monseigneur Niewindt, kwam in conflict met het protestantisme waar Elsevier jr. sterk voor stond. Een citaat uit een brief van Elsevier maakt deze tegenstellingen duidelijk:

*'... om zo mogelijk den hand te leggen van toenadering en verbroedering tusschen blanken en kleurlingen, hervormden & Catholiek en voor zoo verre deze laatsten slechts eenigsints geschikt zijn deselve in aanmerking te doen komen...'*²⁰²

In tegenstelling tot Esser was Elsevier geen onvoorwaardelijk voorstander van de emancipatie. Niewindt was dat vanaf 1848 wel.²⁰³ Elsevier was er van overtuigd dat de emancipatie van de slaven enkel beargumenteerd kon worden vanuit de tijdsgeest:

*'gelijk de heer Niewindt ook schijnt te doen; want als dezelve, uit een zuiver philanthropisch oogpunt beschouwende, daarmede beoogt het geluk of de verbetering van den toestand van den slaaf te bewerkstelligen, dan geloof ik dat men zich op eene groote teleurstelling zou moeten voorbereiden.'*²⁰⁴

Hij was er zeker van dat de slaven een beter leven als de vrijen leidden omdat zij van eten en kleding voorzien werden en, naar zijn zeggen, zeer mild behandeld werden.²⁰⁵

²⁰⁰ Schadeloosstelling: Dit is een financiële vergoeding uitgekeerd aan de slaveneigenaar om het verlies van zijn slaaf of slaven te compenseren.

Cochenille teelt: Het pigment voor de kleur karmijn wordt gewonnen uit het bloed en de eitjes van de cochenilleluis. Deze werden op schijfctussen gekweekt. Voor dit doel werden speciale cactusplantages aangelegd. <http://www.museumkennis.nl/nm.dossiers/museumkennis/i003146.html> (22-04-09).

AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime nr. 85, 22^e juny 1848.

²⁰¹ Hartog, *Curaçao*, deel II, 654.

²⁰² AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime n. 113, 7 july 1849.

²⁰³ Hartog, *Curaçao*, deel II, 644; 725.

²⁰⁴ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime n. 113, 7 july 1849.

²⁰⁵ Idem.

De emancipatie werd dus niet meer als absoluut noodzakelijk beschouwd, maar gezien als mogelijkheid. De nodige voorbereidingsmaatregelen werden wel gesteund. De voornaamste reden dat de emancipatie nog geen plaats vond, was te zoeken in het feit dat Nederland niet over voldoende middelen beschikte om de schadeloosstelling aan de slaveneigenaren uit te betalen.²⁰⁶

4.5. 1857 – 1859

De conclusie van het rapport van de staatscommissie aangaande de slavernij op Curaçao was dat er misbruik van de voedselverstrekking werd gemaakt en dat de slaven over het algemeen niet van voldoende kleding voorzien werden. Op 25 februari 1856 aanvaardde Reinhart F. Cornelis van Lansberge het bestuur van Curaçao. Hij wordt omschreven als kundig en vastberaden. Door zijn brede blik kon hij op allerlei terreinen ingrijpen, onder andere de internationale politiek, de zieken- en melaatsenverpleging, de kerk, de slaven, etc.²⁰⁷ Onder zijn bestuur kwam het laatste slavenreglement tot stand, dat werd gepubliceerd op 14 februari 1857. De bepalingen ter bescherming van de slaaf en zijn rechten werden verbeterd.²⁰⁸ Doordat de meesters hun slaven niet langer zelf mochten straffen, vermenigvuldigden volgens Hartog de werkzaamheden op het politiebureau.²⁰⁹ Of deze stelling ook in dit onderzoek gegrond blijkt, zal verderop duidelijk worden.

Op 13 juli 1859 volgde Joannes D. Crol van Lansberge op als gouverneur van Curaçao. Hartog schrijft dat hij met belangrijke gebeurtenissen, zoals de afschaffing van de slavernij, slechts zijdelings te maken had.²¹⁰

²⁰⁶ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Ingekomen geheime stukken, 1845-1932, Inventaris 3658-3, jaar 1848, n. 278/1, brief nr. 174; AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Ingekomen geheime stukken, 1845-1932, Inventaris 3658-3, jaar 1849, n. 377, brief nr. 298.

²⁰⁷ Hartog, *Curaçao*, deel II, 661.

²⁰⁸ Hartog, *Curaçao*, deel I, 461; zie hoofdstuk 6.

²⁰⁹ Hartog, *Curaçao*, deel I, 461.

²¹⁰ Hartog, *Curaçao*, deel II, 662.

5. DE WEST-INDISCHE SLAVENWETTEN VAN DE 18^E EEUW

Zoals het historiografisch debat aantoonde, is er over slavernij al heel wat literatuur verschenen, maar over de juridische context in het bijzonder is er weinig voorhanden. Verschillende boeken en artikels halen het onderwerp van slavenwetten aan, maar gaan er niet vaak dieper op in. Een uitzondering vormt *The West Indian slave laws of the eighteenth century* geschreven door Elsa Goveia.²¹¹ Zij bood een duidelijk overzicht van het ontstaan, de basis en de inhoud van de verschillende slavenwetten. Goveia besprak de Spaanse *Siete Partidas*, de Engelse slavenwetten en de Franse *Code Noir*. De Nederlandse slavenwetten werden in slechts enkele alinea's behandeld. Wat volgt is een samenvatting van dit overzicht, met waar nodig aanvullingen uit andere werken.²¹² Zo wordt een goed uitgangspunt gecreëerd voor het verdere onderzoek met betrekking tot de Curaçaose slavenwetten van de negentiende eeuw.

In zowel dit hoofdstuk als de volgende hoofdstukken zullen de termen 'repressieve wetten', 'wetten ter bescherming van de openbare orde' en 'beschermende wetten' regelmatig voorkomen. Voor alle duidelijkheid worden deze termen eerst verklaard. Onder repressieve wetten worden wetten verstaan die bedoeld zijn om de slaven te onderdrukken. Voorbeelden van repressieve wetten uit de achttiende eeuw zijn de wetten die de tambú-muziek en -dans verboden, samenscholingsverboden voor slaven, etc.²¹³

Wetten die dienden voor het behoud van de openbare orde vallen strikt genomen onder dezelfde categorie als de repressieve wetten. Toch moet er een nuanceverschil opgemerkt worden: de wetten ter behoud van de openbare orde onderdrukken de slaven niet rechtstreeks. Het voornaamste doel van deze wetten is het behouden van de rust en het voorkomen van opstanden. '*Daarbij werd er uitgegaan van het principe van rust en veiligheid voor de gegoede burger, de blanke burger wiens doen en laten door een dominante positie normatief was.*'²¹⁴ Voorbeelden hiervan zijn het verbod aan slaven op vuurwapens te bezitten of de maatregelen die genomen moesten worden als een slaaf wegliep.²¹⁵ Dit onderscheid maakte Goveia niet, zij beschreef beide soorten wetten als louter repressief. In de komende hoofdstukken zal dit onderscheid echter wel van belang zijn. Beschermende wetten zijn wetten met als enige bedoeling de slaven te beschermen tegen

²¹¹ Goveia, *The West Indian slave laws*.

²¹² Brazilië wordt hier bewust buiten beschouwing gelaten. Omdat Curaçao deel uitmaakt van de West-Indische eilanden acht ik het nuttig ook de andere slavencodes van deze gebieden te bespreken. Het bespreken van Brazilië en de slavenwetten daar zou aan dit onderzoek niets bijdragen.

²¹³ Rosalia, R., *De Legale en Kerkelijke Repressie van Afro-Curaçaose Volksuitingen* (s.l. 1996) 125-128.

²¹⁴ Rosalia, *De Legale en Kerkelijke Repressie*, 114.

²¹⁵ Zie bv. het slavenreglement van 1824, dat in het volgende hoofdstuk besproken wordt.

misbruiken. Bijvoorbeeld: de verplichting aan slaveneigenaren om hun slaven te voeden en te kleden, het vastleggen van de werkuren voor slaven, etc.²¹⁶

De West-Indische slavenwetten van de achttiende eeuw reflecteren de politieke tradities van de Europese kolonisatoren. De wetten laten duidelijk zien dat de levenswijze in die tijd gebaseerd was op een plantage-economie. Het fundament van deze wetten werd gelegd in de begindagen van het kolonialisme. Het corpus ervan bevat bij gevolg een wezenlijk aandeel wetten die in vroegere perioden ontstonden.

De *Siete Partidas* was bijvoorbeeld het dertiende eeuwse wetboek van de Spaanse koloniën. Het maakte vanaf het begin deel uit van het gewoonterecht van deze gebieden en voorzag een reeks principes in verband met het bezitten van slaven. Het grote slavenwetboek van de Franse West-Indische eilanden, de *Code Noir*, werd in de zeventiende eeuw afgekondigd. De eerste slavenwetten van de Britse kolonies, hoewel niet gecodificeerd, bleven over het algemeen behouden als onderdeel van het latere corpus van de wetten van de achttiende eeuw. De vroege wetten werden uitgebreid en hun nadrukken veranderden samen met de veranderingen van levenswijze op de eilanden. De structuur van de achttiende eeuwse slavenwetten werd gemodelleerd door dezelfde krachten die de maatschappij van deze slavenkolonies vorm hadden gegeven.²¹⁷

5.1. SPANJE EN DE SIETE PARTIDAS

Het vestigen van slavernij maakte deel uit van het kolonisatiepatroon van de Spanjaarden. Dit werd door de overige Europeanen overgenomen tijdens de kolonisatie van de West-Indische eilanden. Toen de eilanden door de Spanjaarden ontdekt werden, was slavernij reeds onderdeel van de Spaanse wet. Het houden van slaven was legaal en de slavenstatus werd bij de geboorte van moeder op kind overgedragen. Deze twee uitgangspunten vormden de kern van het systeem van slavernij dat Spanje op de West-Indische eilanden overdroeg.²¹⁸

Het principe van de *Siete Partidas* was gebaseerd op de bescherming van de slaaf en zijn aanspraken op vrijheid.²¹⁹ De *Partidas* zag de slaaf als persoon en niet als louter bezit. De meester had zowel verplichtingen als rechten over zijn slaven. In dit wetboek werd slavernij gelegaliseerd, maar niet beschouwd als juist. Slavernij werd gezien als een tegenslag voor de persoon in kwestie. Omdat slaven mensen waren die in principe niet bedoeld waren voor slavernij moesten zij zo goed

²¹⁶ Zie de verschillende slavenwetten die hier en in het volgende hoofdstuk besproken worden.

²¹⁷ Goveia, E., 'The West Indian slave laws', 580.

²¹⁸ Idem, 581.

²¹⁹ Voor een Engelse vertaling van de code zie: Scott, S.P., Lobingier, C.S., Vance, J. (eds.), *Las Siete Partidas* (New York 1931).

mogelijk beschermd worden. Samengevat was deze vroegste slavenwet, in ieder geval wat betreft zijn principes, meer dan waarschijnlijk de meest menselijke om ooit op de West-Indische eilanden ingevoerd te worden.²²⁰

De juridische theorie en de dagelijkse praktijk verschillen echter. Bijvoorbeeld: de *coartación*, een gewoonte waarbij de slaaf zichzelf in verschillende stappen vrij kon kopen, werd al lang toegepast voor het wettelijk erkend werd.²²¹ In dit geval liep de gewoonte dus voor op de wet, in het voordeel van de slaaf. In andere gevallen was de wet dan weer duidelijk meer humaan dan de gewoonten. Het relatief despotisme van de Spaanse regering deed dienst als controlemiddel op de lokale oligarchieën, die niet noodzakelijk het standpunt van de *Siete Partidas* over de slavernij deelden. Toch konden noch de Spaanse regering, noch deze slavenwetten het bestaan van ondervoede, overwerkte en slecht behandelde slaven tegenhouden. De *Partidas* is bijgevolg een mooi voorbeeld van hoe er, binnen de algemene consensus dat de slavernij wettelijk mocht bestaan, toch zeer uiteenlopende meningen mogelijk waren over de instelling zelf.²²²

Naast de beschermende maatregelen waren er in de Spaanse koloniën ook andere wetten met betrekking tot de slaven: de politieverordeningen. Deze waren het rechtstreekse gevolg van een slavensysteem dat grotendeels in stand werd gehouden door dwang. In een poging de openbare orde te handhaven, werden talrijke politieverordeningen afgekondigd. Het aantal verordeningen is dan ook talrijker dan het aantal beschermende wetten. Zo bepaalden verordeningen een avondklok voor slaven en mocht geen enkele zwarte wapens dragen. Met betrekking tot het controleren van weggelopen slaven bestonden er eveneens verschillende bepalingen. Eén daarvan voorzag enige bescherming voor de slaaf door te verbieden dat hij verminkt werd tijdens het uitvoeren van strafmaatregelen.²²³ Deze regel was echter eerder een uitzondering. De meeste bepalingen waren opgesteld met het oog op controle en onderdrukking van de weggelopen slaven. Zij vormden namelijk een bedreiging voor de openbare orde. Deze voorschriften eisten de aandacht van de autoriteiten op waardoor de beschermende maatregelen verwaarloosd werden.²²⁴

Tot aan de invoering van de nieuwe slavenwetten in 1789 veranderde bovenstaande situatie niet. De wetten van 1789 reguleerden werk en vrije tijd, huisvesting, medische zorg, onderhoud bij ouderdom, huwelijken, straffen en officiële wettelijke bescherming van de slaven. Naast de bescherming van de slaven voorzag de code van 1789 tevens bepalingen voor het opsporen en bestraffen van misbruiken door de slavenmeesters. In tegenstelling tot de politieverordeningen,

²²⁰ Goveia, 'The West Indian slave laws', 581.

²²¹ Klein, *Historical dictionary of slavery and abolition*, 97.

²²² Goveia, 'The West Indian slave laws', 581-582.

²²³ Hiervoor verwijst Goveia naar: *Recopilación de leyes de las Indias* (Madrid 1943) vol. II, lib. 7. Tit. 5, leyes 12-25.

²²⁴ Goveia, 'The West Indian slave laws', 582-583.

kreeg deze code te maken met sterke oppositie van de kolonisten, voornamelijk in Cuba. Het verzet er tegen was hier zo vastberaden dat de regering werd gedwongen om de code in 1791 in te trekken.²²⁵

In Puerto Rico vond de code wel ingang maar werden de maatregelen die invloed hadden op de activiteiten van de meester verwaarloosd. De wetten die de criminele daden van de slaven bestraffen werden wel effectief gehandhaafd. Zo werden de goede intenties die achter de code schuilden omzeild. De toepassing van de wet bleek dus anders dan in theorie bedoeld was.²²⁶

5.2. DE BRITSE SLAVENWETTEN

Op de Britse eilanden zijn de sporen die de slavernij op de wet heeft nagelaten minder dubbelzinnig. De traditie bepaalde dat de slavenwetten van de Britse kolonies rechtstreeks werden opgesteld door de heersende klasse van slavenbezitters. Deze wetten waren daarom een directe weerspiegeling van de vereisten van het slavensysteem volgens de slavenbezitters.²²⁷

In de Britse slavenkolonies beschikte de meester over een ongelimiteerde macht over zijn bezit, namelijk de slaven. De slaaf werd dus niet als onderdaan of als persoon beschouwd, maar als bezit. Toch werden de Engelsen geconfronteerd met een dilemma: de slaaf kon praktisch gezien niet als louter bezit beschouwd worden aangezien slaven een eigen wil hebben en verzet konden bieden. Dit moest in toom gehouden worden als de samenleving wilde overleven. De politieverordeningen dienden om de slaaf als bedreiging van de openbare orde onder controle te houden.²²⁸

Zonder deze verordeningen kon het slavensysteem niet blijven bestaan. In de gevallen waarbij de slaaf voor de wet als persoon aanzien werd, werd hij voornamelijk als potentiële crimineel beschouwd. Dit gold bijvoorbeeld voor de talrijke bepalingen die diefstal door slaven moesten beperken en bestraffen. Zelfs in de bepalingen die de economische activiteiten van de slaven regelden, schemeren vooral andere zorgen door: diefstal en vlucht. Het wettelijke gebrek aan rechtspersoonlijkheid van de slaaf, behalve als hij beheerst of gestraft moest worden, was het grootste obstakel voor zijn persoonlijke bescherming. Zijn wettelijk onvermogen versterkte zijn ondergeschikte positie verder. Hoewel hij voor zijn eigen misdaden bestraft kon worden, kon hij niet rekenen op bescherming tegen misdaden van anderen. Hij kon geen rechten afdwingen voor een

²²⁵ Idem, 583; Goveia verwijst naar: Ortiz, F., *Los negros esclavos, estudio sociológico y de derecho público* (Havana 1916) hoofdstuk XX.

²²⁶ Goveia, 'The West Indian slave laws', 583; Goveia verwijst naar: Diaz Soler, L.M., *Historia de la esclavitud negra en Puerto Rico* (Madrid 1953) 192-193.

²²⁷ Goveia, 'The West Indian slave laws', 583.

²²⁸ Idem, 584.

rechtbank zodat hem het recht op een vergoeding ook ontzegd bleef voor de machtsmisbruiken waaraan hij door zijn inferieure positie blootgesteld was.²²⁹

Elk aspect van de slavenwetten van de Britse eilanden reflecteert de fundamentele politieke zorg over de onderschikking van, en de controle over de slaven. Zelfbehoud bleek als motief meer belangrijk dan menselijkheid. De primaire functie van de slavenwetten van Brits West-Indië was repressief, zowel direct als indirect.²³⁰

5.3. FRANKRIJK EN DE CODE NOIR

De Franse West-Indische eilanden lieten na 1685 als basis van hun slavenwetten een slavencode optekenen door de regering. Ondanks het feit dat de *Code Noir* in Frankrijk werd opgetekend, was het nooit de bedoeling dat het in Frankrijk toegepast zou worden. Zoals de wetten van de Britse eilanden, was de *Code Noir* opgesteld met de West-Indische omstandigheden in gedachten en meer bepaald de bestaande problemen van slavernij.²³¹

Uit de *Code Noir* komt dezelfde zorg om de openbare orde naar voren als in de Britse slavenwetten. Niettemin ging het uit van een bredere opvatting van de slaaf als 'persoon'. Na de bepalingen over de status van de slaven en hun politieke controle, volgen er bepalingen over de bescherming van de slaven. Daarop volgt een zorgvuldige opsomming van hun burgerlijke belemmeringen. Deze kwamen voort uit het wettelijk standpunt dat de slaaf bezit was, al was het een bijzonder soort bezit. Het element van de politieke controle over de slaven komt duidelijk tevoorschijn in het gedeelte van de code dat handelt over de slaaf als zijnde bezit. Hier worden de politieverordeningen gecombineerd met beschermende maatregelen. Samen maken zij een groot gedeelte van de code uit.²³²

De reglementen betreffende slavernij schreven voor dat kinderen in alle gevallen de status van de moeder overnamen. Als de moeder bezit was, werd het kind dat dus ook. Dit bezit moest ondergeschikt gehouden worden met de gebruikelijke middelen. Slaven mochten geen wapens dragen, mochten geen groepen vormen, mochten bepaalde ambachten niet uitvoeren en mochten hun meester(es) niet slaan of enige vorm van geweld tegen vrije personen gebruiken. Straffen werden voorzien voor slaven die schuldig waren bevonden aan diefstal en weglopen. Slaven konden gerechtelijk vervolgd worden zonder hun meester erbij te betrekken als hij niet verantwoordelijk was

²²⁹ Idem, 585-587.

²³⁰ Idem, 588.

²³¹ Idem, 588; Voor de definitieve tekst van de Code Noir van 1685 zie: Peytraud, L., *L'esclavage aux Antilles Françaises avant 1789* (Parijs 1897) 158-166.

²³² Goveia, 'The West Indian slave laws', 589-590.

voor de misdaad. Zoals in de Britse wet, was de slaaf dus onderworpen aan dwang en was wettelijk gezien persoonlijk verantwoording verschuldigd tegenover derden zoals de staat.²³³

De slaaf werd ook gedeeltelijk gezien als een afhankelijk persoon. Zo was de eigenaar verplicht om de slaaf vaste hoeveelheden voedsel en kleding te verschaffen en te zorgen voor oude en invalide slaven. Hij moest hen vrijlaten om de regels van de kerk na te leven en zou concubinaat met zijn slaven vermijden. Doordat de slaven zijn eigendom waren, verkreeg de eigenaar het recht om hen te straffen door middel van zweepslagen of door ze in de boeien te slaan. Hij werd echter expliciet verboden hen te folteren of te verminken, en kon bij het doden van een slaaf als misdadiger veroordeeld worden. Het feit dat de meester zijn slaven niet mocht folteren of verminken betekende echter niet dat dit niet gebeurde: dit verbod gold namelijk niet voor de rechterlijke autoriteiten. Tijdens officiële onderzoeken was foltering toegestaan en rechters konden de slaven veroordelen om levend verbrand te worden, geradbraakt te worden, etc.²³⁴ Hierbij moet echter niet vergeten worden dat de straffen die de slaven opgelegd werden niet wreder waren dan de straffen die in dezelfde periode in Europa gebruikelijk waren.²³⁵

De wet verklaarde dat slaven geen partij konden zijn in een rechtszaak, hoewel zij zelf wel strafrechtelijk vervolgd konden worden. Toch voorzag de *Code Noir* wel in de wettelijke bescherming van de slaven door hen de gelegenheid te geven om klachten tegen hun meester neer te leggen bij de procureur-generaal. Dit gold in gevallen waarbij de meester niet voldeed aan zijn verplichting om de slaaf van bestaansmiddelen te voorzien of hem wreed behandelde. De procureur-generaal kreeg dus de status van beschermheer van de slaven, wat enigszins de onwil om bewijsmateriaal van slaven tegen hun meesters te aanvaarden compenseerde.

In 1712 bevestigde de vorstelijke macht nogmaals dat slaven niet door hun eigenaren gefolterd mochten worden en van tijd tot tijd werd er een zaak tegen een meester gevoerd omwille van wreedheid tegenover zijn slaven. Dit diende als herinnering aan het feit dat er nog steeds overheidstoezicht aanwezig was. Als de vorstelijke macht echter de beschermende maatregelen uit de *Code Noir* had willen afdwingen, had ze de wet veel strenger moeten handhaven. Pierre Regis, een kolonist uit de tweede helft van de achttiende eeuw, schreef dat de bepalingen die het slavenhuwelijk steunden en die vaste hoeveelheden voedsel en kledij voorschreven over het algemeen genegeerd werden. De wetten tegen het concubinaat waren notoir ineffectief. Misbruik van de slaven ging onopgemerkt, omdat niemand zijn buurman wilde verraden.²³⁶

Ook onder de *Code Noir* kregen de repressieve politieverordeningen, voornamelijk door een gebrek aan overheidstoezicht, de bovenhand.

²³³ Idem, 590.

²³⁴ Idem, 590-593.

²³⁵ Hartog, J., *Curaçao*, deel I, 450.

²³⁶ Goveia, 'The West Indian slave laws', 593.

5.4. DE NEDERLANDSE SLAVENWETTEN

In de Nederlandse kolonies werden de slaven in de achttiende eeuw wettelijk als objecten gezien, niet als personen.²³⁷ Slaven mochten als roerend goed gekocht en verkocht worden en de slavenstatus werd bij geboorte door de moeder doorgegeven. Plantageslaven waren aan de grond gebonden en konden slechts samen met de grond verkocht worden. De afhankelijkheid van de slaaf werd gezien als een verplichting naar de meester toe om zijn slaven te voorzien van voedsel, kleding en andere nodige zorgen.²³⁸

De West-Indische Compagnie bekeek de slaven voornamelijk als winstgevendende objecten, een opvatting die door de slaveneigenaren werd overgenomen. Er werd dikwijls een beroep gedaan op de politieverordeningen, die talrijk en vaak wreed waren. Het clandestien straffen van slaven was geen uitzondering, vooral in Nederlands Guyana. De straffen die de slaven werden opgelegd waren wreed: zowel de illegale straffen die hen werden opgelegd door hun meesters als de straffen die hen werden opgelegd door de gerechtelijke autoriteiten die onder de wet handelden. Zoals in de andere Europese kolonies ontstond er een conflict tussen het principe van repressie en dat van bescherming. Uiteindelijk zegevierde de repressie.²³⁹

Misbruik van slaven door plantage-eigenaren en anderen, die handelden onder hun eigen gezag, werd meer dan eens bestraft. Maar de slavenhouders waren zelf voor de straffen verantwoordelijk, hetgeen weerspiegeld werd in de straffen die ze uitdeelden. Als een slavenhouder schuldig werd bevonden aan een misdaad kwam hij er veelal met een boete vanaf. Het liefst werd er hieraan geen publiciteit verleend, terwijl de lijfstraffen van de slaven publiekelijk werden uitgevoerd.²⁴⁰ De slavenwetten, die van tijd tot tijd herzien werden, slaagden er niet in het beoogde doel van bescherming te bereiken: de slavenhouders moesten zelf toezien op het naleven van de wet. Aan het begin van de negentiende eeuw werden de slaven menselijker behandeld door de stopzetting van de slavenhandel, maar nog lang daarna bestonden er zeer zware straffen en werden de slaven als vee beschouwd.²⁴¹

Niet alle slaven brachten hun hele leven als slaaf door. Sommigen werden door hun meester vrijgelaten en moesten zelf hun kost verdienen. Manumissie kwam in de Nederlandse koloniën voor op basis van verschillende beweegredenen: het kon een blijk van waardering van de meester zijn aan een trouwe slaaf, of aan zijn eigen vlees en bloed. Maar het was eveneens een eenvoudige manier

²³⁷ Goveia gebruikt voor de bespreking van de Nederlandse slavenwetten het artikel 'Slavernij' in: Benjamins, H.D., Snelleman, J.F. (ed.), *Encyclopædie van Nederlandsch West-Indië* (Den Haag 1914-17) 637 e.v.

²³⁸ Goveia, 'The West Indian slave laws', 594.

²³⁹ Idem.

²⁴⁰ Klooster, W., 'Subordinate but proud: Curacao's free blacks and mulattoes in the eighteenth century', In: *New West Indian Guide*, vol. 68, nr. 3 & 4 (1994) 289.

²⁴¹ Goveia, 'The West Indian slave laws', 595; Benjamins, *Encyclopædie van Nederlandsch West-Indië*, 640.

om van een slaaf af te komen die een last was geworden. Dit kon gebeuren doordat de slaaf ziek of invalide was geworden of doordat de inkomsten van de meester verminderden.

De scheiding tussen wet en praktijk was even kenmerkend voor de Nederlandse als voor de andere kolonies in West-Indië.

5.5. CONCLUSIE

Het bronnenmateriaal wijst volgens Goveia op één conclusie: De behandeling van de slaven hing in de praktijk veel meer af van de welwillendheid van hun meester dan van de wetten die van kracht waren. Zoals op de Britse eilanden werden de politieverordeningen in praktijk ook op de Franse eilanden de kern van de slavenwetten. Deze werden wel streng gehandhaafd omdat het voortbestaan van de slavernij ervan afhankelijk was. De wet die hier feitelijk werd toegepast blijkt dus, zoals in de Spaanse kolonies, verschillend te zijn van de wet die oorspronkelijk op papier was vastgelegd. Het feit dat de *Siete Partidas* in principe de meeste humane wet van de West-Indische eilanden was, betekende in de praktijk bijgevolg weinig tot niets.

Samenvattend kan gesteld worden dat de heersende slavenwetten gedurende de achttiende eeuw in theorie enige bescherming voor de slaven voorzagen. Krachtens deze wetten verschoof de strafrechtelijke bevoegdheid dan ook steeds meer naar de rechterlijke macht, in het nadeel van de slaveneigenaren. Of dit in concreto ook het geval was is echter minder waarschijnlijk. Zoals Goveia schreef, waren de slaven meer afhankelijk van de welwillendheid van hun meester dan van bescherming door de bestaande slavenwetten.

Een vraag die zou kunnen rijzen is of repressieve en beschermende wetten elkaar niet noodzakelijk uitsloten. Uit de bevindingen van Goveia voor de achttiende eeuw bleek dat repressie steeds overheerste, maar dit betekende niet noodzakelijk een totale uitsluiting van bescherming. Ondanks het feit dat de nadruk duidelijk op de onderdrukking van de slavenbevolking lag, was de nood voor enige (theoretische) bescherming toch onderkend. Hierdoor kwamen zowel repressieve als beschermende wetten in eenzelfde slavenwet voor.

Hoe de verhoudingen tussen repressieve en beschermende maatregelen in de negentiende eeuw lagen, wordt in het volgende hoofdstuk onderzocht.

6. FORMELE IDEOLOGIE:

DE CURAÇAOSE SLAVENWETTEN VAN DE 19E EEUW

Dit hoofdstuk behandelt het niveau van de formele ideologie. Formele ideologie vat ik op als zijnde het geheel van officiële wetten, voorschriften en regels die het dagelijks leven reguleren.

Praktisch gezien zal ik de volgende deelvraag nader toe lichten:

Wat was de precieze inhoud van de slavenwetten van de 19^e eeuw?

Hiertoe geef ik een beknopte weergave van de nieuwe wetten of maatregelen, met achteraf een bespreking ervan.

6.1. 1795-1797

6.1.1. *HET SLAVENREGLEMENT VAN 1795*

Naar aanleiding van de grote slavenopstand werd er op 24 november 1795 een nieuw reglement afgekondigd dat de volgende bepalingen bevatte:

Artikel 1

Noch joodse, noch christelijke slaveneigenaren mochten hun slaven dwingen tot arbeid op zondag of op feestdagen.

Artikel 2

Er werden werkuren voor de slaven vastgelegd: van 5.00u tot 11.00u en van 13.00u tot zonsondergang.

Artikel 3

Het rantsoen van de slaven werd bepaald: wekelijks vijf kannen maïs voor de mannen en vier kannen maïs voor de vrouwen. Het was niet toegestaan de slaven werkdagen te verlenen in plaats van het rantsoen.

Artikel 4

De slaveneigenaren werden verplicht hun slaven van de nodige kleding te voorzien om hun naaktheid te bedekken.

Artikel 5

Slaven mochten niet langer verplicht worden om kleren of andere zaken van hun eigenaar te kopen.

Artikel 6

Slaveneigenaren mochten hun slaven niet langer buitensporige of onredelijke lijfstraffen

opleggen. Ook mochten zij niet langer meerdere slaven straffen voor overtredingen begaan door één slaaf.

Artikel 7

Slaveneigenaren waren verplicht het ontsnappen van hun slaven schriftelijk bekend te maken aan de openbare aanklager binnen acht dagen na de verdwijning.

Artikel 8

De plantagebezitters moesten zorg dragen voor de openbare wegen gelegen aan hun plantages.

Artikel 9

Slaven mochten geen wapens bezitten. Elke planter mocht op zijn plantage twee geweren voor persoonlijk gebruik bezitten, op voorwaarde dat deze onder toezicht van blanken stonden.

Op het niet naleven van deze publicatie stond telkens een boete van vijftwintig pezos van achten.²⁴²

Daarnaast werd er ook een avondklok ingesteld. Na 21.00u mochten slaven niet meer rondhangen. Als zij zich nadien toch op straat bevonden, werden zij gestraft tenzij ze schriftelijke toelating van hun meester hadden en een lantaarn bij zich droegen.²⁴³

Het is duidelijk dat artikels 1 tot en met 6 van het bovenvermelde reglement een directe lotsverbetering van de slaven nastreven. Het gaat hier om zuiver beschermende maatregelen. Opvallend is ook dat het reglement geen repressieve maatregelen bevat. Dit staat meteen in contrast met de besluiten van Goveia over de slavenwetten van de 18^e eeuw. Artikels 7, 8 en 9 vallen niet onder de categorie van beschermende maatregelen, maar zijn zeker ook niet rechtstreeks repressief. Het zijn maatregelen bedoeld om de openbare orde te behouden, en vooral om nieuwe opstanden te voorkomen. De avondklok die werd ingesteld is wel een repressieve maatregel. Deze werd echter niet in het reglement zelf opgenomen, wat aangeeft dat het vooral een tijdelijke maatregel was.

Het feit dat de beschermende maatregelen in de publicatie eerst genoemd werden kan toeval zijn, maar het kan ook een aanwijzing zijn van de goede wil van de autoriteiten jegens de slaven. Het voornaamste doel van de publicatie was ongetwijfeld het voorkomen van nieuwe opstanden.²⁴⁴ De beste manier om dit te bewerkstelligen, was ervoor te zorgen dat de slaven een vooruitzicht hadden op verbeterde levensomstandigheden. Door de beschermende maatregelen eerst te plaatsen wilden de autoriteiten misschien aangeven dat zij de ernst van de situatie inzagen en de slaven au sérieux namen. In dit opzicht kan dit reglement dan ook als een uitzondering beschouwd worden. Ook het

²⁴² Paula, *From slave revolution*, 19-20; Schiltkamp, *West Indisch Plakaatboek*, 514-516.

²⁴³ Paula, *From slave revolution*, 20-21.

²⁴⁴ Idem, 22.

feit dat de beschermende maatregelen een duidelijk overzicht vormen, is zowel een uitzondering op de vroegere slavenwetten als op de latere.²⁴⁵

Met de tijdsgeest in gedachte is het namelijk zeer waarschijnlijk dat de autoriteiten artikels 7, 8 en 9 veel belangrijker achtten dan de beschermende maatregelen. Als er meteen melding werd gemaakt van weggelopen slaven en als de slaven niet aan wapens konden komen, zou het al veel moeilijker zijn om een opstand te bewerkstelligen. Als de wegen goed onderhouden waren, zou het voor het leger ook veel eenvoudiger zijn om snel en adequaat in te kunnen grijpen bij het ontstaan van nieuwe onrusten. Het is opvallend dat in de latere slavenreglementen de eerste artikels steeds die ter bescherming van de openbare orde zijn en dat pas daarna de artikels ter bescherming van de slaven volgen.

Voor het uitvaardigen van dit reglement werden slaven niet erkend als zijnde mensen met rechten. Dit reglement vormt hierin echter een belangrijk keerpunt. Hoewel het mijns inziens de slaaf nog niet volledig erkent, vormt het reglement toch een stap in een nieuwe richting. Paula schreef in die zin het volgende:

*'Whether the prescribed limits were strictly enforced or not, the mere fact that legal limits of the working days were officially stipulated, can be considered a true advance towards recognizing the human rights of the slaves.'*²⁴⁶

De angst dat de ontevredenheid van de slaven tot nieuwe opstanden zou leiden was als drijfveer voor dit reglement belangrijker dan de bezorgdheid om hun welzijn. Hoe dan ook, de slavenopstand was wel de oorzaak van het feit dat de autoriteiten direct actie ondernamen ten bate van de slaven.²⁴⁷ Het was niet langer mogelijk om de aanspraken van de slaven op een meer menselijk bestaan te negeren. Hoewel het directe doel van de slavenopstand nog ver buiten schot lag, ging de toestand van de slaven er toch op vooruit ten gevolge van de opstand.

6.1.2. HET SLAVENREGLEMENT VAN 1812

In 1812 voerden de Engelsen een 'nieuw' slavenreglement in.²⁴⁸ Deze verschilde amper van het reglement van 1795: gedurende de helft van het jaar kregen de slaven één extra kan maïs als rantsoen en de boetes voor het niet naleven van het reglement werden verdubbeld tot vijftig pezos van achten.²⁴⁹

²⁴⁵ Zes van de negen artikels (art. 1-6) zijn beschermende maatregelen voor de slaven; Voor de vroegere slavenwetten verwijs ik naar de besluiten van Goveia in hoofdstuk 5. Een bespreking van de latere volgt in dit hoofdstuk.

²⁴⁶ Paula, *From slave revolution*, 22.

²⁴⁷ Idem.

²⁴⁸ Schiltkamp, *West Indisch Plakaatboek*, 808-810.

²⁴⁹ Idem; In hoofdstuk 8 wordt dit reglement uitgebreider besproken.

6.2. 1824-1826

6.2.1. *HET SLAVENREGLEMENT VAN 1824*

Het zou even duren voordat het verbod op de slavenhandel van 1814 effectief werd, maar Hartog schreef dat er zelfs van clandestiene import in Curaçao na 1821 geen sprake meer was.²⁵⁰ Dit betekende een stijging in de waarde van lokale slaven. Vanaf dat moment was het belangrijk om het behoud en de natuurlijke aangroei van de slaven veilig te stellen. De slavenhouders zagen zich verplicht om hun houding tegenover hun slaven te veranderen en hun slaven beter te behandelen.²⁵¹ De invoering van het slavenreglement van 1824 werd ongetwijfeld vergemakkelijkt en mogelijk zelfs veroorzaakt door deze veranderde benadering.

Op 20 september 1824 werd er door de raadsvergadering op Curaçao een nieuw slavenreglement ingevoerd.²⁵² Deze verving alle voorgaande maatregelen. Het reglement begint met zeven artikels die allemaal in verband staan met het probleem van weggelopen slaven. Planters werden verplicht het weglopen (en het eventuele terugkomen) van slaven te melden. Zij mochten teruggebrachte slaven niet zelf straffen maar moesten die slaven daarvoor naar het fiscalaat brengen.²⁵³ Tenminste één maal per maand moesten de planters hun plantages en slavenverblijven controleren op weggelopen slaven of verboden wapens. Niemand mocht een zoektocht naar weggelopen slaven op zijn/haar plantage weigeren of verhinderen, ook moesten de planters hulp verlenen bij een zoektocht op de eigen plantage.

Bij het vinden van een lijk waarbij een onnatuurlijke dood vermoed werd, moest dit aan het fiscalaat gemeld worden. Als het echter al aan het vergaan was en er geen vermoeden was van kwaad opzet, mocht het lijk begraven worden nadat de districtmeester op de hoogte was gebracht.²⁵⁴

Op zon- en feestdagen mochten slaven niet werken, met uitzondering van veehoeders, tuinwachters en huisbedienden. De werkuren voor tuinslaven (m.u.v. veehoeders en tuinwachters) en ambachtlieden waren als volgt: van zonsopgang tot 12.00u en van 14.00u tot zonsondergang. In de rustperiode mochten de slaven niet werken, tenzij het ging om dringende werkzaamheden. In dat geval was het zelfs toegestaan de slaven 's nachts te laten werken. Wel moesten de gewerkte uren evenredig gecompenseerd worden met rust gedurende de dag.

²⁵⁰ Hartog, *Curaçao*, deel I, 459.

²⁵¹ Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 183.

²⁵² NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636. Het volledige reglement is terug te vinden onder bijlage 1.

²⁵³ Fiscalaat: het kantoor van de fiscaal, de ambtenaar van het gerecht; Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 92.

²⁵⁴ Districtmeester: Curaçao was onderverdeeld in verschillende districten. Elk district kwam onder het bestuur van een districtmeester te staan. De districtmeester vertegenwoordigde de wet en moest toezicht houden op de openbare orde. http://www.kitlv.nl/pdf_documents/A.G.Broek_-_website_KITLV_-_politiegeschiedenis_-_deel_5_-_kopie.pdf (03-07-2010).

Vanaf 1 oktober tot 31 maart mocht het wekelijks rantsoen van maïs voor slaven niet minder zijn dan zes kannen voor elke man en vijf kannen voor elke vrouw. Van 1 april tot 30 september was dit vijf kannen voor elke man en vier kannen voor elke vrouw. Het rantsoen moest wekelijks uitgedeeld worden. Slaven mochten niet uitgezonden worden om hun eigen kost te verdienen en hun rantsoen mocht onder geen enkele voorwaarde ingehouden of verminderd worden. Het rantsoen van de slaven mocht niet als ruilmiddel aanvaard worden om andere goederen te bekomen.

Eigenaren moesten hun slaven van voldoende kleding voorzien. Zij mochten de slaven niet op een onredelijke manier straffen, de straf moest in verhouding staan tot de misdaad. Misdaden die de schuldige(n) aan meer dan *'huishoudelijke kastijdingen'*²⁵⁵ onderhevig maakten, moesten aan de districtmeester of het fiscalaat gemeld worden. Het groepsgewijs straffen van meerdere slaven voor de misdaad van een enkeling was niet toegelaten. Zowel geweren en munitie, als kruit en lood mochten enkel bij de plantage-eigenaren of bij de opzichters, die geen slaven waren, in bewaring gehouden worden.

De verschillen met het reglement van 1795 zijn opvallend. Het reglement is in de eerste plaats veel uitgebreider. De hoeveelheid nieuwe en meer precieze bepalingen geven op zich al aan dat er voorheen grote verschillen bestonden tussen de wet en de praktijk. Daarnaast begint dit reglement, in tegenstelling tot dat van 1795, met de maatregelen ter bescherming van de openbare orde. Artikels 1 tot en met 7, 9 en 19 zijn hier duidelijke voorbeelden van.²⁵⁶ Het is opvallend dat juist deze artikels eerst zijn opgenomen. De handhaving van de openbare orde kwam op de eerste plaats, en pas nadat deze was verzekerd, volgden beschermende maatregelen voor de slaven. Toch waren de beschermende maatregelen voor de slaven wel in de meerderheid. Twaalf van de tweeëntwintig opgenomen artikels dienden ter bescherming van de slaven.²⁵⁷

Wat betreft deze beschermende maatregelen blijft de basis van het reglement van 1795 behouden. Geen enkele van de toen bepaalde maatregelen verdween, wel werden ze wat bijgesteld of nauwkeuriger omschreven. Zo werden er uitzonderingen bepaald op de vastgestelde werkuren en op het niet werken op zondag. Het rantsoen bleef gelijk aan het rantsoen bepaald in het reglement van 1812 en er werd uitdrukkelijk bepaald wanneer het uitgedeeld moest worden.

Ook met betrekking tot het straffen van slaven werd er nader bepaald wat wel en niet mocht. Waar er in 1795 slechts werd gesteld dat buitensporige straffen niet toegelaten waren, noch het straffen van een groep voor de misdaad van een enkeling, werd dit nu duidelijker omschreven. De straf moest evenredig zijn aan de misdaad, wat natuurlijk nog wel voor interpretatie vatbaar was.

²⁵⁵ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, art. 17; zie bijlage 1.

²⁵⁶ Zie bijlage 1.

²⁵⁷ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, art. 4, 8, 10-18, 20.

Maar, ernstige misdaden of misdaden met verzwarende omstandigheden moesten aan de autoriteiten worden gemeld. Er staat niet wat er vervolgens diende te gebeuren, al lijkt het aannemelijk dat de straf bepaald en uitgevoerd zou worden door de autoriteiten.

Toch valt, in verband met de strafmaatregelen voor slaven, vooral op dat er steeds mazen in de wetgeving zijn. Hierdoor bestonden er voor de slaveneigenaren mogelijkheden om de wetten te omzeilen. Bijvoorbeeld art. 8 stelt dat niemand andermans slaven mocht straffen, dat is duidelijk.²⁵⁸ Daarop volgt wel een uitzondering: iedere inwoner of vrij persoon die door een slaaf beledigd werd mocht één slag toebrengen om zich voor de belediging te dekken. Ook duidelijk. Maar, de slag mocht wel herhaald worden bij aanhoudende brutaliteit van de slaaf.²⁵⁹ Dit is duidelijk een situatie waarbij het woord tegen woord was, het woord van een slaaf tegen het woord van een vrije inwoner. Er kan geen twijfel bestaan over wie dan de overhand kreeg.

In eerste instantie lijkt dit misschien een ietwat vergezochte situatie, maar het feit dat deze bepalingen werden opgenomen als een apart wetsartikel spreekt dat tegen. Het gaat hier om een wetgeving die op de praktijk gebaseerd is. Zoals de *Code Noir* voor Frankrijk en de slavenwetten van de Britse eilanden was dit een wetgeving die specifiek bedoeld was voor de situatie op Curaçao. De slavenreglementen geven een beeld van hoe de slaven behandeld werden. Waar het uit de hand liep greep de overheid in met verboden.²⁶⁰ Het had geen zin om wetten uit te vaardigen die geen directe toepassing kenden.

Artikel 17 is een duidelijk voorbeeld van de onduidelijke formulering van sommige onderdelen van de nieuwe slavenwet:

*'Dat het aan eigenaren van slaven niet zal geoorloofd zijn hunne slaven op eene onredelijke manier te straffen, aangezien de straf in evenredigheid met het misdrijf moet worden opgelegd; alwaarom van alle grove misdaden of vergrijpingen met verzwarende omstandigheden gepaard, welke de schuldigen aan meer dan huishoudelijke kastijdingen onderhevig maken, in stads district, regtstreeks aan het Officie fiscaal, en in de buiten districten aan de respective districtmeesters zal moeten worden kennis gegeven; en zullen de districtmeesters het Officie fiscaal daarmee moeten bekend maken'*²⁶¹

Geen enkel sleutelbegrip uit dit artikel kan met een exacte definitie bepaald worden. Wat was onredelijk? Wie bepaalde of een straf in verhouding stond tot de misdaad? Waar lag de grens tussen een misdaad en een grove misdaad? Er waren dus meer dan genoeg manieren waarop een slaveneigenaar zijn gelijk kon halen als hij zich moest verantwoorden.

²⁵⁸ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, art. 8.

²⁵⁹ Idem.

²⁶⁰ Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 93.

²⁶¹ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, art. 17.

De artikels ter bescherming van de openbare orde waren echter van een ander kaliber. Er werd zeer precies omschreven wat moest of niet mocht. Er werd geen ruimte voor interpretatie open gelaten. Dit gold evenzeer voor de beschermende maatregelen voor de slaven. In principe hadden de planters zich daaraan te houden, zo niet werden ze met boetes bestraft. Het is bijgevolg vreemd dat dit voor de strafmaatregelen voor de slaven niet zo is. Was dit bewust om de slaveneigenaren meer ruimte te geven? Of was het pure toeval en waren die termen toen wel voor iedereen duidelijk en ondubbelzinnig?

Slaven verkregen volgens deze wetgeving naast plichten ook rechten. Er werd echter nergens in de wetgeving aangegeven waar slaven hun beklag konden doen als hun meesters de wetgeving niet naleefden. De districtmeesters en het fiscalaat werden aangegeven als diegenen die door de slavenmeesters aangesproken moesten worden voor meldingen, toestemmingen en dergelijke met betrekking tot slaven.²⁶² Waarschijnlijk moesten de slaven zich bijgevolg ook naar het fiscalaat of de districtmeester wenden, maar geheel duidelijk was dit alleszins niet.

Van manumissie was er in deze publicatie geen sprake, maar op 24 april van hetzelfde jaar was er tevens een nieuwe manumissiewet bekendgemaakt.²⁶³ Hierin werd onder andere bepaald dat zieke, oude of hulpbehoevende slaven niet in aanmerking kwamen voor manumissie maar levenslang verzorgd moesten worden. Dit om te voorkomen dat zij gebrek zouden lijden of ten laste van het publiek zouden komen.²⁶⁴ Dit was één van de weinige gevallen waarin het feit dat de slaaf privébezit was niet in het voordeel van de slavenhouder werkte. Goveia schreef echter dat het ook niet altijd even voordelig voor de slaven was: zo werden er in de Britse kolonies strenge wetten gehandhaafd die levenslang labeur voorschreven voor slaven wiens meester niet gevonden werd. De manumissie van slaven was in vele gebieden in de achttiende eeuw tevens duur, om te voorkomen dat er te veel slaven vrijgelaten zouden worden die ten laste van de staat zouden kunnen komen.²⁶⁵ Deze hoge kosten werden op Curaçao pas in 1850, op aandringen van Niewindt, afgeschaft.²⁶⁶

6.2.2. *ORDER IN COUNCIL, TRINIDAD*

Op 10 maart 1824 had Engeland een *Order in Council* uitgevaardigd om het lot der slaven op het eiland Trinidad te verbeteren.²⁶⁷ In opdracht van de minister van Buitenlandse Zaken legde de minister voor de Nationale Nijverheid en Koloniën dit in een schrijven van 14 januari 1825 voor aan het bestuur van Curaçao. Hierbij vermeldde hij:

²⁶² NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, o.a. art. 1,4,5,9, etc.

²⁶³ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1824, inventaris 15, nr. 31/21.

²⁶⁴ Idem.

²⁶⁵ Goveia, *The West Indian slave laws*, 586.

²⁶⁶ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 271.

²⁶⁷ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1824, inventaris 17, nr. 22/4, 14 januari 1825, brief nr. 405.

*'Dit stuk geheel in den geest zijnde van het leeg inzet om den slaven stand nabij te brengen aan die der vrije menschen, voor zoo verre die stand daar voor vatbaar kan geacht worden, bevat welligt het een of ander, hetwelk in de Eilanden onder Uw bestuur met voorzigtigheide van toepassing zoude kunnen worden gemaakt, of aanleiding kan geven tot overwegingen, waarvan de uitslag te eenigen tijd zoude kunnen strekken, om de slaven bij U meerder geluks te bezorgen.'*²⁶⁸

Het is dus duidelijk dat deze buitenlandse regelgeving belangrijk werd geacht, zelfs vrij kort nadat er op Curaçao een nieuwe slavenwet was ingevoerd. Ondanks het feit dat de Engelse *Order in Council* werd opgesteld voor de invoering van de nieuwe slavenwet op Curaçao kan er van uitgegaan worden dat de twee los van elkaar stonden. Het bestaan van deze *Order in Council* werd volgens de aangehaalde brief pas in 1825 bekend gemaakt op Curaçao. Wel kan uit het voorgaande citaat afgeleid worden dat deze regelgeving niet alleen als een vooruitgang voor de slaven werd gezien, maar ook als een mogelijke verbetering van de bestaande slavenwetten op de Nederlandse eilanden. Paula schreef dat de koloniën Sint Eustatius, Saba, Suriname en Curaçao positief reageerden op verschillende voorschriften uit de *Order in Council*. Hij laat blijken dat het vernieuwde slavenreglement van 30 september 1824 gebaseerd was op de voorschriften van de *Order in Council*. Zoals hierboven vermeld is dat echter onmogelijk, aangezien deze pas na de publicatie van het nieuwe slavenreglement bekend raakte op Curaçao.²⁶⁹ Uiteindelijk zou de publicatie van de *Order in Council* dus vooralsnog niets veranderen, op Curaçao bleef het slavenreglement van 1824 van kracht tot in 1857.

De *Order in Council* stond overduidelijk heel wat verder dan het slavenreglement van 1824. Van repressieve wetten was geen sprake. Er waren zelfs geen maatregelen ter handhaving van de openbare orde in opgenomen, het waren eenenveertig artikels ter bescherming van de slaven. Er werd een volledig onafhankelijke '*beschermer der Slaven*' aangesteld.²⁷⁰ Hij mocht geen slaven bezitten, noch op enige andere manier bij slaven betrokken zijn. Hij was verantwoordelijk voor het welzijn van de slaven en de bescherming van hun rechten. Dit was zijn enige taak en hij moest elk half jaar verslag uitbrengen bij de gouverneur.²⁷¹

In het geval slaven voor de rechtbank moesten verschijnen, hadden zij bepaalde rechten. De beschermer der slaven moest het rechtsgeding bijwonen en in het voordeel van de slaven handelen. Slaven mochten eveneens getuigen voor de rechtbank, zolang het geen zaak was waarin hun meester betrokken was of waarbij een blanke vervolgd werd voor een misdrijf waar de doodstraf op stond.²⁷²

²⁶⁸ Idem.

²⁶⁹ Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 67.

²⁷⁰ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1824, inventaris 17, brief nr. 407, art. 1.

²⁷¹ Idem, art. 1-7, 36.

²⁷² Idem, art. 8, 35.

De slavenopzichters mochten geen zweepen meer dragen. Een mannelijke slaaf mocht per dag niet meer dan vijftientig slagen krijgen en mocht geen bestraffing met de zweep of stok krijgen voordat alle wonden van eerdere bestraffingen genezen waren. De straf moest binnen vierentwintig uur na de misdaad plaatsvinden en er moest steeds een derde, vrije persoon aanwezig zijn bij de bestraffing. Vrouwelijke slaven mochten niet met zweep- of stokslagen gestraft worden, enkel door een gevangenisstraf of bloksluiting.²⁷³

Op elke plantage moest een register bijgehouden worden waarin elke straf opgetekend werd. Vier maal per jaar moest een afschrift van dit register afgegeven worden aan de commandeur om beëdigd te worden. De commandeur bezorgde deze vervolgens aan de beschermer der slaven die de afschriften bewaarde. Mocht er een onwettelijke bestraffing van slaven hebben plaatsgevonden, bracht de beschermer der slaven de zaak naar de rechtbank om het te vervolgen.²⁷⁴

Slaven mochten trouwen en slavengezinnen mochten niet opgesplitst worden door verkoop. Slaven mochten zelfs eigendom bezitten, kopen en verkopen. Met betrekking tot zijn eigendom moest de slaaf voor de rechtbank handelen als een persoon van vrije stand. Zij mochten geld bij een spaarbank inbrengen, hierop was erfrecht van toepassing. De spaarbanken stonden onder controle van de beschermer der slaven. Er was wel een beperking van het bedrag dat er wekelijks gestort mocht worden, tenzij met toestemming van de meester.²⁷⁵

Slaven mochten zichzelf of leden van hun familie vrij kopen. Bij weigering van de eigenaar bracht de beschermer der slaven de zaak voor de rechtbank. Indien nodig moest de eigenaar bij vrijlating van een slaaf een geldelijke vergoeding betalen voor het onderhoud van de slaaf.²⁷⁶

Straffen op het niet naleven van deze wetten waren geldboetes en/of een gevangenisstraf van één tot zes maanden. In het geval van recidivisme van wreedheid jegens slaven konden de autoriteiten de persoon ongeschikt verklaren om eigenaar of opzichter van slaven te zijn.²⁷⁷

De controle over de slaveneigenaren en –opzichters op Trinidad was duidelijk veel sterker dan op Curaçao. Ook de straffen waren beduidend zwaarder dan die opgenomen in het Curaçaose slavenreglement. De rechten van de slaven op Trinidad waren onbetwistbaar en waren zeer uitgebreid. De bescherming van de slaaf als persoon, niet als productiemiddel, stond in dit document voorop. Het spreekt dus voor zich dat deze *Order in Council* werd voorgesteld als zijnde een verbetering op de regelgeving die van kracht was op Curaçao.

²⁷³ Idem, art. 11-13.

²⁷⁴ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1824, inventaris 17, brief nr. 407, art. 14-20.

²⁷⁵ Idem, art. 21-26.

²⁷⁶ Idem, art. 28-33.

²⁷⁷ Idem, art. 40-41.

6.2.3. REGERINGSREGLEMENT VAN 1828

In het regeringsreglement van 1828 werd, op voorstel van Van den Bosch, een belangrijke maatregel aangaande slaven opgenomen.²⁷⁸ Artikel 117 bepaalde dat:

'De slaven zullen, wat de dagelijksche behandeling betreft, in betrekking tot hunne Eigenaars beschouwd worden te staan als onmondigen tot hunnen Kurators of Voogden, aan welke het regt verbleven is, om eene vaderlijke tucht over dezelve uit te oefenen, doch tegen welke mishandeling alle publieke Autoriteiten verplicht zijn te waken, en toe te zien, dat de wet, in hun belang ontworpen, striktelijk worde gehandhaafd; wordende bij deze het onregtvaardig beginsel, dat zij in Regten alleen als zaken en niet als personen, kunnen worden beschouwd, definitivelijk afgeschaft'.²⁷⁹

De slaven verkregen bijgevolg rechtspersoonlijkheid. Eeuwenlang was de slaaf een quasi-object dat alleen voor de wet als persoon werd aanzien als hij gestraft moest worden. Nu werd hij wettelijk erkend als persoon.

Nochtans schreef Paula dat de overwegingen die ten grondslag lagen aan het schrijven van Van den Bosch vreemd aandoen. Er was wel aandacht voor hun bescherming, het bevorderen van hun natuurlijke aanwas en het tegengaan van vluchtpogingen. *'Met andere woorden, het welzijn van de slaaf werd niet nagestreefd in het belang van de slaaf als persoon, maar in zijn belang als productiemiddel ten dienste van de slavenhouder.'*²⁸⁰ De Nederlandse minister van Koloniën had slechts enkele jaren eerder nochtans de Koloniale besturen het Britse Order in Council als model voorgehouden. In dat document ging het wel degelijk om het welzijn van de slaaf als persoon. De Britten stonden in 1828 dan ook op de vooravond van de algehele afschaffing van de slavernij in hun gebieden. Ook de Franse slavenwetten die rondom 1830 tot stand kwamen, beoogden de verbetering van de toestand van de slaven en hun voorbereiding voor de emancipatie.²⁸¹

6.2.4. REGLEMENT VAN 1833

Het zou nog tot in 1833 duren voordat de koloniale regering een reglement uit zou vaardigen waardoor slaven opgeroepen konden worden om te getuigen voor de rechtbank. De slavenmeesters zouden beboet worden als ze hun slaven niet lieten getuigen en slaven zouden lijfstraffen krijgen als zij weigerden te komen. Dit reglement ging uit van de vooronderstelling dat de meester-slaaf relatie vergelijkbaar was met de relatie tussen een minderjarige en zijn voogd.²⁸² Dat in gedachten houdende, eiste de getuigenis van een slaaf nog geen volledige geloofwaardigheid op. De vele vooroordelen van de bevolking tegenover slaven moesten door de rechtbanken overwonnen worden

²⁷⁸ Voor meer informatie over Van Den Bosch, zie 4.1; Hartog, *Curaçao*, deel I, 460.

²⁷⁹ <http://www.curacao-encyclopedia.com/?node=main&id=373&lang> (20-08-2009).

²⁸⁰ Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 69.

²⁸¹ Idem.

²⁸² Artikel 117 van het regeringsreglement van 1828, zie hierboven.

alvorens gerechtigheid op een correcte manier kon geschieden. Voor de slaven veranderde het reglement wederom in feite niets.²⁸³

6.3. 1848-1850

Zoals in de inleiding vermeld, verkregen de slaven in de Franse koloniën in 1848 hun vrijheid. Dit zorgde voor de nodige spanningen onder de Nederlandse slaven. De slaven op de Benedenwindse eilanden bleven rustig, vooral omdat zij geloofden dat de emancipatie binnenkort een feit zou worden. Geruchten over een nakende emancipatie bleven hardnekkig bestaan, ondanks het feit dat de autoriteiten dit pertinent ontkenden.²⁸⁴

Als oplossing voor de onrust onder de slaven stelde Esser vier eisen aan de regering:²⁸⁵

1. Emancipatie der slaven tegen volledige schadeloosstelling
2. De militaire bezetting aanzienlijk te vermeederen, zowel met manschappen als schepen
3. Een toename van de subsidies om de cochenille teelt uit te breiden om de vrijgekomen zwarten werk te verschaffen en aan de regering te binden
4. Een rangsverhoging voor zichzelf²⁸⁶

De regering ging niet op deze eisen in en aanvaardde het ontslag van Esser. Op 20 december 1848 volgde Rammelman Elsevier jr. hem op.²⁸⁷

De raadgevingen van Elsevier aan de regering geven duidelijk het verschil tussen hem en Esser weer:

1. De invoering van de Nederlandse wetgeving op Curaçao, in combinatie met een rechterlijke organisatie en politiewezenen
2. Het ter beschikking stellen van zo veel mogelijk middelen om de thans vrije bevolking voor de regering productief werk te verschaffen
3. Een uitbreiding van het lager- en godsdienstonderwijs in de buitendistricten, zowel door de bouw van geschikte lokalen als door financiële tegemoetkomingen aan de onderwijzers en geestelijken die tot dan toe zonder bezoldiging werkzaam waren²⁸⁸

²⁸³ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 271-272.

²⁸⁴ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime nr. 85, 22^e juny 1848.

²⁸⁵ Gouverneur van Curaçao van 1845 tot 1848, voor meer informatie verwijs ik naar hoofdstuk 4.4.

²⁸⁶ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime nr. 85, 22^e juny 1848.

²⁸⁷ Hartog, *Curaçao*, deel II, 654.

²⁸⁸ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime n. 113, 7 july 1849.

Bij het tweede punt vermeldde Elsevier nog dat dit nuttig zou zijn zodat de slaven bij een eventuele emancipatie een goed voorbeeld hadden. Ook zouden zij een aansporing vinden in de voordelen die uit goed gedrag en ijver voortkomen.²⁸⁹

Deze maatregelen zijn beduidend minder drastisch dan die van zijn voorganger. Elsevier was geen voorstander van een onmiddellijke emancipatie. Zijn keuze van woordgebruik, ‘*eventuele emancipatie*’²⁹⁰ spreekt voor zich. De directe dreiging van de situatie was ondertussen natuurlijk afgenomen. Dit maakte ook dat Elsevier zich in een iets gemakkelijkere positie bevond als Esser.

Aan de feitelijke wetgeving veranderde er anno 1848 niets. De slavenwet van 1824 was nog steeds van toepassing. Wel werd er, zoals de maatregelen van Elsevier aangaven, meer aandacht besteed aan het onderwijs voor slaven.

Op Curaçao was de voornaamste verandering er één in het denkbeeld over de slaven. De emancipatie was duidelijk al een bespreekbaar onderwerp. Het zou echter voorlopig nog geen feit worden. De voornaamste reden die hiervoor in de bronnen wordt aangehaald is de financiële situatie van de Nederlanden. Nederland kon het zich niet veroorloven de slaveneigenaren voor het verlies van hun slaven te vergoeden.²⁹¹

6.4. 1857-1859

6.4.1. *HET SLAVENREGLEMENT VAN 1857*

In 1856 had de staatscommissie haar rapport aangaande Curaçao af. De conclusie ervan was dat er misbruik van de voedselverstrekking werd gemaakt en dat de slaven over het algemeen niet van voldoende kleding voorzien werden. Als gevolg hiervan werd er op 14 februari 1857 een nieuw slavenreglement uitgevaardigd met betrekking tot de voeding, kleding, verpleging, huisvesting en het straffen van slaven.²⁹²

‘In overweging genomen hebbende dat het tijdstip meer en meer vordert waarop de maatschappelijke hervorming kan worden te gemoet gezien, welke door de Hooge Regering voor de kolonie Curaçao en onderhoorigheden ontworpen is dat, ten einde de slaven daartoe voortebereiden en hun de voordeelen die hervorming waardig te maken, het raadzaam geoordeeld wordt hunnen redelijken toekomst te verbeteren en hun eergevoel op te wekken door aan dezelve eene betere behandeling te versch[affen].’²⁹³

²⁸⁹ Idem.

²⁹⁰ Idem.

²⁹¹ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Ingekomen geheime stukken 1845-1932, Inventaris 3658-3, geheime n. 278/1, 14 July 1848.

²⁹² AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, inventaris 34. Het volledige reglement is terug te vinden onder bijlage 2.

²⁹³ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, inventaris 34.

Dit reglement was in de aanloop naar de emancipatie duidelijk bedoeld als een vooruitgang op dat van 30 september 1824, en is in dit opzet zeker geslaagd. Het ligt, zij het iets later dan oorspronkelijk voorgesteld, in de lijn van de Britse *Order in Council* en de Franse slavenwetten van omstreeks 1830.²⁹⁴ Het reglement van 1857 stelde dat de bepalingen van het reglement van 1824 van kracht bleven, voor zover zij niet in strijd waren met het nieuwe reglement.²⁹⁵

Naast de verplichting tot het voeden en kleden van slaven werden nu ook de verplichtingen tot verpleging en huisvesting opgenomen. Daarnaast werden de straffen voor meesters die de wetten niet naleven strenger en mocht de overheid ingrijpen als de slaaf onvoldoende gekleed, gevoed of verzorgd werd. De kosten hiervan werden vervolgens op de nalatige meester verhaald.²⁹⁶

Er werden beperkingen ingevoerd in verband met het type arbeid die bepaalde groepen mochten uitvoeren. Zo werd er vastgesteld dat bejaarden, zwakken en kinderen jonger dan tien slechts in verhouding tot hun mogelijkheden mochten werken. Zwangere vrouwen mochten na hun vijfde maand alleen nog lichte arbeid verrichten, na hun bevalling moesten zij niet werken tot ze hersteld waren. Ook terwijl zij borstvoeding gaven, werden ze van zware arbeid ontzien. Daarbij moesten moeders ook de nodige tijd krijgen om voor hun kinderen te zorgen.²⁹⁷

Kinderen jonger dan twaalf jaar mochten bij verkoop niet langer van hun moeder gescheiden worden, tenzij zij door de verkoop hun vrijheid verkregen. Wel mocht het bestuur hier machtiging toe geven als het in het belang van de slaaf zelf was.²⁹⁸

Een andere nieuwe regel was dat meesters verplicht waren hun slaven de mogelijkheden te geven om godsdienstig onderwijs te genieten. Zij mochten de slaven niet beletten om in hun vrije uren godsdienstig of ander onderwijs te volgen. Kinderen jonger dan veertien moesten tenminste twee uur per dag onderwijs krijgen.²⁹⁹

De straffen voor slaven werden verder beperkt en geregulariseerd. De huishoudelijke kastijding mocht wel nog steeds door de meester gebeuren en bestond uit opsluiting 's nachts of dag en nacht gedurende maximaal acht dagen. Een andere optie voor de huishoudelijke kastijding was slagen met een touw, voor mannen maximaal vijftien en voor vrouwen ouder dan zestien en voor jongens tussen veertien en zestien jaar oud, maximaal acht slagen. De straf van slagen mocht niet in combinatie met die van opsluiting worden toegepast. De straf van slagen mocht slechts herhaald

²⁹⁴ Paula, *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf*, 69.

²⁹⁵ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, inventaris 34, art. 31; zie bijlage 2.

²⁹⁶ Idem, art. 1, 5, 7, 10, etc.

²⁹⁷ Idem, art. 8.

²⁹⁸ Idem, art. 27.

²⁹⁹ Idem, art. 9.

worden na verloop van vier dagen en pas als er zekerheid bestond dat het geen voor de gezondheid schadelijke gevolgen zou veroorzaken.³⁰⁰

Indien een slaaf eenzelfde misdaad herhaalde, mocht de voornoemde straf verdubbeld worden en mocht de slaaf met kettingboeien opgesloten worden. Dit mocht wel pas acht dagen na de oorspronkelijke straf plaatsvinden. Daarenboven was hiervoor de schriftelijke toestemming van het hoofd van de politie of de betrokken districtmeester nodig. Deze toestemming mocht niet gegeven worden tenzij de overtreding voldoende bewezen was.³⁰¹

Het was verboden de straf van slagen op te leggen aan jongens jonger dan veertien en aan vrouwen jonger dan zestien. Ook vrouwen die borstvoeding gaven en zwangere vrouwen mochten niet geslagen worden.³⁰²

Als er twijfel bestond over de zwangerschap van een vrouw of de leeftijd van een slaaf, of als een slaaf niet in een goede gezondheid verkeerde, mocht er niet overgegaan worden tot de straf van slagen zonder toestemming van de procureur des Konings. De procureur moest hiervoor het nodige onderzoek instellen en kreeg, indien nodig, assistentie van de stadschirurgijn en de officier van gezondheid.³⁰³

De overtredingen die strafbaar waren met een huishoudelijke kastijding werden in het reglement opgesomd:

- *‘Het schuwen van den arbeid verschuldigd aan hunne meester of aan degenen die boven hen gesteld zijn, hetzij door woorden, hetzij door gebaarden*
- *Het weigeren van de verschuldigten eerbied of van diensten, welke in billijkheid mogten worden gevorderd.*
- *Het ..., wegloopen of verlaten van hunnen arbeid³⁰⁴*
- *Het buitenshuis overnachten zonder de toestemming hunne meesters*
- *Het misbruiken van sterken drank*
- *Het weigeren van kinderen ter school te doen gaan of onderwijs te doen geven wanneer zulks door de meester verlangd wordt*
- *Het weigeren van godsdienstig onderwijs te ontvangen of de met hunner gezindheid overeenkomstige godsdienst oefeningen bij te wonen, wanneer de meesters ze daartoe in staat stellen.*
- *Het verwaarlozen of slecht verzorgen alsmede het onmenschelijk kastijden hunnen kinderen.*

³⁰⁰ Idem, art. 11, 13.

³⁰¹ Idem, art. 12, 13.

³⁰² Idem, art. 14.

³⁰³ Idem.

³⁰⁴ Indien bepaalde letters of een woord in de bron onleesbaar zijn, zijn deze in de overname steeds vervangen door punten (...).

- *Het bedriegen van hunne meester*
- *Het plegen van kleine diefstallen*
- *Het verwaarlozen , verpanden of verkoopen hunne kleedingstukken of gereedschappen*
- *Het vechten met hunne medeslaven of veroorzaken van uitbundig getier en geraas in de neger...*
- *Het verwaarloozen of mishandelen van vee aan hunne zorgen toevertrouwd*³⁰⁵

Voor zwaardere misdrijven, mocht de procureur des Konings naast de voornoemde straffen ook zwaardere straffen opleggen: de eerste was dwangarbeid in boeien op de gronden van de meester gedurende drie maanden, of aan de openbare werken gedurende zes maanden met opsluiting 's nachts.³⁰⁶ De tweede was slagen met een touw, voor mannen hoogstens veertig en voor vrouwen ouder dan zestien en voor jongens tussen veertien en zestien hoogstens twintig slagen. De straffen van slagen en dwangarbeid konden niet tegelijk worden opgelegd, tenzij de slaaf die dwangarbeid uitvoerde weerstand bood. Met machtiging van de procureur des Konings mocht die slaaf met slagen gekastijd worden.³⁰⁷

Indien een slaaf samen met een vrij persoon een misdrijf pleegde moest hij, in plaats van voor de procureur des Konings, voor de gewone rechter verschijnen. Er werd bepaald dat misdrijven tegen slaven gestraft zouden worden op dezelfde manier als misdaden tegen vrije inwoners.³⁰⁸

De meest voorkomende straffen voor het niet naleven van dit reglement waren geldboetes, variërend van f20 tot f500. Alle boetes die geïnd werden, werden in de koloniale kas gestort. Deze boetes hadden geen invloed op de eventuele vervolging wegens misdrijf of feitelijke gewelddadigheden. Hiervoor kon de beschuldigde tot een gevangenisstraf veroordeeld worden van zes dagen tot een maand, tenzij er in een vroegere publicatie een hogere straf bepaald was.³⁰⁹

Het eerste wat opvalt, is dat de opgenomen maatregelen enkel ter bescherming van de slaven dienen. Het reglement bevat, in tegenstelling tot alle eerdere reglementen, geen maatregelen ter bescherming van de openbare orde. Wel bleven de bepalingen uit het reglement van 1824 van

³⁰⁵ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, inventaris 34, art. 17.

³⁰⁶ Namelijk:

1. *'diefstallen zonder verzwarende omstandigheden gepleegd*
2. *feiteijke gewelddadigheden die ernstige kwalificatien missen*
3. *Oneerlijke handelingen die de maatschappelijke orde niet belangrijk aanranden*
4. *Overtreding van politie verordeningen'*

AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, inventaris 34, art. 20.

³⁰⁷ Idem, art. 19.

³⁰⁸ Idem, art. 21, 24.

³⁰⁹ Idem, art. 10, 15, 16, 29.

toepassing zolang zij niet in strijd waren met deze nieuwe bepalingen.³¹⁰ De mate van bescherming die de slaven genoten, lijkt met dit reglement wel degelijk toe te nemen.

Opvallend in deze nieuwe slavenwet is tevens dat de strafrechtelijke bevoegdheid steeds meer uit handen van de slavenmeesters genomen werd. Deze verantwoordelijkheid werd meer en meer als een zaak van de overheid beschouwd.

Een onafhankelijk persoon om de rechten van de slaven te beschermen, zoals de beschermer van de slaven in de Order in Council van Trinidad ontbrak echter nog steeds. De procureur des Konings moest deze rol in beperkte mate vervullen, maar dit kon hij nooit zo effectief uitvoeren als een onafhankelijk persoon wiens enige taak was ervoor te zorgen dat de slaven rechtmatig behandeld werden.

In tegenstelling tot het reglement van 1824, zijn de bewoordingen hier wel steeds zeer duidelijk. De toegelaten straffen worden precies omschreven, met daarbij ook een vermelding van hoe vaak ze toegepast mochten worden. Ook de misdrijven waarop deze straffen van toepassing zijn, zijn duidelijk in het reglement opgenomen.³¹¹

Verduidelijking van het reglement van 1824 was allicht noodzakelijk, vermits het waarschijnlijk moeilijk op te leggen was omwille van de vele vage omschrijvingen. Met dit reglement kwam daar verandering in. De controle op de slavenmeesters nam in principe grondig toe, waardoor het gemakkelijker moest zijn om in te grijpen in geval zij de wetten niet respecteerden.³¹²

Het feit dat de geïnde boetes volledig in de koloniale kas werden gestort kan zowel een positieve als een negatieve uitwerking hebben gehad. Enerzijds zouden de districtmeesters misschien minder snel geneigd zijn om controles uit te oefenen aangezien zij toch niet langer een deel van de opbrengsten kregen. Anderzijds droeg dit natuurlijk wel sterk bij aan de objectiviteit van de uitvoerende macht.

Waar de emancipatie in 1848 nog slechts als een eventuele mogelijkheid werd aangehaald, beschouwde de wetgevende macht het in 1857 als een vaststaand feit voor de toekomst.

6.5. CONCLUSIE

Wat was de precieze inhoud van de slavenwetten van de 19^e eeuw?

De Curaçaose slavenwetten van de negentiende eeuw bevatten zowel maatregelen ter handhaving van de openbare orde als maatregelen ter bescherming van de slaven. Deze wetten kunnen zeker niet als repressief omschreven worden. Van repressieve wetten is er zelfs amper

³¹⁰ Idem, art. 31.

³¹¹ Idem.

³¹² Idem.

sprake. Dit wil niet zeggen dat er geen repressie was. Huiselijke jurisdictie bestond anno 1857 bijvoorbeeld nog steeds uit opsluiting of touwslagen. Wel is er een evolutie merkbaar: waar de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de slaven eerst van vergelijkbaar belang waren, verschoof de nadruk met verloop van tijd duidelijk naar de bescherming van de slaven. Waar de bescherming eerst enkel gericht was op de slaaf als productiemiddel, is het naar het einde van de slavernij toe gericht op de bescherming van de slaaf als persoon. Gedurende deze periode van tweeënzestig jaar evolueerde het beeld van de slaaf in de wetten ook van een quasi-object naar een mens die zijn vrijheid verdiende.

Aanvankelijk kon de slavenmeester nog ongehinderd zijn gang gaan met betrekking tot het straffen van zijn slaven. Met het invoeren van de eerste slavenwet werd dit in theorie al enigszins ingedamd en in de laatste slavenwet is hiervan duidelijk geen sprake meer. De strafrechtelijke bevoegdheid werd steeds meer een zaak van de overheid.

Door het invoeren van de slavenwetten kregen de slaven voor het eerst naast hun plichten ook rechten. In welke mate ze deze ook daadwerkelijk af konden dwingen is het onderwerp van de volgende hoofdstukken.

7. VERANDERENDE INFORMELE OPVATTINGEN

In dit hoofdstuk ga ik op zoek naar de informele opvattingen die rond slaven en slavernij heersten. Een informele opvatting is een mening of denkbeeld die niet (geheel) overeenstemt met, of niet is opgenomen in de formele ideologie. Het omvat het officieuze, terwijl de formele ideologie het officiële behelst.

De grens tussen de formele ideologie en informele opvattingen is misschien nog niet geheel duidelijk. Mijns inziens ontstaat hoe we in de dagelijkse levenspraktijk handelen door een combinatie van onze informele opvattingen en de formele ideologie. Als de grondslag van een handeling of een gedachte niet terug te vinden is in de formele ideologie, ligt het vaak wel in een informele opvatting. De kracht van informele opvattingen mag zeker niet onderschat worden. Een mens handelt vanuit zijn overtuigingen en overtuigingen zijn, alleszins gedeeltelijk, gebaseerd op informele opvattingen.

Het is niet altijd even eenvoudig om die informele opvattingen zo lang na datum nog op te sporen. De antwoorden op sommige vragen zullen wellicht nooit gevonden worden en naar sommige verklaringen kunnen we alleen maar gissen. Door een diepgaande studie van de aanwezige bronnen is het toch mogelijk om enkele informele opvattingen te ontdekken. De manier waarop de slavenwetten geïnterpreteerd werden is een voorbeeld van een informele opvatting.

De deelvragen die als leidraad voor dit hoofdstuk dienden, zijn de volgende:

Welke opinies of interpretaties van de wetten die niet naar de letter van de wet waren, zijn er terug te vinden? Welke invloed hadden deze op het dagelijkse leven?

7.1. 1795-1797

Voor de periode 1795-1797 heb ik geen bronnen kunnen vinden waarin er sprake is van informele opvattingen.

7.2. 1824-1826

De verschillende denkbeelden over slaven vormen een goed voorbeeld van informele opvattingen. Hier en daar is een snippertje informatie terug te vinden.

In de koloniale verslagen van het jaar 1824 lezen we over de stadsslaven:

*'..., doch over het geheel lijdt de stadsslaaf een lui leven, voert weinig uit en is beter af dan de meesten der vrije lieden dewelke voor zich zelve moeten zorgen en dikwijls door vadsigheid en afkeer aan arbeid en dienstbaarheid gebrek lijden.'*³¹³

De koloniale verslagen van 1825 vermeldden dat de tuinslaven gedurende de vijf afgelopen jaren meer tot last dan voordeel van hun meesters zijn geweest. Vanwege het gebrek aan regen en de overvloed aan insecten is de oogst gedurende die periode steeds mislukt, waardoor de meesters voedsel voor hun slaven moesten aankopen in plaats van het slechts te oogsten.³¹⁴

Een belangrijk element bij deze beschrijving is de aard van de bron. De koloniale verslagen waren uitdrukkelijk politieke teksten. Ze werden geschreven door de gezaghebber van Curaçao, gericht aan de minister van Koloniën in Nederland. De vermelde feiten kunnen als betrouwbaar beschouwd worden, maar afhankelijk van de agenda van de auteur is het wel mogelijk dat de inhoud een subjectieve of een tactische tint meekreeg. Ook gebeurde het wel eens dat nadelige feiten weggelaten werden.³¹⁵

Het beeld van de slaaf die eigenlijk een (relatief) goed leven leidde komt echter wel vaker terug. Verschillende bronnen vermeldden dat de slaven een zeer zachte behandeling genoten en niet tot zwaar werk werden gedwongen. Ook het feit dat zij door hun meester gevoed moesten worden, werd gezien als een aangenaam onderdeel van het slavenbestaan.³¹⁶

Om hier een correct beeld te schetsen zou het erg nuttig zijn om ook de kant van de slaven te belichten. In de strafregisters werd weleens een verklaring van de slaaf opgetekend voor het misdrijf dat hij gepleegd had, helaas heb ik deze bronnen niet terug kunnen vinden.³¹⁷ Hoe de slaven tegenover hun bestaan stonden is dus een vraag waarop ik het antwoord schuldig moet blijven.

Vanuit het perspectief van de koloniale autoriteiten zijn er gelukkig wel meerdere bronnen terug te vinden. In de koloniale verslagen van 1824 werd er bijvoorbeeld zeer positief over de manumissiewet geschreven:

'Onder de bestaande wetten tot verbetering en verzachting van het lot der slaven mag die op de manumissie als een voor dezelve zeer heilzame wet genoemd worden, als men vooronderstelt dat de overgang van slavernij tot vrijdom eene aangename, genoegelijke ja eene onschatbare zaak is voor hem die derzelve ondergaat. De ondervinding heeft binnen

³¹³ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Koloniale verslagen, 42: Inventaris 4844, 1821-1833.

³¹⁴ Idem.

³¹⁵ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 76.

³¹⁶ O.a.: AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime n. 113, 7 july 1849; AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Ingekomen geheime stukken, 1845-1932, Inventaris 3658-3, jaar 1848, n. 447, brief 251.

³¹⁷ Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 93.

*zo eenen korten tijde sedert de daarstelling dier wet, overtuigend geleerd dat dezelve den weg tot dien overgang welke voorheen wel niet gesloten, maar toch moeyelijk was, voldoende heeft opengesteld en dat velen die anders op eene clandestiene wijze vrijdom verkegen en gevaar liepen derzelven wederom te verliezen, van dat tijdstip af niet behoefden van dat voorregt ontstoken te blijven wanneer het zelve met gunst van hunne meesters of van anderen, of door hunne eigene middelen voor hen verkrijgbaar is.*³¹⁸

Het vreemde is echter dat er over de andere wetgeving, die veel uitgebreider was, geen woord werd gerept. In de koloniale verslagen van een jaar later herhaalde zich hetzelfde fenomeen. De wet op de manumissie werd bejubeld en de overheid van het moederland werd geprezen met het doelmatige en goede uitwerking ervan. Over de andere slavenwetten heerste er wederom stilte.³¹⁹

Hiervoor zijn er verschillende verklaringen mogelijk. Bijvoorbeeld: de nieuwe slavenwetgeving werd gewoonweg genegeerd, of de Curaçaose overheid was er allerminst tevreden over. Toch is de meest logische verklaring mijns inziens elders te zoeken: de manumissiewet was opgesteld in Nederland en door de minister van Nationale Nijverheid en Koloniën aan de gouverneur van Curaçao toegestuurd.³²⁰ De nieuwe slavenwet van 30 september 1824 was daarentegen door de raadsvergadering op Curaçao zelf opgesteld en bekrachtigd.³²¹ Voor die nieuwe wet kwam er bijgevolg geen eer toe aan de Nederlandse overheid. De koloniale verslagen waren juist aan de Nederlandse overheid gericht. De betekenis van het prijzen van de manumissiewet en het niet vermelden van de andere wetten zou bijgevolg louter politiek kunnen zijn. Om die reden is het belang hiervan voor dit onderzoek beperkt tot de conclusie dat de autoriteiten tevreden waren over de nieuwe manumissiewet.

7.3. 1848-1850

Een geheime brief uit het jaar 1849 van de gouverneur van Curaçao en onderhorigheden Rammelman Elsevier Jr. is een bron rijk aan verschillende informele opvattingen. Elsevier schreef hoe de verschillende bevolkingsgroepen op Curaçao tegenover elkaar stonden:

*'..., dat de blanke bevolking tegenover de gekleurde en zwarte staat op eene wijze welke altijd bij de laatste wrevel, nijd en haat te weeg moet brengen.*³²²

³¹⁸ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Koloniale verslagen, 42: Inventaris 4844, 1821-1833, jaar 1824.

³¹⁹ Idem, jaar 1825.

³²⁰ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1824, inventaris 15, nr. 31/21.

³²¹ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636; zie bijlage 1.

³²² AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime n. 113, 7 july 1849.

In een brief van Niewindt werd dit bevestigd. Ook hij stelde dat de eenheid der bevolking in de kolonie niet bestond.³²³

Hoewel de slaven formeel wel als mensen erkend waren en er al sprake was van hun emancipatie is het duidelijk dat zij omwille van de heersende informele opvattingen nog niet als gelijken beschouwd werden. Elsevier omschreef de slaven als:

*'... een onbeschaafd volk, geleid door hevige hartstochten, die een nog niet gecultiveerd gevoel van schande of schaamte hebben.'*³²⁴

De verschillen tussen de hervormde blanken en de katholieke zwarten of kleurlingen waren diep verankerd in de samenleving. Ondanks de uitvaardiging van wetten die alle godsdienstige gezindheden gelijk stelden, bleef er een onderscheid merkbaar. Als reden hiervoor haalde Elsevier aan:

*'... dat de wetgeving die geen onderscheid meer erkent op dit punt in strijd is met den geheelen omvang van begrippen en denkbeelden welke eeuwen lang onveranderd in de Kolonie hebben bestaan.'*³²⁵

Het bestaan van een formele ideologie volstaat dus niet om bestaande informele opvattingen te verdringen. Diep ingewortelde denkwijzen veranderden niet door de invoering van een wet die ze verbood. Mijns inziens was er voornamelijk tijd nodig voordat er verandering kwam in een denkbeeld. In sommige gevallen behoefde het veranderen van een denkbeeld misschien zelfs een nieuwe 'vruchtbare denkbodem' in de vorm van een nieuwe generatie die met de nieuwe denkbeelden groot werd.

Elsevier gaf zelf ook aan dat het veranderen van de bestaande denkbeelden niet voor de hand liggend was. Hij zag in dat het voor het bestuur misschien onmogelijk was om de bestaande kastengeest bij de burgers te kunnen veranderen. Toch stelde hij dat het bestuur duurzaam en ijverig werkzaam was om door middel van hun eigen daden en voorbeelden de scheiding tenminste minder scherp te maken, in de hoop dat deze uiteindelijk zou verdwijnen.³²⁶

In tegenstelling tot de voorschriften van de tijdsgeest en de formele ideologie, zag Elsevier de emancipatie daadwerkelijk niet als iets wat de situatie van de slaven zou verbeteren:

'want als men dezelve, uit een zuiver philanthropisch oogpunt beschouwende, daarmede beoogt het geluk of de verbetering van den toestand van den slaaf te bewerkstelligen, dan geloof ik dat men zich op eene groote teleurstelling zou moeten voorbereiden. [...] voor hem

³²³ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Ingekomen geheime stukken, 1845-1932, Inventaris 3658-3, jaar 1848, n. 23/1, brief nr. 183.

³²⁴ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime n. 113, 7 july 1849.

³²⁵ Idem.

³²⁶ Idem.

*kan het over het algemeen geene verbetering van toestand zijn aan zich zelve te worden overgelaten.*³²⁷

Een Franstalige brief van een inwoner van Curaçao gericht aan de minister van Marine en Koloniën bewijst dat Elsevier niet de enige was die geen onvoorwaardelijke voorstander van de emancipatie was. Sterker nog, deze man hield een pleidooi tegen de emancipatie van de slaven op zich. Hij stelde dat het bestaan van vele inwoners afhankelijk is van de slavernij. Als argumenten pro-slavernij verwees hij onder andere naar het recht van eigendom en het feit dat slavernij altijd al heeft bestaan en als feit aanvaard werd. Deze man citeerde de Bijbel om aan te tonen dat het christendom zich niet tegen de slavernij verzette. Verder achtte hij de schadevergoeding aan de slaveneigenaren onrealistisch.³²⁸

Informele opvattingen hadden natuurlijk niet alleen negatieve uitwerkingen. Tijdens de onrusten van 1848 zorgden informele opvattingen er bijvoorbeeld voor dat de slaven rustig bleven. Als reden daarvoor vermeldde Esser:

*'...het denkbeeld [bestaat], dat zij vrij moeten komen en het tijdstip in de naaste toekomst ligt; wordende door velen gedacht dat de vrijgeving met primo Januarij moet plaats vinden en zelfs door anderen geloofd dat het gouvernement de vrijbrieven ontvangen heeft maar niet voor dien tijd wil uitreiken.*³²⁹

Hoewel zulke ideeën blijkbaar in eerste instantie bijdroegen aan de vrede, kon die situatie natuurlijk ook snel omslaan. Het was dus aan de overheid om hier uiterst voorzichtig mee om te gaan.

7.4. 1857-1859

In het gouvernementsjournaal van 1857 komt een brief voor van de gezaghebber van Sint Eustatius. Hij vroeg opheldering in verband met enkele van de nieuwe slavenwetten.³³⁰ Dit is zeer interessant omdat er duidelijk wordt weergegeven hoe de burgers op Sint Eustatius de wetten in eerste instantie interpreterden of wilden interpreteren.

De eerste vraag handelde over artikel 4, waarin de kleding voor de slaven bepaald werd. De gezaghebber vond dat het niet duidelijk was welke el er in de wetgeving bedoeld werd. In afwachting van een repliek was de Nederlandse el aangenomen. Als reden hiervoor gaf de gezaghebber aan dat

³²⁷ Idem.

³²⁸ AN, Toegang 4, Koloniaal archief, Arbeid, 5 juli 1848, Inventaris 20.

³²⁹ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie, Inventaris 438 RT, 20 juny 1839 n. 31/1 tot 12 juny 1854 n. 7, geheime nr. 85, 22 juny 1848.

³³⁰ NA, Toegang 2.10.01, Inventaris 6712, nr. 198, 14 april 1857.

de slaven op Sint Eustatius anders minder zouden krijgen dan voorheen, waardoor de nieuwe wet dus niet in hun voordeel zou werken.³³¹

Met deze vraag wordt aangetoond dat het voor de overheden wel degelijk belangrijk was dat de slaven een betere behandeling zouden genieten. Wat hun motieven hiervoor ook waren, zij het zuiver humanitair, of omdat ze bijvoorbeeld onder internationale druk stonden, ze hadden de wetgeving evengoed strikt kunnen interpreteren. Hierdoor zouden de slavenmeesters wat geld uitsparen doordat de slaven minder kleding verkregen. Er werd echter voor de andere optie gekozen: de wet werd in de voor de slaven meest voordelige zin geïnterpreteerd.

Als antwoord op deze vraag werd gegeven dat de bedoelde maat eigenlijk de Amsterdamse el was, maar dat op Sint Eustatius de Nederlandse el gebruikt mocht worden opdat de verstrekking van kledingstukken niet zou verminderen. Ook mocht de vroegere verstrekking van kleding aangehouden worden als de gezaghebber oordeelde dat dat in het belang van de slaven was.

Hieruit blijkt bijgevolg dat de wet niet noodzakelijk strikt nageleefd moest worden als dat niet in het belang van de slaven was. De gezaghebber verkreeg het recht hierover te oordelen en zijn oordeel in werking te stellen. Het feit dat hij reeds in het voordeel van de slaven beslist had, geeft aan dat zijn oordeel met betrekking tot dit punt ook wel degelijk in de lijn van het bedoelde lag.³³²

De tweede vraag ging over artikel 11. Hierin werd bepaald dat de huishoudelijke kastijding als straf door de meester mocht uitgevoerd worden. De huishoudelijke kastijding bestond uit opsluiting, ofwel alleen 's nachts ofwel dag en nacht, gedurende acht dagen of uit slagen met een touw. Voor mannen was het maximum aantal slagen vastgelegd op vijftien, voor vrouwen ouder dan zestien en jongens tussen veertien en zestien op acht slagen. De twee straffen mochten niet gecombineerd worden.³³³

De gezaghebber gaf aan dat de slaveneigenaren algemeen oordeelden dat als een zweep gebruikt werd dat uit touw vervaardigd was, dit ook aan de bepalingen van de wet voldeed. Hij dacht zelf echter dat dit niet de intentie van de wet was, maar dat er een eenvoudig stuk touw bedoeld werd zoals ook gebruikt werd om straffen uit te voeren aan boord van de oorlogsschepen.³³⁴

In het antwoord werd het vermoeden van de gezaghebber bevestigd. Er stond letterlijk:

'Dat aan de beodeling en der zin van art. 11 geene interpretatie kan noch mag gegeven worden, en derhalve het werktuig waarmede de straf van slagen moet worden uitgeoefend, moet zijn een eind touw van middelmatige dikte en geene zweep op welke wijze ook

³³¹ Idem.

³³² NA, Toegang 2.10.01, Inventaris 6712, nr. 198, 14 april 1857.

³³³ AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, inventaris 34, art. 11.

³³⁴ NA, 1814-1850: Toegang 2.10.01, Inventaris 6712, nr. 198, 14 april 1857.

*gefabriceerd of samengesteld, wordende het bezigen van elk ander werktuig als ongeoorloofd en strafwaardig beschouwd.*³³⁵

Hier werd de gezaghebber dus wel geacht de wet zeer strikt na te leven. De vraag brengt het vermoeden met zich mee dat de slaveneigenaren het geen probleem vonden om hun slaven van voldoende kleding te voorzien. Hun recht tot straffen lijkt echter wel iets dat ze moeilijker wilden opgeven. Hetzelfde fenomeen beschreef Goveia onder andere in het achttiende eeuwse Cuba.³³⁶

De derde en laatste vraag bevestigt dit vermoeden. Hierin ging het over artikel 14, meer bepaald over het onderdeel ervan waarin werd vastgesteld dat de straf van slagen in geen enkel geval aan jongens jonger dan veertien en aan vrouwen jonger dan zestien mocht worden opgelegd. De gezaghebber wilde weten of dit naar de letter van de wet moest worden verstaan en of dus ook de vaderlijke tucht hiermee was uitgesloten.

Het antwoord was wederom zeer duidelijk: de wet moest absoluut letterlijk verstaan worden. Geen enkele jongen jonger dan veertien of meisje jonger dan zestien mocht een lichamelijke straf ondergaan, op welke wijze ook of hoe ook genaamd. De enige toegelaten straf was die van opsluiting.³³⁷

Hoewel zowel artikel 11 als artikel 14 al zeer duidelijk geformuleerd waren, trachtten de slaveneigenaren toch nog om de wet in een voor hen zo gunstig mogelijke zin te interpreteren. De normen voor de straffen lagen in de informele opvattingen dus toch wat lager dan in de formele ideologie werd aangegeven. Het feit dat er om opheldering gevraagd werd, geeft wel een vermoeden dat de overheid ook daadwerkelijk van plan was om de wetten correct op te leggen.

7.5. CONCLUSIE

Welke opinies of interpretaties van de wetten die niet naar de letter van de wet waren, zijn er terug te vinden? Welke invloed hadden deze op het dagelijkse leven?

Er bestonden zowel opinies die niet strookten met de slavenwetten als interpretaties van de wetten die, bewust of onbewust, niet correct waren.

Om een echt objectief antwoord op de vraag te geven denk ik echter dat deze meer onderzoek verdient. De bronnen die binnen dit onderzoek informele opvattingen bevatten, hebben een uitgesproken politieke karakter. Dit kan een vertekend beeld geven. Hopelijk kan deze vraag een aanzet zijn voor toekomstig onderzoek.

³³⁵ Idem.

³³⁶ Goveia, 'The West Indian slave laws', 583.

³³⁷ NA, Toegang 2.10.01, Inventaris 6712, nr. 198, 14 april 1857.

Informele opvattingen waren namelijk niet alleen aanwezig, ze waren zelfs erg bepalend voor het gedrag van zowel burgers als slaven in het dagelijkse leven. Zowel in de manier waarop de verschillende bevolkingsgroepen tegenover elkaar stonden als in de manier waarop de wetten geïnterpreteerd werden, zijn informele opvattingen als een oorzaak van het handelen van slavenmeesters en slaven aan te duiden. Een mens handelt vanuit zijn overtuigingen en overtuigingen zijn, alleszins gedeeltelijk, gebaseerd op informele opvattingen. Zoals ik in het begin van dit hoofdstuk aanhaalde, mag de kracht van informele opvattingen bijgevolg zeker niet onderschat worden.

De aanwezigheid van die informele opvattingen is een constante gedurende de onderzoeksperiode. De verschuiving die terug te vinden is in de slavenwetten, namelijk de evolutie van het beeld van de slaaf van een quasi-object naar een mens die zijn vrijheid verdiende, is in de informele opvattingen veel minder aanwezig. Zoals blijkt uit de vragen aan de gezaghebber van Sint Eustatius, stond de formele ideologie nog een stap verder dan de informele opvattingen. Nieuwe wetten volstonden niet om de denkwijze van de bevolking te veranderen. Het bestaan van deze informele opvattingen bemoeilijkte de invoering van de nieuwe slavenwetten. Wat dat betreft, was er sinds de achttiende eeuw nog niet veel vooruitgang geboekt. Om deze wetten toch ingang te doen vinden, was het van belang dat zij streng opgelegd en gecontroleerd werden. Of, en hoe, dat gebeurde is het onderwerp van het volgende hoofdstuk.

8. VERANDERENDE BEHANDELING VAN DE SLAVEN

In dit hoofdstuk tracht ik na te gaan in welke mate de formele ideologie en de informele opvattingen daadwerkelijk ingang vonden. De slavenwetten bestonden, maar in welke mate werden ze nageleefd en was er ook controle op het naleven ervan? Veranderde dit in de loop van de eerste helft van de negentiende eeuw?

Daartoe zal de volgende deelvraag onderzocht en beantwoord worden:

In welke mate werden de slavenwetten nageleefd en was er controle op het naleven ervan?

Ter vergelijking bespreek ik eerst kort de effectiviteit van de slavenwetten van de achttiende eeuw in de Britse en Franse Caribische gebieden. In de Britse gebieden hadden slaven vanuit het gewoonterecht recht op persoonlijke bescherming, zonder tussenkomst van hun eigenaar. Deze bescherming gold eveneens tegen hun eigenaar en zijn afgevaardigden. Rechters hadden geen bevoegdheid over slaven tenzij het hen specifiek verleend was in een koloniale akte. Aangezien de slaaf voor de wet een object was, was er veel onwil om te erkennen dat de slaaf een rechtspersoon kon zijn. Dit was een groot obstakel in de mogelijkheden voor de persoonlijke bescherming van de slaven. De bronnen geven aan dat het gewoonterecht bijzonder ineffectief was op dit vlak, van effectieve bescherming was er dus geen sprake.³³⁸

Onder de *Code Noir* lijkt de situatie iets beter gesteld. Meesters die hun slaven mishandelden of vermoordden waren onderhevig aan gerechtelijke vervolging en er zijn rapporten te vinden van zaken die tegen slavenmeesters gevoerd zijn. Geen van hen kreeg echter ooit de doodstraf voor het doden van een slaaf. Toch was de procureur generaal, die onder de *Code Noir* de beschermheer der slaven moest zijn, vaker bezig met het vervolgen van slaven vanwege misbruiken door hen dan met het voordragen van misbruiken tegen hen. Het verzekeren van de publieke orde was zijn voornaamste zorg. Bijgevolg werden de repressieve maatregelen wel streng gehandhaafd.³³⁹

8.1. 1795-1797

Eén van de bronnen over de straffen voor slaven in 1795 is het gesprek tussen Tula en pater Schinck. Hierin vertelde Tula dat hij een keer zo zwaar gestraft werd dat zijn mond bloedde. Tula vermeldde eveneens dat hij tijdens de slavenopstand tweeëntwintig van zijn broeders had bevrijd uit

³³⁸ Goveia, 'The West Indian slave laws', 587.

³³⁹ Idem, 592-593.

de gevangenis.³⁴⁰ Hartog schreef daarnaast dat sommige slavenmeesters zich niet aan de verplichtingen naar hun slaven toe hielden.³⁴¹ Voor het invoeren van de slavenwet van 1795 waren wrede lijfstraffen dus niet ongebruikelijk. Ook opsluiting in de gevangenis was een veelvoorkomende straf.³⁴²

De eerste slavenwet van 1795 had voornamelijk de bedoeling om de kolonie terug tot rust te brengen. Door de slaven van enige wettelijke bescherming tegen hun meesters te voorzien, hoopte de overheid op een verbetering van de onrustige situatie.³⁴³ Hoewel niet erg duidelijk geformuleerd, lijkt het toch de bedoeling van de slavenwet om de wreedheid van de bestraffing van slaven enigszins in te perken. In eerste instantie maakten de slaven echter geen gebruik van de wet. De eerste klacht van een groep slaven tegen hun meester werd volgens Gibbes et al. pas in 1812 genoteerd.³⁴⁴

Een verklaring voor het niet direct afdwingen van de nieuwe wetten door de slaven kan gezocht worden in de veroordelingen na de grote slavenopstand. Deze waren zeer wreed en bleven naar alle waarschijnlijkheid lang in het geheugen van de slaven gegrift.³⁴⁵

De klacht in 1812 werd bij de gouverneur neergelegd door drieëntwintig slaven omdat hun meester inbreuken op de wet had begaan. Er werd een onderzoek uitgevoerd, de klacht bleek terecht. De eigenaar werd bestraft met een boete van 500 peso's en de Engelsen voerden een nieuw slavenreglement in.³⁴⁶ Volgens Hartog was deze zeer progressief: werken van zonsopgang tot zonsondergang, met twee vrije uren van 11 tot 13u; vrije zon- en feestdagen; betere voedselrantsoenen, kleding, e.d.³⁴⁷ Dit zijn echter allemaal wetten die reeds na de slavenopstand van 1795 waren ingevoerd. Het enige verschil was dat de slaven gedurende de helft van het jaar één kan extra maïs als rantsoen kregen.³⁴⁸ Dit geeft echter wel aan dat het reglement van 1795 anno 1812 niet, of nauwelijks, nageleefd werd.

Dat slaven zelf hun beklag bij de overheid moesten doen, geeft aan dat inbreuken op de wetten niet actief werden opgespoord. Doordat de slaven zich persoonlijk tot de overheid moesten wenden was het voor hen allicht moeilijker iets te ondernemen tegen een meester die zich niet aan de regels hield. Immers, het wagen van zo een stap vereist heel wat lef, en in alle waarschijnlijkheid bestond er onzekerheid over de repercussies die hierop konden volgen.

³⁴⁰ Op de plantages zelf hadden de meesters in de achttiende eeuw slavengevangenis ingericht. Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 93.

³⁴¹ Hartog, *Curaçao*, deel I, 324.

³⁴² Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 93.

³⁴³ Paula, *From slave revolution*, 22.

³⁴⁴ Gibbes et al., *De bewoners van Curaçao*, 92.

³⁴⁵ Idem.

³⁴⁶ Idem; Hartog, *Curaçao*, deel I, 563.

³⁴⁷ Hartog, *Curaçao*, deel I, 563.

³⁴⁸ Schiltkamp, *West Indisch Plakaatboek*, 808.

8.2. 1824-1826

De invoering van de nieuwe slavenwet, met veel nieuwe en meer precieze bepalingen, geeft aan dat er voorheen inderdaad grote verschillen tussen de wet en de praktijk bestonden. Veranderde dat met deze nieuwe wetgeving?

De koloniale verslagen bieden een blik op de behandeling van de slaven. De verslagen van het jaar 1824 bevestigden het feit dat meesters verplicht waren hun slaven te verzorgen. Ze vermeldden dat dit ook daadwerkelijk gebeurde. Wel werd er geschreven dat door een gebrek aan regen de grond weinig tot niets opbracht, waardoor ook de tuintjes van de slaven niets opbrachten. Hierdoor konden zij zich hun gewoonlijke bijkomende zaken niet meer veroorloven. Toch was er geen toename van diefstal of andere ongeregelde zaken, waarvoor de slaven geprezen werden. De toestand van de stadsslaven veranderde volgens de verslagen weinig, behalve wanneer zij van meester wisselden.³⁴⁹

In 1825 kon er niets bijzonders of belangrijks gezegd worden omtrent de toestand van de slaven, hun toestand bleef dus stabiel in vergelijking met het jaar 1824. De verslagen maakten in 1825 wel melding van de toestand van de meesters. Voor hen waren de slaven vaak meer tot last dan voordeel, na alweer een jaar van te weinig regen en een slechte oogst. Verschillende slavenmeesters hadden slaven moeten verkopen om met de opbrengsten hun overgebleven slaven van voedsel te kunnen voorzien.³⁵⁰

Uit het bovenstaande kan afgeleid worden dat de meesters zich, volgens de koloniale verslagen, toch veelvuldig aan de verplichting hielden om hun slaven te voeden, zelfs als het in hun eigen nadeel was. In welke mate zij dan ook daadwerkelijk aan de voorgeschreven hoeveelheden voldeden is hieruit helaas niet af te leiden.

In de notulen van de Raad van Criminele en Civiele Justitie is er op 5 mei 1825 een vermelding te vinden van een proces tegen een inwoner van Curaçao. Dit omdat hij de rekening niet betaalde van het op zijn order genezen van een zwarte jongen genaamd Albertus, wiens arm gekwetst was en het opperarm been verbrijzeld.³⁵¹ Ook bij een vrij ernstige verwonding werd er dus zorg voor de slaven gedragen. Hoe frequent dit voorkwam is hier echter weer niet uit af te leiden. Het feit dat deze man zijn rekening niet betaalde is de enige reden dat er hier nog enig bewijs van overblijft.

In verband met de manumissiewet komt er in de notulen van de Raad van Politie een interessante vermelding voor:

³⁴⁹ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Koloniale verslagen, 42: Inventaris 4844, 1821-1833, jaar 1824.

³⁵⁰ Idem, jaar 1825.

³⁵¹ NA, 2.10.01, Inventaris 3799, notulen van de Raad van Criminele en Civiele Justitie van Curaçao, 1823-1826.

*'[...] en dat voor de andere mede in het rekwest genoemde slaven Lucretia, Apolonia en Petrona dewelke gebrekkelijk en hulpbehoevende zijn wel geene vrijbrieven zullen worden uitgereikt, maar dat deselve nogtans door de rekwestranten, gelijk zij zulks aangeboden hebben te doen, leven lang zullen moeten worden verzorgd ten einde dezelve slaven geen gebrek zullen lijden, noch ten last van het publiek zullen komen.'*³⁵²

Hieruit blijkt duidelijk dat de autoriteiten de manumissiewet wel degelijk handhaafden. Slaven die niet in staat waren voor zichzelf te zorgen mochten niet vrijgelaten worden. Dit werd ook erkend door de aanvrager, die al aangeboden had om deze drie slaven levenslang te verzorgen.

In de notulen van de Raad van Criminele en Civiele Justitie komen, op de twee bovenstaande na, opmerkelijk weinig aantekeningen in verband met slaven voor. Deze bron vermeldde nochtans een grote verscheidenheid aan zaken variërend van onbetaalde rekeningen tot mishandelingen. Slaven werden af en toe terloops vermeld, maar vragende partij waren zij nooit. Aan de kosten kan dit niet gelegen hebben aangezien onvermogen, mits goedkeuring door de Raad van Politie, gratis konden procederen.³⁵³ Wat hiervoor wel een verklaring kan bieden, is dat slaven met klachten niet bij deze Raad terecht kwamen. Waarschijnlijk moesten zij zich hiervoor tot het fiscaat wenden.

In de wet werden de districtmeesters en het Officie Fiscaal namelijk aangegeven als diegenen die aangesproken moesten worden voor meldingen, toestemmingen en dergelijke met betrekking tot slaven.³⁵⁴ De straffen voor slaven moesten door dezelfde districtmeesters of Officie Fiscaal uitgevoerd worden.³⁵⁵ Het spreekt vanzelf dat slaven hierdoor niet aangemoedigd werden om daar hun beklag te gaan doen. Immers, degenen die moesten toezien op het naleven van de wet waren zeer waarschijnlijk zelf ook slaveneigenaren.³⁵⁶ Dit zou zowel hun objectiviteit als de effectiviteit van de wetten in sterke mate beïnvloeden.

Niet alleen zijn er geen aanwijzingen te vinden dat slaven ooit vragende partij waren voor de Raad van Criminele en Civiele justitie, ook ontbreken er aanwijzingen dat inbreuken op de slavenwetten van staatswege werden vervolgd. Indien boetes onmiddellijk werden geïnd en er hiertegen geen protest werd aangetekend zou dit misschien niet in de notulen verschijnen. Echter, de kans dat er nooit protest was, of dat elke beschuldigde de boete onmiddellijk kon betalen is erg klein. In alle waarschijnlijkheid was de rol van de staat bij het inleiden van zaken wegens inbreuken op de slavenwetten dus onbestaand, of op zijn minst zeer beperkt. Hoewel bepaalde wetten dus wel

³⁵² NA, 2.10.01, Inventaris 3872, notulen van de Raad van Politie, 21 juni 1825.

³⁵³ Bijvoorbeeld: NA, 2.10.01, Inventaris 3799, notulen van de Raad van Criminele en Civiele Justitie van Curaçao, 1823-1826, 3 februari 1825.

³⁵⁴ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, o.a. art. 1,4,5,9, etc; zie bijlage 1.

³⁵⁵ Idem, art. 4, 17.

³⁵⁶ Goveia, *The West Indian slave laws*, 595.

werden nageleefd, impliceren deze bronnen dat dit veelal de keuze van de slaveneigenaar was. Voor zover dat uit deze bronnen kan afgeleid worden, was er anno 1824-1826 van overheidswege erg weinig controle op het naleven van de slavenwetten.

Met betrekking tot de behandeling van de slaven voegde Hartog een relativerende noot toe: hij gaf als voorbeeld het reglement van 20 september 1824 waarin een tienurige arbeidsdag voor slaven werd afgekondigd. Dit nadat er in 1819 in Europa in mijnen en fabrieken als progressief-sociale maatregel een twaalfurige arbeidsdag was ingevoerd. Hij merkte daarbij op dat de slaven omringd werden door slavenreglementen die werktijden, kleding en voedselvoorziening regelden, terwijl er in Europa in die tijd amper nog aan arbeidswetgeving werd gedacht.³⁵⁷

8.3. 1848-1850

De koloniale verslagen van 1848 vermeldden dat de behandeling van slaven over het algemeen goed was. Het grootste deel van de oogsten van de grond die zij bewerkten, was voor hun eigen consumptie bestemd. Hierdoor was het met hun toestand gunstig gesteld. Toch werd er geopperd dat die toestand nog verbeterd kon worden door de slaven meer kennis van hun godsdienst bij te brengen zodat zij ook hun plichten beter zouden begrijpen. Hier gaat het dus nog om de het welzijn van de slaaf als productiemiddel, niet als persoon. In 1849 hadden er geen merkbare veranderingen plaats hadden gevonden en kon dus herhaald worden wat in het verslag van 1848 was neergeschreven.³⁵⁸

Een ander beeld ontstaat echter uit een circulaire van 10 juli 1848:

'Indien de behandeling der slaven op dit eiland algemeen genomen zich kenmerkt door zachtheid, zonder ter zyde stelling van de noodzakelyk tucht, en de goede geest der eigenaren jegens de slaven alhier, geene behoefte heeft doen gevoelen om de bedoelde bepalingen te herzien of de eigenaren door regtsmiddelen tot derzelve stipte naleving te noodzaken, zoo heb ik nogtans aanleiding gevonden, om voor waar te houden, dat op enkele plantagies, van lieverlede, is en wordt afgeweken, hetzy van den letterlyken inhoud, gelyk by voorbeeld de rantsoenen en kleeding, hetzy van de strekking dier bepalingen, zo als het niet veroorloven aan de slaven om des Zondags naar hunne kerk te gaan, of niet te gedogen, dat aan dezelve op de plantagies, godsdienstig onderwys door de geestelyken gegeven worde [...]

Om de bedoelde afwijkingen te doen ophouden; om aan de slaven te verzekeren hetgene de

³⁵⁷ Hartog, *Curaçao*, deel I, 451-452.

³⁵⁸ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Koloniale verslagen, 42: Inventaris 4846, 1845-1850.

*wetten hun toekennen, en toch niet meer is dan een minimum tot hetwelk de meesters wettelyk verplicht zijn, en eindelyk op dezen laatsten op te wekken, de handen met het gouvernement in een te slaan, ten einde meer en meer eene daadzaak worde, dat de betrekking van den slaaf tot zynen meester in deze kolonie, geene andere is dan die van eenen pupil tot zynen voogd, daartoe heb ik gemeend, dezen rondgaanden brief aan uwwe Edelen te moeten rigten en bepaaldelyk te doen herinneren aan de navolgende artikelen van de bovenaangehaalde publicatie van Gouverneur en Raden van Policie dd. 29/30 September 1824, waarvan vele eigenaren van plantagies en slaven waarschyndlyk geene exemplaren bezittende, de inhoud is als volgt: [...]*³⁵⁹

De artikelen die hierbij herhaald werden, zijn artikelen 10, 11, 12, 14, 19 en 20.³⁶⁰ Elke referentie naar bepaalde artikelen impliceert onmiddellijk dat er andere artikelen niet werden vermeld. Voor dit onderzoek is het net zo belangrijk na te gaan welke artikelen niet werden herhaald, vermits dit impliceert dat ze werden nageleefd. Voornamelijk de maatregelen ter handhaving van de openbare orde werden weggelaten, op art. 19 na. Dit artikel bepaalde dat geweren en andere wapens niet mochten bewaard worden op plaatsen toegankelijk voor slaven.³⁶¹ Dit werd dus nog als een zeer belangrijke maatregel beschouwd. Met oog op de opstanden die plaats konden vinden naar aanleiding van de emancipatie van de Franse slaven is dit natuurlijk niet onbegrijpelijk.

Het eerste wetsartikel dat herhaald werd, bepaalde dat slaven niet op zondagen of andere erkende christelijke feestdagen mochten werken. Het tweede legde de uren vast waarop slaven wel mochten werken.³⁶² Deze wet bestond nochtans al sinds 1795 en was bevestigd in zowel 1812 als 1824. Het steeds opnieuw herhalen ervan wijst erop dat de slavenhouders erg veel moeite hadden om deze wet te respecteren.

In artikel 12 werd het verplichte rantsoen vastgelegd. Art. 13, dat weggelaten werd, ging over de tijdstippen van uitdeling van het rantsoen.³⁶³ Omdat de verplichte rantsoenen reeds herhaald waren, werd het misschien niet nodig geacht dit artikel nogmaals te benadrukken. Daarbij bepaalde art. 14, dat wel in de circulaire voorkwam, dat het rantsoen nooit geheel of gedeeltelijk ingehouden mocht worden, maar steeds ten volle verstrekt moest worden.³⁶⁴ Art. 15 bepaalde dat de slaven voldoende kleding moesten krijgen om hun naaktheid te bedekken.³⁶⁵ Het feit dat dit niet opgenomen was in de circulaire geeft aan dat het niet nodig was. Er kan bijgevolg verondersteld worden dat de slaven van voldoende kleding voorzien werden.

³⁵⁹ AN, Toegang 4, Koloniaal Archief, Arbeid: 10 july 1848, Inventaris 21.

³⁶⁰ Idem; zie voor deze artikelen bijlage 1.

³⁶¹ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, art. 19; zie bijlage 1.

³⁶² Idem, art. 10, 11.

³⁶³ Idem, art. 13.

³⁶⁴ Idem, art. 14.

³⁶⁵ Idem, art. 15.

In art. 16 was bepaald dat er geen winkels op de plantages toegelaten werden waar slaven hun rantsoen konden ruilen voor andere waren. Algemeen gold dat niemand het rantsoen van slaven mocht aanvaarden als ruilmiddel, noch het inhouden ter aflossing van schulden.³⁶⁶ Ook hier kan verondersteld worden dat het niet herhalen van dit artikel erop wijst dat het nageleefd werd.

Artikels 17 en 18 gingen over het bestraffen van slaven. De bestraffing mocht niet onredelijk zijn. Zwaardere misdrijven moesten aan het Officie Fiscaal vermeld worden. Het groepsgewijs straffen van slaven voor de misdaad van een enkeling was niet toegelaten.³⁶⁷ De meest logische verklaring voor het weglaten van deze artikels in de circulaire is wederom dat er hierop geen inbreuken plaats vonden. Echter, concluderen dat deze artikelen werden weggelaten omdat ze werden nageleefd kan in dit geval een foute gevolgtrekking zijn. De slavenwet van 1824 was immers nog steeds van toepassing.³⁶⁸ Dat betekent dat er nog geen onafhankelijk persoon was aangesteld om de belangen van de slaven te verdedigen. Dit brengt met zich mee dat het ook mogelijk was dat de overheid ofwel niet op de hoogte was van bijvoorbeeld de bestraffing van slaven of van winkels op plantages, ofwel dat dit wel bekend was maar oogluikend toegelaten werd.

Tenslotte bepaalde art. 20 de boetes: telkens vijftig pezos van achten, voor het overtreden van bovenstaande wetten.³⁶⁹

In de koloniale verslagen van 1850 is wel nieuwe informatie te vinden:

‘Het hier bestaand reglement op de behandeling van slaven is van zeer oude dagteekening en het laatst in 1816 hernieuwd; de voorschriften daarin gegeven zijn in de volksgewoonten overgegaan en ofschoon het niet te ontkennen zij dat ongunstige jaren in den landbouw en achteruitgang van den handel sommige eigenaren de gelegenheid hebben benomen om zich zoo in voeding als in kleeding altijd stiptelijk aan den letter der voorschriften te houden, zoo is zulks echter niet ten nadeele van den slaaf geweest, daar het gemis aan geldelijke inkomsten den eigenaar er toe bragt om bij wijze van vergoeding zijnen slaven toe te staan hout te kappen, koolen te branden, ezels te houden, uit welk een en ander een veel grooter revenu aan hem werd geschonken dan de uitgaven voor de bepaalde kleeding zouden hebben bedragen.’³⁷⁰

Het eerste dat opvalt, is dat er staat dat het laatste reglement op de behandeling van slaven dateerde van 1816. In 1824 was er nochtans een nieuw slavenreglement op Curaçao ingevoerd. Of

³⁶⁶ Idem, art. 16.

³⁶⁷ Idem, art. 17-18.

³⁶⁸ Idem.

³⁶⁹ Idem, art. 20.

³⁷⁰ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Koloniale verslagen, 42: Inventaris 4846, 1845-1850.

dit bijgevolg een schrijffout was, of gewoon een vergissing en er eigenlijk 1824 bedoeld werd, is niet duidelijk.

Het feit dat er gezegd werd dat de voorschriften uit het reglement in de volksgewoonten zijn overgegaan -ofwel in de informele opvattingen zijn opgenomen- lijkt voor de slaven een zeer goede zaak. Dit zou betekenen dat de slaveneigenaren zich effectief aan de wetten hielden. Als dat door omstandigheden niet mogelijk was, zochten de slavenmeesters volgens het koloniale verslag andere manieren om er voor te zorgen dat de slaven niets te kort kwamen. Indien de eigenaar bijvoorbeeld niet over voldoende financiële middelen beschikte om de slaven te voeden, werden zij uitgestuurd om zelf alternatieve inkomsten te vergaren. Echter, dit was specifiek bij wet verboden. Art. 14 van het reglement van 1824, dat ook was opgenomen in de circulaire van 1848, bepaalde:

*'Dat eigenaren van slaven niet zullen vermogen aan hunne slaven dagen te geven of uit te zenden om hunne eigene kost op te zoeken, en op enigerlei manier, of om eenige hoegenaamde reden hun rantsoen, het zij geheel, of ten deele in te houden, of het zelve te verminderen, maar zullen zij gehouden wezen om ten allen tijde het rantsoen in de twaalfde afdeeling bepaald ten volle te verstrekken.'*³⁷¹

Hoewel dit bij wet verboden was, was het natuurlijk wel in het belang van de slaven dat zij zelf inkomsten mochten vergaren indien de meester hen niet kon onderhouden. Het feit dat slavenmeesters hierbij tegen de wet in handelden, impliceert dat er in de dagelijkse praktijk anno 1848 reeds voorboden waren van de emancipatie van de slaven. Immers, de toelating aan de slaven om in geval van nood toch enigszins in hun eigen inkomsten te voorzien, duidt erop dat zij als zelfstandig rechtspersoon werden beschouwd en toont in elk geval aan dat de slaven meer vrijheid genoten dan voorheen. Dit staat in sterk contrast met de verslagen van 1825 waarin werd vermeld dat eigenaren slaven moesten verkopen om met de inkomsten hun overige slaven te voeden.³⁷² In 1825 was het verschijnsel waarbij slaven zelf in hun inkomsten voorzagen dus veel minder vanzelfsprekend.

In de koloniale verslagen van 1848 werd er gesproken over de afwezigheid van een geordende politie in de buitendistricten in verband met de moeilijkheid van het opleggen van bepaalde wetten.³⁷³ Hieruit kan afgeleid worden dat de wil om de slavenwetten na te leven wel bestond, maar in sommige gevallen onmogelijk werd gemaakt door een gebrek aan middelen. Bijvoorbeeld de afwezigheid van een onafhankelijk persoon om controles uit te voeren zal bijgedragen hebben aan

³⁷¹ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636, art. 14; zie bijlage 1

³⁷² AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Koloniale verslagen, 42: Inventaris 4844, 1821-1833, jaar 1825.

³⁷³ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Koloniale verslagen, 42: Inventaris 4846, 1845-1850.

de moeilijkheid van het opleggen van bepaalde wetten. Het spreekt vanzelf dat slaveneigenaren eerder terughoudend waren om elkaar te controleren of aan te geven.

In het gouvernementsjournaal van Curaçao van 1849 is een verzoek te vinden van Cornelis Paulus de Windt:

*'Dat hij bij vonnis van de Edel achtbare regtbank alhier d.d. 30 nove 1848, ter zake van gepleegde gekwalificeerde feitelijke geweldadigheden, gecondemneerd is tot de straf van gevangenzetting voor den tijd van eene maand, terwijl zijne beide slavinnen Pieternelle en Polonia almede bij gezegde vonnis, de eerst genoemde voor den tijd van eene maand en de tweede genoemde voor den tijd van drie maanden, ten opgemelde zake, tot gelijke straf van gevangenzetting zijn veroordeeld.'*³⁷⁴

De heer de Windt verzocht gratie, zowel voor zichzelf als zijn beide slavinnen. Hiervoor gaf hij een aantal redenen op, onder andere het feit dat hij zelf ziek was en verzorging behoefde. Daarnaast was zijn slavin Polonia de zoogster van zijn kindje van vijf maanden oud en kon zijn vrouw door ziekte het kind niet zelf verzorgen.³⁷⁵ Zijn verzoek werd in overweging genomen. Het bestuur oordeelde dat er in het belang van de slavinnen geen verzachtende omstandigheden meespeelden, maar in belang van de heer de Windt wel. Zijn straf werd omgezet in een boete van f100. Het verzoek betreffende de slavinnen werd van de hand gewezen, al werd het vonnis voor Polonia met een jaar opgeschort zodat er geen gevaar was voor het kind.³⁷⁶

In deze zaak vallen ten eerste de straffen op: de gevangenisstraf is dezelfde voor de heer de Windt als voor één van de twee slavinnen. De tweede slavin, Polonia is veroordeeld tot een aanzienlijk zwaardere straf. Dit geeft een vermoeden dat haar misdaad ook ernstiger was. Helaas werd niet vermeld wat de precieze misdaden van de drie beschuldigen waren. De rol van Cornelis Paulus de Windt was duidelijk, namelijk gepleegde gekwalificeerde feitelijke gewelddadigheden tegen zijn medebeklaagde Spiro die hem geprovoceerd en grof beledigd had.³⁷⁷ Er kan aangenomen worden dat Spiro een vrije burger was: er is namelijk geen vermelding dat hij slaaf zou zijn, wat anders wel steeds gebeurde. Wat zijn slavinnen misdaan hadden, werd echter niet vermeld. Hierdoor is het moeilijk te oordelen of meester en slaaf op een gelijke manier berecht werden.

Cornelis Paulus stond algemeen bekend als een rustige en ordelijke burger, in tegenstelling tot Spiro die altijd voor problemen zorgde. Hij was zorgdragende hoofd van een talrijk gezin. Daarnaast was hij ziek en had verzorging nodig die hij in de gevangenis niet kon krijgen. Dit was voldoende voor

³⁷⁴ NA, Toegang 2.10.01, Inventaris 3734, nr. 114.

³⁷⁵ Idem.

³⁷⁶ Idem.

³⁷⁷ Idem.

het bestuur om te oordelen dat hij in aanmerking kwam voor een boete in plaats van gevangenzetting.³⁷⁸

Zijn beide slavinnen kwamen hiervoor niet in aanmerking. Ondanks het argument van Cornelis Paulus dat de gevangenzetting van zijn twee enige slaven, in een huishouden bestaande uit een vrouw en negen kinderen, een groot nadeel voor hem zou zijn. Hun opsluiting was bijgevolg niet alleen een straf voor de slavinnen, maar ook voor hem en zijn huisgezin.³⁷⁹ Waarschijnlijk konden de slavinnen een dergelijke boete niet betalen, wat een rol kon spelen in de overwegingen van het bestuur. Zij konden blijkbaar ook niet het voordeel van een goede reputatie uitspelen. Wel werd er rekening gehouden met het kind van de rekwesrant.

In hetzelfde gouvernementsjournaal is voor het eerst bewijs te vinden van een vrije burger die gestraft werd wegens geweld tegen een slaaf:

*'Gelezen een adres van Daniel Franken d.d. 30 Janary l.l. waarbij te kennen wordt gegeven dat de adressant bij vonnis van de Edel achtbare Regtbank dezen kolonie 9/22 dier maand, veroordeeld is geworden tot gevangenzetting voor den tijde van acht achtereenvolgende dagen, ter zake van eenvoudige feitelijke geweldadigheid, welke luidens het opgemelde vonnis door den adressant jegens den persoon van Richard, slaaf van Marina Cohen is gepleegd en waarbij gratie wordt verzocht van voorgenoemde straf.'*³⁸⁰

Het verzoek werd niet ingewilligd, de beschuldigde moest zijn straf uitzitten.³⁸¹ Er vonden dus wel degelijk veroordelingen plaats indien de wet werd overtreden. In het gouvernementsjournaal werden echter slechts die zaken genoteerd waarin de beschuldigde gratie of omzetting van een straf vroeg. In de periode 1848-1849 was dit de enige vermelding van een zaak waarbij de beschuldiging betrekking had tot een misdaad tegenover een slaaf.³⁸²

Er werden bijgevolg weinig verzoeken om gratie of omzetting van straf in verband met misdaden tegenover slaven werden ingediend. Of dit betekent dat er weinig misdaden plaatsvonden, of dat de beschuldigten over het algemeen hun straf aanvaardden kan, in tegendeel, jammer genoeg niet afgeleid worden.

In een geheim schrijven kwam een zaak ter sprake waarbij in het buitenland gemanumitteerde slaven naar Curaçao zouden zijn gebracht om daar weer als slaven verkocht te worden. De gouverneur gaf aan dat dit misschien mogelijk was,

³⁷⁸ Idem.

³⁷⁹ Idem.

³⁸⁰ Idem, nr. 115.

³⁸¹ Idem.

³⁸² NA, Toegang 2.10.01, Inventaris 3722-3734.

*'maar daartegen kan door dit bestuur onmogelijk gewaakt worden, wanneer de belanghebbenden geene klachten indienen.'*³⁸³

Een andere reden voor de weinige verzoeken om gratie zou bijgevolg kunnen zijn dat er weinig veroordelingen waren. Dit niet noodzakelijk omdat er ook weinig misdaden plaatsvonden, maar omdat er weinig klachten werden ingediend. Als er steeds eerst klacht neergelegd moest worden voordat de autoriteiten stappen ondernamen, zou dit er ook toe leiden dat er weinig veroordelingen waren.

8.4. 1857-1859

In het gouvernementsjournaal van 1857 staat het verslag van een verzoek ingediend door Jacob van I. de Castro. Zijn slaven Alexander en François waren veroordeeld tot zes achtereenvolgende maanden dwangarbeid in boeien op zijn gronden voor het illegaal kappen van hout.³⁸⁴

De rekwestrant erkende de rechtvaardigheid van het vonnis, maar haalde aan dat één van de slaven voldoende geleden had doordat hij zijn arm gebroken had. Beide slaven hadden zich tot dan steeds eerlijk en trouw gedragen. Omwille van die redenen vroeg de rekwestrant de kwijtschelding van de straf. Het verzoek werd echter niet ingewilligd.³⁸⁵

Een gelijkaardig verzoek, met hele andere motivatie, kwam enkele maanden later voor. Jacob A. Jesuviun verzocht de kwijtschelding van de straf van zes maanden dwangarbeid in boeien op publieke gronden die aan zijn slaaf was opgelegd. Zijn beweegredenen bleken echter heel anders dan die van de vorige rekwestrant: Jacob A. Jesuviun beweerde dat de slaaf in kwestie het aangener vond om zijn straf op publieke gronden uit te voeren dan om bij zijn meester te werken. De misdaad die de slaaf had begaan was diefstal van zijn meester. Doordat de straf op publieke gronden uitgevoerd moest worden, verloor Jacob ook nog eens zijn arbeidskracht. De straf zorgde dus voor dubbel verlies voor de slavenhouder. Hoewel het hier technisch gaat om een verzoek om gratie werd dit verzoek schijnbaar hoofdzakelijk uit eigenbelang ingediend. Ook in dit geval bleef de straf echter ongewijzigd.³⁸⁶

Uit deze twee gevallen lijkt het alsof slaven niet zelf een verzoek om gratie konden indienen. Een andere mogelijkheid is dat ze dat wel konden, maar dachten er beter voor te staan als het verzoek van hun meester kwam. Alleszins waren er in het gouvernementsjournaal geen verzoeken

³⁸³ AN, Toegang 4, Archief van de gouvernement, Rubriek Gouverneur, Geheime uitgaande correspondentie 1821-1901, Inventaris 438 RT, n. 88, 5 juny 1849.

³⁸⁴ NA, toegang 2.10.01, Inventaris 6713, nr. 359.

³⁸⁵ Idem.

³⁸⁶ Idem, nr. 471.

terug te vinden die door slaven ingediend waren. Als slaven toch zelf een verzoek indienden kwamen ze vermoedelijk bij de procureur des Konings terecht, dit zou verklaren waarom er in het gouvernementsjournaal geen vermeldingen van waren.

In verband met de verplichting van de meesters om hun slaven geneeskundig te verzorgen, is een interessante notitie in het gouvernementsjournaal terug te vinden. De slaaf Constantijn Michel werd naar het leprozenhuis gestuurd omdat vermoed werd dat hij aan lepra leed.³⁸⁷ Hij bleek echter een andere huidaandoening te hebben, waarvoor volgende maatregelen werden voorgeschreven:

*'Gezien de beschikking d.d. 4 Maart n.113 Heeft goedgevonden en verstaan te bepalen dat de slaaf Constantijn Michel [...] van uit het Lazarus en krankzinnigen huis naar de plantagie Assiento van zijnen meester den heer J. Kristen zal worden overgebracht, om aldaar geheel afgezonderd en buiten alle communicatien met andere personen gedurende den tijden van zes weken voor rekening van genoemde heer Kristen geneeskundig te worden behandeld en wel door de leden der voorzeide commissie zelve gezamenlijke of ombeurten, naar gelang de commissie geraden vinden zal zulks te bepalen na verloop van welke tijd een einde rapport omtrent den toestand van dien slaaf bij het bestuur zal worden te gemoet gezien.'*³⁸⁸

De geneeskundige verzorging werd dus zeker au sérieux genomen. De verzorging van deze slaaf moet een dure en praktisch moeilijke zaak geweest zijn, maar blijkbaar werd kosten noch moeite gespaard. Dit lag volledig in lijn met de bepalingen van art. 6 en 7 van het slavenreglement.³⁸⁹

In de wet van 1857 werd in art. 25 en 26 bepaald dat de procureur des Konings een register bij moest houden van de door hem en de districtmeesters opgelegde straffen voor slaven. Hierin moest onder andere naam, leeftijd en geslacht van de gestrafte worden opgenomen. Ook de aard van de overtreding, de opgelegde straf en naam van diegene die de machtiging had gegeven, moesten vermeld worden.³⁹⁰ Vanaf maart 1857 gebeurde dit ook.³⁹¹

Gedurende de periode 1857-1859 werden er vijf verschillende straffen genoteerd: touwslagen, opsluiting, gevangenzetting, kettingboei en dwangarbeid. Het aantal opgelegde touwslagen varieerde tussen vijf, voor brutaliteit tegen de meester, en veertig voor diefstal. Andere misdrijven die bestraft werden met touwslagen waren straatschending en dronkenschap, herhaaldelijk

³⁸⁷ NA, toegang 2.10.01, Inventaris 6712, nr. 211.

³⁸⁸ Idem.

³⁸⁹ AN, toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, Inventaris 34, art. 6,7; zie bijlage 2.

³⁹⁰ Idem, art. 25, 26.

³⁹¹ AN, toegang 4, Koloniaal archief, Arbeid: maart 1857-juni 1863, Inventaris 31: registers en staten van door de politie gestrafte slaven.

weglopen, dobbelen en het herhaaldelijk overnachten buiten de plantage zonder toestemming van de meester.³⁹²

Het verschil tussen de straf van opsluiting en die van gevangenzetting ligt er mijns inziens in dat opsluiting enkel 's nachts was, terwijl gevangenzetting dag en nacht omvatte. Deze twee straffen werden bijna uitsluitend voor eenvoudig feitelijk geweld en gekwalificeerd feitelijk geweld gegeven.³⁹³ Het verschil tussen eenvoudig en gekwalificeerd feitelijk geweld is niet geheel duidelijk. Naar analogie met het moderne recht hield gekwalificeerd feitelijk geweld waarschijnlijk verzwarende omstandigheden in, zoals het gebruik van een wapen, in tegenstelling tot eenvoudig feitelijk geweld.³⁹⁴ De straf voor gekwalificeerd feitelijk geweld was ook steeds zwaarder dan die voor eenvoudig feitelijk geweld. Eenvoudig feitelijk geweld werd bestraft met vier tot acht dagen opsluiting en eenmaal met acht dagen gevangenzetting. Gekwalificeerd feitelijk geweld werd bestraft met één maand opsluiting of gevangenzetting en eenmaal met veertien dagen opsluiting.³⁹⁵

De vierde straf, dwangarbeid variërend tussen zes weken en zes maanden, werd opgelegd voor diefstal. Ook op het illegaal hakken van hout op de publieke gronden en oplichterij stond de straf van dwangarbeid. De zwaarste straf voor diefstal, zes maanden dwangarbeid op publieke gronden, werd bijvoorbeeld gegeven bij diefstal van twee kalkoenen of op het op verschillende plaatsen stelen van kippen en kalkoenen. Het stelen van enige kannen olie leidde tot drie maanden dwangarbeid op de gronden van de meester en het stelen van een theepot tot vier maanden dwangarbeid aan de openbare werken.³⁹⁶

De laatste straf die vermeld werd, de kettingboei, werd opgelegd voor herhaaldelijk weglopen. Deze straf werd uitgesproken voor een periode van vier dagen tot drie maanden.

Geen van de straffen die in het register opgenomen waren, druisten in tegen de in art. 19 van de slavenwet bepaalde straffen die de procureur des Konings mocht opleggen.³⁹⁷ Het feit dat er door de overheid gestraft werd, geeft aan dat er ook slavenmeesters waren die zich aan de wet hielden en hun slaven aan de overheid overdroegen om gestraft te worden. Op basis van dit register werden er gemiddeld 2,6 slaven per maand gestraft door de politie. Op een populatie van zo'n 6600 slaven³⁹⁸

³⁹² Idem.

³⁹³ Eenmaal werd de straf van gevangenzetting toegepast voor diefstal door een slavin; AN, toegang 4, Koloniaal archief, Arbeid: maart 1857-juni 1863, Inventaris 31: registers en staten van door de politie gestrafte slaven.

³⁹⁴ <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/veiligheid-recht/methoden/classificaties/toelichting-standaardclassificatie-misdrijven-methode.htm> (14-10-2009).

³⁹⁵ AN, toegang 4, Koloniaal archief, Arbeid: maart 1857-juni 1863, Inventaris 31: registers en staten van door de politie gestrafte slaven.

³⁹⁶ Idem.

³⁹⁷ Idem.

³⁹⁸ Hartog, *Curaçao*, deel I, 462.

betekent dit dat gemiddeld per jaar 0,47% van de slavenpopulatie te maken kreeg met een bestraffing opgelegd door de procureur des Konings.

Zes maanden na de invoering van de slavenwet van 1857 schreef gouverneur van Lansberge dat de eerste bevindingen in verband met de wet bevredigend waren. Toch gaf hij als aanmerking dat het toezicht op de volbrenging ervan toevertrouwd was aan overheidsfunctionarissen, die allen tevens slavenhouders waren. Bijgevolg kon er van hen geen sterke oppositie tegen de planters verwacht worden.³⁹⁹

In verband met dezelfde wet had Hartog geschreven:

*'Nu de meesters zelf niet meer mochten straffen en, zoals Van Lansberge in een brief van 1859 meldde, de slaven een zeer zelfbewuste houding gingen aannemen, werden de werkzaamheden op het politiebureau vermenigvuldigd. Zowel meesters als slaven riepen elk ogenblik de tussenkomst in van de procureur des Konings.'*⁴⁰⁰

Het is onwaarschijnlijk dat elke tussenkomst van de procureur des Konings tot een zaak leidde, maar op basis van bovenstaande bevindingen denk ik toch dat deze uitspraak sterk gerelativeerd kan worden.

8.5. CONCLUSIE

In welke mate werden de slavenwetten nageleefd en was er controle op het naleven ervan? Bewijzen van flagrante inbreuken op de slavenwetten heb ik niet teruggevonden. Bronnen die het naleven van die wetten bevestigen wel. Ook waren er bronnen die vertelden dat de wet niet helemaal precies werd nageleefd. Hiervoor werd wel steeds een verklaring gegeven, ofwel was het in het belang van de slaven ofwel werd er een andere oplossing gezocht om de situatie in het voordeel van de slaven te doen uitdraaien.

Effectieve controle op de slavenwetten door de overheid lijkt echter zo goed als onbestaande. Hierdoor is het zeer moeilijk te oordelen hoeveel er clandestien gebeurde. Het raadplegen van andere bronnen zoals bijvoorbeeld egodocumenten en kranten is de enige manier om hierover meer informatie in te winnen.

Bij de interpretatie van deze vaststellingen moet de politieke aard van de gebruikte bronnen wel in gedachten gehouden worden. De mogelijkheid dat de situatie beter werd voorgesteld dan ze

³⁹⁹ Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam*, 279.

⁴⁰⁰ Idem, 461.

in werkelijkheid was, is reëel. Negatieve elementen kunnen bijvoorbeeld weggelaten zijn, terwijl positieve bevindingen aangedikt werden.

In vergelijking met de achttiende eeuw is er wel een duidelijke evolutie te zien. Het voortbestaan van slavernij was in de achttiende eeuw nog van cruciaal belang. Hiervoor werden de repressieve wetten noodzakelijk geacht, en werden zij ook nauwgezet gehandhaafd. In de loop van de eerste helft van de negentiende eeuw beginnen de emancipatie gedachten steeds duidelijker vorm te krijgen, waardoor de repressieve maatregelen aan belang inboetten. Dit werd in de wetteksten al vastgesteld, maar is daarnaast ook in de verbeterende behandeling van de slaven terug te zien.

Generaal genomen, geven deze bronnen aan dat de slavenwetten grotendeels werden nageleefd. Vooral de bepalingen in verband met de voeding, kleding en verzorging van slaven raakten ingeburgerd. Als er overtredingen van wetten plaatsvonden, moesten de slaven hier zelf melding van maken en dan greep de overheid in. Het feit dat de controle op deze wetten minimaal was, had –zoals de koloniale verslagen van 1848 aantoonde– over het algemeen niet te maken met slechte wil maar eerder met een gebrek aan middelen. De aanwezigheid van een onafhankelijk persoon om controles uit te voeren, zou bijvoorbeeld een belangrijk middel geweest kunnen zijn in het effectiever opleggen van de slavenwetten.

De hoofddoelstelling van de slavenwetten was om de situatie van de slaven te verbeteren. In deze opzet zijn zij, ondanks het gebrek aan controle, in zekere mate geslaagd. Dankzij de slavenwetten verbeterde vooral de materiële en fysieke toestand van de slaven.

9. ALGEMENE CONCLUSIE

Voordat ik terugkom op de vooropgestelde probleemstelling, zal ik eerst de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek samenvatten.

De Curaçaose slavenwetten van de negentiende eeuw bevatten zowel maatregelen ter handhaving van de openbare orde als maatregelen ter bescherming van de slaven. De voornamelijk repressieve wetten van de achttiende eeuw zijn niet langer de norm. Door het invoeren van deze slavenwetten verkregen de slaven in de negentiende eeuw naast plichten ook rechten. Daarbij is te zien dat de strafrechtelijke bevoegdheid steeds meer een zaak van de overheid werd, ten nadele van de slaveneigenaren. Toch bleven bepaalde welomschreven straffen wel tot de huiselijke jurisdictie behoren.

In de slavenwetten is er een evolutie merkbaar: waar er aan de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de slaven in het begin van de negentiende eeuw ongeveer even veel aandacht besteed werd, verschoof de nadruk met verloop van tijd duidelijk naar de bescherming van de slaven. In het laatste slavenreglement van 1857 is er zelfs geen sprake meer van maatregelen met betrekking tot de openbare orde (wel bleven die uit de slavenwet van 1824 van kracht). Dit reglement was zuiver bedoeld om de situatie van de slaven op Curaçao te verbeteren in de aanloop naar de emancipatie. Deze wetten waren tevens veel uitgebreider en duidelijker dan alle voorgaande slavenwetten. Gedurende de onderzoeksperiode van tweeënzestig jaar evolueerde de positie van de slaaf in de wetten dan ook van een quasi-object naar een mens die zijn vrijheid verdiende.

Naast de slavenwetten bestonden er echter ook opinies die niet strookten met deze wetten en interpretaties van de wetten die - bewust of onbewust - niet correct waren. Deze informele opvattingen waren niet alleen aanwezig, ze waren zelfs erg bepalend voor het gedrag van zowel burgers als slaven. Zowel in de manier waarop de verschillende bevolkingsgroepen tegenover elkaar stonden als in de manier waarop de slavenmeesters de wetten toepasten - of dat niet deden - zijn informele opvattingen als een oorzaak van het handelen van de slavenmeesters en de slaven aan te duiden. Het beeld van de slaaf in de informele opvattingen veranderde niet evenredig aan de positie van de slaaf in de slavenwetten. De informele opvattingen liepen dus achter op de formele ideologie. Dit bemoeilijkte in de praktijk de uitvoering van de beschermende wetten.

Algemeen genomen geven de bronnen van dit onderzoek aan dat de slavenwetten grotendeels werden nageleefd. Dit wilt echter niet noodzakelijk zeggen dat het in werkelijkheid ook zo was. Effectieve controle op de slavenwetten door de overheid lijkt namelijk, zelfs in deze politieke bronnen, zo goed als onbestaande. Hierdoor is het zeer moeilijk te oordelen hoeveel er clandestien gebeurde. Eenmaal is er in de bronnen een verklaring terug te vinden voor de minimale controle op

deze wetten. De schuld werd bij een gebrek aan middelen gelegd. De terughoudendheid van slaveneigenaren om elkaar te controleren speelde echter ook een belangrijke rol. De bronnen geven aan dat als er sprake was van misbruik, en de slaven hier zelf melding van maakten, de overheid wel ingreep.

De bedoeling achter de Curaçaose slavenwetten was, zoals ze zelf aangaven, om de levensstandaard van de slaven te verbeteren. Zelfs als niet elk artikel precies werd nageleefd, al was er een fundamenteel gebrek aan controle, dan nog kan ik met zekerheid stellen dat deze wetten wel verbetering hebben gebracht in de situatie van de slaven. Vooral op fysiek en materieel vlak gingen de slaven erop vooruit: ze werden beter gekleed en beter gevoed. Ook de intensiteit (voor vrouwen, kinderen en zieken) en de duur van de arbeid die zij moesten verrichten nam af. Lijfstraffen bleven bestaan, maar werden - zeker in theorie - beduidend strenger gecontroleerd.

De slavenwetten zijn dus, alleszins gedeeltelijk, in hun voornaamste doelstelling geslaagd.

Met deze bevindingen in gedachten wordt de vooropgestelde probleemstelling opnieuw bekeken:

Gedurende de negentiende eeuw, de laatste fase van de slavernij, kende Curaçao slavenwetten die de slaven ten dele ook bescherming boden. De vraag is nu in hoeverre dat een dode letter bleef, waardoor de wetgeving uiteindelijk toch voornamelijk repressief zou zijn geweest.

De Curaçaose slavenwetten van de eerste helft van de 19^e eeuw waren zeker niet repressief. Hun nadruk lag zowel in de handhaving van de openbare orde als in de bescherming van de slaven. Gedurende deze periode verschoof deze nadruk opvallend in de richting van de bescherming van de slaven, om uiteindelijk de handhaving van de openbare orde theoretisch achterwege te laten. Toch was Curaçao hierin zeker geen voorloper. De meest slaafvriendelijke wet uit het Caribische gebied, de *Order in Council* uit Trinidad, was drieëndertig jaar voor het slavenreglement van 1857 ingevoerd en bleek alsnog vooruitloper op het vlak van bescherming van de slaven. Het is op Curaçao nooit geëvenaard.

In dit onderzoek zijn er geen bewijzen gevonden van controle op de naleving van de slavenwetten. Uit de wetten bleken de bedoelingen tot controle er wel te zijn, maar in de praktijk draaide dit op niets uit. Wel konden de slaven zelf actie ondernemen door tussenkomst van een districtmeester, het fiscalaat, of later de procureur des Konings te vragen. In welke mate dit ook het gewenste effect had, is echter niet duidelijk.

Daarnaast werden de beschermende maatregelen volgens de bronnen van dit onderzoek grotendeels wel nageleefd. Als dit niet het geval was, was de oorzaak zowel te vinden in de heersende informele opvattingen als in het gebrek aan controle van overheidswege. Vooral de

maatregelen met betrekking tot de voeding, kleding en verzorging van slaven vonden ingang. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de verbeterde slavencode die aan het einde van de achttiende eeuw in Puerto Rico werd ingevoerd. De beschermende maatregelen ervan werden genegeerd, terwijl de repressieve wel werden opgelegd. Dezelfde slavencode moest in Cuba ingetrokken worden vanwege aanhoudend verzet van de slavenhoudende elite. Op Curaçao zijn er gedurende de negentiende eeuw geen aanwijzingen te vinden van openlijk verzet tegen de nieuwe slavenwetten.

Toch kan er vanuit het bovenstaande ook gesteld worden dat gelegaliseerde repressie steeds meer ingeperkt werd, maar in de praktijk ongeregeld bleef. Straffen behoorden immers nog steeds tot de huiselijke jurisdictie. Door het gebrek aan controle konden slavenhouders nog steeds, in principe, ongestoord hun gang gaan. De enige grens die de slavenhouder dan niet mocht overschrijden was het punt waarop de slaven zelf melding gingen maken van misbruik.

Dit komt overeen met Goveia's conclusie dat de slaven in de praktijk veel meer afhankelijk waren van de welwillendheid van hun meester dan van de wetten die van kracht waren. De negentiende-eeuwse slavenwetten waren echter beduidend meer op bescherming gericht dan de repressieve wetten uit de achttiende eeuw. Toch waren de fysieke en materiële omstandigheden van de slaven wel verbeterd in de loop van de negentiende eeuw. Wellicht zullen de meer op bescherming gerichte wetten ook de welwillendheid van de slavenmeesters in positieve zin beïnvloed hebben.

10. BIJLAGEN

10.1. BIJLAGE 1: SLAVENREGLEMENT 20 SEPTEMBER 1824

Publicatie

De Schoutbijnacht Gouverneur en Raden van Policie van Curaçao en onderhoorige Eilanden.

Allen den genen die deze zullen zien of hooren lezen, salut! Doen te weten:

Dat bij herziening der publicatien van den 3den Juny 1761, den 2den November 1789, en 23sten February 1791, omtrent het wegloopen van slaven als anderszins, en van den 8sten December 1812, wegens de behandeling, voeding en kleeding van dezelve, noodig en raadzaam geoordeeld is, niet alleen veranderingen daarin te maken, maar ook alle daarin gewijzigde en blijvende bepalingen met de nieuwe daar te stellene verordeningen te vereenigen en alzoo, met intrekking en te niet doening van de hiervorengemelde en alle andere publicatien die met deze strijdig zijn, en welke dienvolgens hierbij worden ingetrokken en te niet gedaan, bij deeze op nieuw vast te stellen.

1. Dat een ieder verplicht zal zijn bij het wegloopen van eenig zijner of harer slaaf of slaven, niet alleen aan het Officie fiscaal, maar planter zijnde, als dan ook aan den Districtmeester van zijn district, daarvan kennis te geven, ende zulks door de bewoners van het stads district binnen twee maal vier en twintig uren, door die van de Oost en middel divisie, binnen drie maal vier en twintig uren, en door die van de West divisie, binnen vier maal vier en twintig uren na de ontdekking der ontvlugting, met opgave van den naam en het signalement en wat meerder nog tot herkenning zal kunnen dienen; en binnen gelijken tijd na de te rug komst of opvatting mede het Officie fiscaal en den districtmeester daarvan verwittigen, alles en in beide gevallen op verbeurte eener boete van een honderd pezos van achten voor ieder slaaf.
2. Dat elk Districtmeester na verkregene kennis van het wegloopen van eenige slaaf of slaven, door middel van postillions, bekendmaking daarvan in zijn onderhoorig district zal hebben te doen.
3. Dat alle planters op dit eiland gehouden zullen zijn om, ten minste eens in de maand, op ongezette tyden hunne plantagien en negerhuizen op dezelve te onderzoeken ter ontdekking van weggeloopene slaven, snaphanen of andere schietgeweren, kruid of lood, welke aldaar of daarin zouden kunnen verborgen wezen; zullende de ontdekte wegloopers moeten gearresteerd en in verzekerde bewaring gehouden worden om hunne meesters of meesteressen, zoo spoeding mogelijk, immers binnen vier dagen, bij aldien de afstand wijd en ver mogt wezen, daarvan te verwittigen; ten einde door hunne of hare meesters te worden afgehaald tegen betaling der bepaalde som van tien pezos van achten voor vang geld.
4. Dat de meesters of meesteressen van ontvlugte en te rug gekomene of opgevattene slaven gehouden zullen zijn om, wanneer het Officie fiscaal zulks noodig mogt oordeelen en begeren, dusdanige slaven aan hetzelfde, binnen den tijd in de eerste afdeeling dezer tot de daarbij vermelde aangiften bepaald, te doen brengen om, ter discretie van den Raad Fiscaal met touwslagen of anderszins te worden gestraft; weshalve dan de meesters of meesteressen van weggeloopene en te rug verkregene slaven waarvan kennisgeving aan het Officie fiscaal volgens de voorzeide eerste afdeeling zal zijn gedaan, niet zullen vermogen die slaven op eenigerlei manier te straffen, opdat het Officie fiscaal zulks aan henzelven za
... .. der na da..elve ter Fiscalaat zullen zijn afgestraft, op verbeurte eener boete van vijftig pezos van achten voor ieder slaaf; zullende het opsluiten en afstraffen van de bedoelde slaven ter Fiscalaat geschieden, buiten eenige kosten van de eigenaars aan welke die slaven daarna zullen worden te rug geleverd, indien derzelve ontvlugting niet met verzwarende

omstandigheden mogt zijn gepaard geweest, maar zulks wel plaats hebbende zal de schuldige, als gewoonlijk voor de Justitie worden te regt gesteld.

5. Dat de genen die weggeloopene slaven zullen hebben opgevat de verplichting hebben om, ingeval de meesters onbekend zijn, of dezelve bekende zijnde en kennis daarvan bekomen hebbende mogten geweigerd hebben derzelve slaven over te nemen, als dan dusdanige slaven ter Fiscalaat op te zenden, om aldaar gestraft en opgesloten te worden op kosten van de eigenaar: welke kosten, des noods zullen verhaald worden uit de provenuen dier slaven, dewelke na verloop van zes weken sedert derzelve opzending tot Fiscalaat, bij Publieke Opveiling zullen worden verkocht; en zullen de saldes in de reserve kas der kolonie worden gedeponneerd.
6. Dat, bijaldien de eigenaars der ter Fiscalaat opgebragte weggeloopene slaven onbekend mogten wezen, dezelve bij omroeping en door middel van de Curaçaosche Courant zullen worden gewaarschouwd om hunne slaven binnen den tijd van zes weken te komen afhalen, tegen betaling der kosten van opvatting en voeding derzelve; na welken tijd de Raad Fiscaal die slaven bij Publieke Opveiling zal doen verkoopen en het zuiver bedrag van dezelve in de reserve kas als depositum zal worden gebragt.
7. Dat niemand zal vermogen eenige opzoeking van weggeloopene slaven op zijne of hare plantagie in de neger huizen op dezelve te weigeren of verhinderen, of wel weigerachtig te zijn om assistentie te geven tot het opsoren van dezelve op zijne of hare plantagie wanneer zulks, het zij door de eigenaars met behulp van den Districtmeester des districts of van de beambten van de policie, of door dezen zelve, op verbeurte eener boete van een honderd pezos van achten.
8. Dat niemand zal vermogen eens anders slaaf te straffen; maar dat elk ingezet en vrij persoon die door een slaaf beleedigd wordt, slechts eenen hand, rott.ng(?), touw, of bulpeesslag aan dezelve zal vermogen toe te brengen, om zich voor de beleediging te dekken, bij aldien hij zich niet door aanhoudende brutaliteit van de slaaf, in de verplichting mogt bevinden tot eigene veiligheid dien slag te herhalen; op verbeurte eener boete van vijf en twintig pezos van achten.
9. Dat bij het ontdekken van eenig lijk hetwelk blijken draagt van onnatuurlijken dood, de gene die hetzelve ontdekt heeft, terstond, daarvan aan het Officie fiscaal, ten fine van schouwing, op kosten van den Lande, zal moeten kennis geven, op verbeurte eener boete van vijf en twintig pezos van achten; zullende het echter in geval van verdrenking, verhangning of verwurging aan den vindern, wiens menschlijk gevoel hiertoe wordt ingeroepen, geoorloofd zijn, den drenkeling uit het water te halen of doen halen, of anderen den strop los te snijden of maken, en voorts alle mogelijke hulp toe te brengen om, wanneer er nog leven in mogt wezen, hetzelve op te wekken, zonder daartoe maar iets hoegenaamd te wachten; mitsgaders nog om, in eenige der buiten districten, wanneer er verrotting of bederf reeds zichtbaar ware, en er gene blijken of vermoeden bestonden dat de gevondene persoon door een ander verwond of om het leven gebragt is, het lijk als dan te begraven, met voorkennis en toestemming van den Districtmeester in wiens district het zal gevonden zijn, dewelke terstond aan het Officie fiscaal daarvan zal moeten kennis geven.
10. Dat niemand zal vermogen om hunne slaven, met uitzondering nogtans van vee hoeders, tuin wachters en huisbedienden, welker diensten niet kunnen ontbeerd worden; op zon-en andere algemeen erkende Christelijke feestdagen eenig werk te doen verrigten of zulks van hen te vorderen.
11. Dat de werkuren voor de tuinslaven, geene veehoeders of wachters zijnde, en voor ambachtslieden, zullen zijn, als volgt: van zons opgang tot twaalf ure s'middags, en van twee ure na den middag tot zons ondergang; zullende het aan niemand geoorloofd zijn om voor of na die tyden of op den rusttyd van twaalf tot twee ure, eenig werk aan hunne tuin of ambachts slaven op te leggen, of hetzelve van hen te vorderen; ten ware dat het zij tot het brengen van de voortbrengselen der plantagie stadswaarts, en het transporteren van goederen, waartoe men niet in staat is, zich tot de voormelde werkuren te bepalen of; wel

tot het doen van boodschappen of verrigten van dringende bezigheden of werkzaamheden die geen uitstel kunnen lyden, in welke gevallen men van den dienst zijner hiervorenbedoelde slaven, zelfs in den nacht zal vermogen gebruik te maken, mits aan dezelve daarentegen overdag vergunnende eenen rust tijd, geevenredigd aan dien, welken zij in den nacht aan dien dienst hunner meesters hebben doorgebracht.

12. Dat het wekelijks rantsoen van mais voor slaven niet minder zal mogen zijn dan zes kannen voor iederen man en vijf kannen voor elke vrouw, te beginnen den eersten October en eindigende met ultimo Maart; en van primo April tot ultimo September: vijf kannen voor elken man en vier kannen voor iedere vrouw, zullende het rantsoen voor kinderen, zoo jongens als meisjes, naar gelang van hunnen ouderdom geevenredigd zijn aan dat voor mannen en vrouwen bepaald.
13. Dat het rantsoen van slaven wekelijks, op den dag door den Meester of Meesteres daartoe gekozen, zal moeten worden uitgedeeld; behoudens nogtans de bevoegdheid aan de Meesters om in meer dan eene keer het rantsoen uit te deelen, mits in achte nemende dat telkens een aan dien tusschen tijd geevenredigde gedeelte den rantsoens zal moeten worden gegeven, op dat de slaven dan niet eens te meer en dan wederom te weinig voedsel tot gebruikt hebben.
14. Dat eigenaren van slaven niet zullen vermogen aan hunne slaven dagen te geven of uit te zenden om hunne eigene kost op te zoeken, en op enigerlei manier, of om eenige hoegenaamde reden hun rantosen, het zij geheel, of ten deele in te houden, of het zelve te verminderen, maar zullen zij gehouden wezen om ten allen tijde het rantsoen in de twaalfde afdeeling bepaald ten volle te verstrekken.
15. Dat eigenaren van slaven gehouden zijn, kleeding aan hunne slaven te geven, tot behoorlijke dekking hunner naaktheid.
16. Dat er op plantagien geene winkels of dergelijke zullen mogen gehouden of toegelaten worden, ter verkoop of verruiling van rum of andere dranken, tabak, suiker en dergelijke of andere behoeften met de slaven voor hun rantsoen, waardoor dezelve daarvan, het zij ten volle of ten deele, ontstoken blijven en dus honger lijden of, uit gebrek van voedsel tot dieverijen genoopt worden; weshalve dan het verkoopen of verruilen van goederen hoe ook genaamd met slaven voor hun rantsoen of eenige gedeelte daarvan voor ongeoorloofd verklaard wordt, met verbod aan alles meesters en meesteressen om het rantsoen van hunne of hare slaven, geheel of ten deele in te houden of te laten inhouden in voldoening of betaling van goederen hoe ook genaamd door dezelve op crediet gekocht of genomen.
17. Dat het aan eigenaren van slaven niet zal geoorloofd zijn hunne slaven op eene onredelijke manier te straffen, aangezien de straf in evenredigheid met het misdrijf moet worden opgelegd; alwaarom van alle grove misdaden of vergrijpingen met verzwarende omstandigheden gepaard, welke de schuldigen aan meer dan huishoudelijke kastijdingen onderhevig maken, in stads district, regtstreeks aan het Officie fiscaal, en in de buiten districten aan de respective districtmeesters zal moeten worden kennis gegeven; en zullen de districtmeesters het Officie fiscaal daarmee moeten bekend maken.
18. Dat de schuldige slaaf of slaven alleen, doch niet anderen troepsgewijze voor het vergrijp van een of meer zullen mogen worden gestraft.
19. Dat schietgeweren en andere wapenen, als mede kruid en lood tot den dienste van de plantagien benoodigd, eeniglijk bij de eigenaren, of wel bij de opzieners of factours, geene slaven zijnde, mogen in bewaring gehouden worden.
20. Dat de overtreder der bepalingen van de 3, 5, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 en 19de afdeeling dezer telkens eene boete van vijftig pezos van achten zal verbeuren.
21. Dat de hierin bepaalde boeten en alle wettige kosten voor zoo ver dezelve betreffen de meesters van weggeloopte slaven zoodanige slaven, welk... .. Officie fiscaal mogten wezen(?) ... worden verhaald, en in andere gevallen overeenkomstig de bestaande manier van procederen worden ingevorderd.

22. Dat de hierin vermelde boeten gelijkelijk zullen verdeeld worden tusschen de Koloniale Kas, het Officie fiscaal, de respective Districtmeesters, wanneer zij in betrekking stan tot de gevallen waarin dezelve verbeurd zijn, doch anders niet, en den aanbrenger.

Aldus gearresteerd en des Raads vergadering gehouden op het Gouvernements Huis, binnen het Fort Amsterdam op Curaçao, den 20sten September 1824, het elfde Jaar van Zijner Majesteits regering.

De gouverneur en Raden voornoemd

(w.g.) CANTZ'LAAR

Ter ordonnantie van dezelve,

(w.g.) W. PRINCE, Sec.

Gepubliceerd binnen het Fort Amsterdam en in de Willemstad, den 30sten der gemelde maand

(w.g.) W. PRINCE, Sec.⁴⁰¹

⁴⁰¹ NA, Toegang 1.05.12.01, inventaris 1636.

10.2. BIJLAGE 2: SLAVENREGLEMENT 14 FEBRUARI 1857

Anno 1857
Publicatie

Nr. 2

Houdende bepalingen ten aanzien der voeding, kleeding, verpleging, huisvesting en afstraffen van slaven.

In naam des Konings!

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden.

Gelezen eene missive van Zijn Excellentie den heer Minister van kolonien van den 14 July II Litt. B nr. 394/ F

In overweging genomen hebbende dat het tijdstip meer en meer vordert waarop de maatschappelijke hervorming kan worden te gemoet gezien, welke door de Hooge Regering voor de kolonie Curaçao en onderhoorigheden ontworpen is dat, ten einde de slaven daartoe voortebereiden en hun de voordeelen die hervorming waardig te maken, het raadzaam geoordeeld wordt hunnen redelijken toekomst te verbeteren en hun eergevoel op te wekken door aan dezelve eene betere behandeling te versch[affen].

Den Kolonialen Raad gehoord

Heeft goedgevonden en verstaan te bepalen gelijk bepaald wordt bij deze

Artikel 1

Het is eene verpligting der meesters om te zorgen dat hunne slaven behoorlijk gevoed, gekleed, verpleegd en gehuisvest worden.

Artikel 2

Aan elken slaaf of slavin van veertien jaren en daarboven moet worden verstrekt een wekelijksch rantsoen van zes kan goede gave mais, of wanneer die niet verkrijgbaar is, van acht kan goed fijn gemalen maismeel.

Aan slaven van 10 tot 14 jaren worden twee derde, aan die van 7 tot 10 jaren de helft en aan jongeren een derde van het vorenbepaalde rantsoen gegeven.

Aan degenen die bij de zoutpannen werkzaam zijn wordt daar boven vijf en twintig cent des weeks voor toespis uitgereikt.

Artikel 3

Schade door den slaaf aan zijnen meester of aan derden toegebracht, kan niet verhaald worden op zijn rantsoen, hetwelke in geen geval ingehouden of verminderd mag worden.

Met onderling goedvinden is het echter veroorloofd het rantsoen te vervangen door een equivalent, waarvoor de slaaf zich voedsel kan verschaffen, met dien verstande nochtans, dat eene dusdanig equivalent hem niet mag worden opgedwongen en de meester zorgt dat het besteed wordt tot het aangewend doel.

Artikel 4

Voor kleeding moet elke zes maanden worden verstrekt aan iederen slaaf van 15 jaren en daarboven 8 el ..llette, van 11 tot 15 jaren 6 el ..llette, van 5 tot 11 jaren 4 el ..llette.

Aan elke slavin van 14 jaren en daarboven 10 el ..llette, van 10 tot 14 jaren, 8 el ..llette van 5 tot 10 jaren 6 el ..llette Voor kinderen beneden de 5 jaren 3 el ..llette

Terwijl aan slaven van beide kunne van 10 jaren en daarboven 50 cent moet worden gegeven om zich een hoed, doek of sandalen aan te schaffen, zullende de meester zorg dragen dat het geld bepaaldeijk tot kleeding worde aangewend.

Artikel 5

Wanneer de meester op aanmaning van den Procureur des konings of door betrokken districtmeester nalatig blijft den slaaf van den in artikel 2 en 4 bepaalde voeding en kledingstukken te voorzien, heeft de verstrekking van gouvernementswege plaats behoudens het verhaal der kosten op hem die nalatig blijft.

Artikel 6

De meester is niet alleen gehouden zijne slaven behoorlijke genees en heelkundige behandeling te verzekeren maar tevens zorg te dragen dat zij in geschikte plaatsen verpleegd worden met afscheping van kunnen.

Artikel 7

De Procureur des Konings en de districtmeester in de buitendistricten, zijn bevoegd den slaaf, wiens verzorging kennelijk wordt verwaarloosd, naar het hospitaal, gasthuis of eenige andere geschikte plaats te doen overbrengen. De kosten der verpleging worden op den nalatige verhaald.

Artikel 8

Aan bejaarden, zwakken en kinderen beneden de tien jaren wordt slechts zulk arbeid opgelgd, als berekend is voor hunne krachten.

Van vrouwen wordt na het ingaan van de vijfde maand haren zwangerschap niet dan ligte arbeid gevorderd.

Na hare bevalling zijn zij tot aan hare herstelling van allen arbeid vrij.

Gedurende den zoogtijd zijn zij van zwaren arbeid verschoond; Voorts wordt aan de moeder de noodige tijd gelaten om voor haar kind te zorgen.

Artikel 9

De meesters zijn gehouden hunne slaven zooveel mogelijk in de gelegenheid te stellen van godsdienstig onderwijs te ontvangen. In geen geval zullen zij mogen beletten dat zij gedurende hunne vrij uren godsdienstig of ander onderwijs genieten.

Aan kinderen beneden der 14 jaren moet vergunning verleend worden om minstens gedurende twee uren per dag onderwijs te genieten, en meer de gelegenheid daartoe bestaat.

Artikel 10

Overtreding van artikel 2 en 3 wordt gestraft met eene geldboete van f20 tot f200.

Overtreding van artikel 7 en 9 wordt gestraft met eene geldboete van f 10 tot f100.

Overtreding van artikel 5 en 8 wordt gestraft met eene geldboete van f25 tot f200 onverminderd de vervolging wegens misdrijf, overeenkomstig in publicatie der beteugeling en bestraffing van feitelijke geweldadigheden dd 16/17 maart 1830 wanneer de slaaf ten gevolge der overtreding van den ... gebrekking mogt blijven of zijn dood daardoor mogte zijn veroorzaakt.

Artikel 11

Als huishoudelijke kastijding mag de slaaf door zijnen meester gestraft worden met opsluiting der nacht of bij dag en nacht gedurende acht dagen.

met slagen door middel van een touw
voor mannen vijftien

voor vrouwen boven zestien jaren en voor jongens tusschen veertien en zestien jaren, acht.

De straf van slagen kan niet in vereeniging met die van opsluiting worden toegepast.

Artikel 12

Bij herhaling van hetzelfde misdrijf, mag de in het vorig artikel bepaalde straf verdubbeld en de slaaf van ... kettingboeijen opgesloten worden, edoch wordt daartoe vereischt de schriftelijke magtiging

van het hoofd des politie of der betrokken districtmeesters, dewelke die autorisatie niet zullen verleen en dan nadat hun de overteding genoegzaam gebleken zal zijn.

Artikel 13

De bij artikel 11 bepaalde straf van slagen mag niet herhaald worden dan na verloop van vier dagen. De veroorloofde bij artikel 12, slechts nadat acht dagen verstreken zullen zijn, en in beide gevallen eerst dan wanneer de zekerheid bestaat, dat zij geene voor de gezondheid schadelijke gevolgen zal achterlaten.

Artikel 14

De staf van slagen wordt in geen geval opgelegd aan jongens beneden de veertien jaren oud en aan vrouwen beneden den leeftijd van zestien jaren, evenmin aan aan zoogende vrouwen, zwangere vrouwen zijn bovendien vrij van de straf van kettingboei.

Wanneer twijfel mogt bestaan wegens de zwangerschap der slavin, wanneer zij die beweert en de meester deselve ontkent of wanneer de slaaf beweert jonger te zijn als door den meester wordt opgegeven; alsmede wanneer de staat zijner gezondheid of zijne lichaamskrachten niet voldoende zijn, zal tot de straf van slagen in geen geval worden overgegaan, dan op magtiging van den Procureur des Konings, die het noodige onderzoek zal instellen des noods met assistentie van den StadsChirurgijn en officier van gezondheid.

Artikel 15

Meesters die de bepalingen vastgesteld bij artikel 11,12, 13 mocht overtreden, alsmede dewelken die hunne slaven mishandelen deselve lichamelijke kwelling aandoen of door middel van eenige wettig slagen of stoten toebrengen zullen worden vervolgd voor feitelijk geweld en voor zoover daartegen bij de publicaties van 16/17 maart 1830, geen hogere straf bepaald is, gestraft met eene geldboete van f50 tot f500 met of zonder gevangenzetting voor den tijd van zes dagen tot eene maand.

De regter is in dat geval bevoegd om den verkoop van den slaaf te bevelen.

Artikel 16

Huurders van slaven alsmede degenen die aan eigenaars van slaven ondergeschikt zijn, welke de bepalingen van dit reglement overtreden, kunnen zich niet beroepen op daartoe aan hen afgestane regten of gegeven bevelen.

Meesters, welke een met deze bepaling strijdig bevel geven verbeuren eene geldboete van f50 tot f200.

Artikel 17

Onder de overtredingen ter zake waarvan slaven huishoudelijk kunnen worden gestraft worden gerangschikt:

- Het schuwen van den arbeid verschuldigd aan hunne meester of aan degenen die boven hen gesteld zijn, hetzij door woorden, hetzij door gebaarden
- Het weigeren van de verschuldigden eerbied of van diensten, welke in billijkheid mogten worden gevorderd.
- Het ..., wegloupen of verlaten van hunnen arbeid
- Het buitenshuis overnachten zonder de toestemming hunne meesters
- Het misbruiken van sterken drank
- Het weigeren van kinderen ter school te doen gaan of onderwijs te doen geven wanneer zulks door de meester verlangd wordt
- Het weigeren van godsdienstig onderwijs te ontvangen of de met hunner gezindheid overeenkomstige godsdienst oefeningen bij te wonen, wanneer de meesters ze daartoe in staat stellen.

- Het verwaarlozen of slecht verzorgen alsmede het onmenselijk kastijden hunnen kinderen.
- Het bedriegen van hunne meester
- Het plegen van kleine diefstallen
- Het verwaarlozen , verpanden of verkoopen hunne kleedingstukken of gereedschappen
- Het vechten met hunne medeslaven of veroorzaken van uibundig getier en geraas in de ...
- Het verwaarlozen of mishandelen van vee aan hunne zorgen toevertrouwd.

Artikel 18

Het straffen van slaven met andere werktuigen dan bij dit reglement zijn toegestaan, wordt gestraft op denselfden voet als bij artikel 15 vermeld is.

Artikel 19

Bij misdrijven door slaven gepleegd, is de Procureur des Konings bevoegd, hetzij op schriftelijke aanvraag des meesters hetzij bij betrapping op heeter daad, alsmede op aanklagte door de bevoegde autoriteiten of particulieren en na behoorlijke ingesteld onderzoek omtrent het voor den slaaf ten laste gelegde vergriep, dezen de volgende straffen op te leggen behalve die bepaald bij artikel 11 en 12.

- dwangarbeid in boeijen op de gronden der meesters voor den tijd van drie of aan de openbare werken voor den tijd van zes achtereenvolgende maanden, met opsluiting des nachts.
- Slagen met een touw
 - Voor mannen hoogstens veertig
 - Voor vrouwen boven zestien jaren oud en voor jongens tusschen veertien en zestien jaren met ten hoogste twintig.

De straffen van slagen en dwangarbeid kunnen niet te gelijk opgelegd worden, dan door den bevoegde regter bij wien van de uitspraak des procureurs in hooger beroep kan worden gekomen, wanneer de opgelegde straf van dwangarbeid de helft van den hiervoren bepaalden tijd overschrijdt. Echter is het veroorloofd den slaaf die de straf van dwangarbeid ondergaat en zich weerspanning betoont op daartoe bekomen magtiging van den Procureur des konings of der betrokkene districtsmeester met slagen te kastijden.

Artikel 20

De misdrijven in het 19^e artikel bedoeld zijn

- diefstallen zonder verzwarende omstandigheden gepleegd
- feitelijke geweldadigheden die ernstige kwalificaties missen
- Oneerlijke handelingen die de maatschappelijke orde niet belangrijk aanranden
- Overtreding van politie verordeningen

Artikel 21

Misdrijven in den wet bedoeld welke door slaven in complicitéit met vrije personen worden gepleegd komen ter cognitie van den gewonen regter.

Artikel 22

De slaaf welke op aanvraag der meesters tot dwangarbeid veroordeeld is, kan op dien verzoek daaruit ontslagen worden, wanneer bij den Procureur des Konings daartegen geene bezwaren bestaan.

De slaaf die de straf ondergaat op de gronden zijns meesters mag door dezer niet ontslagen worden zonder voorkennis van den Procureur des Konings.

Artikel 23

Wanneer de slaaf eene valsche beschuldiging tegen zijnen meester heeft ingebracht kan hem slechts door den Procureur des Konings eene straf daarvoor worden opgelegd

Artikel 24

Misdrijven tegen slaven bedreven worden gestraft als of zij jegens vrije menschen waren gepleegd.

Artikel 25

De districtmeesters zijn gehouden de bevelen van den Procureur des Konings te gehoorzamen. Zij zijn verplicht hem opgave te doen van de straffen waartoe zij ingevolge het bepaalde bij artikel 12 magtiging hebben verleend met vermelding van

- Den naam des meesters
- Den naam des persoons door wien de magtiging gevraagd is.
- Den naam van den gestrafte
- Het geslacht van den gestrafte
- Den ouderdom van den gestrafte
- Het beroep van den gestrafte
- De dagteekening waarop de bestraffing heeft plaats gehad
- Den aard der overtreding
- De deswege opgelegde straf

Artikel 26

Op het einde van ieder maand vormt de Procureur des Konings eene staat van de straffen door hem en de districtmeesters opgelegd, en zendt dien, vergezeld van zijne aanmerkingen, aan den Gouverneur in.

Artikel 27

Bij den verkoop van slaven mogen kinderen beneden de twaalf jaren niet van de moeder worden gescheiden dan alleen in het geval dat zij voor den vrijdom worden verkocht of dat zwaarwigtige redenen het bestuur mogten bewegen om in het belang der slaven zelve daartoe de magtiging te verbeuren.

Artikel 28

Aan de District en wijk meesters wordt de handhaving van dit reglement bijzonder aanbevolen. De toegang tot de plantages, tuinen of gronden mag hen niet geweigerd worden
Wanneer aan eene slaaf eene zwaardere straf wordt voltrokken dan bepaald is bij artikel 11 is ieder marechause gerechtigd den meester de schriftelijke magtiging daartoe ter vragen.

Artikel 29

Alle boeten opgelegd ter zake van de bij dit reglement omschreven overtredingen of misdrijven worden gestort in de koloniale kas.

Artikel 30

Deze verordening treedt in werking op den dertigsten dag na hare afkondiging.

Artikel 31

De bepalingen vervat in de publicatie van 29/30 september 1824 blijven in werking voor zoover zij met dit reglement niet in strijd zijn.

Artikel 32

De voorafgaande bepalingen zijn in allen deele toepasselijk op de eilanden Curaçao, Bonaire en Aruba alsmede op de eilanden Sint Eustatius en Saba met uitzondering van den aard en de hoeveelheid van het voedsel, welke door de betrokkene Gezaghebber zullen worden vastgesteld, terwijl op het eiland Sint Martijn (Nederlandsch gedeelte) de in 1848 tot stand gekomene regeling of overeenkomst van kracht zal blijven.

En zal deze publicatie op Curaçao en onderhoorigheden afgekondigd en in het Publicatie blad der kolonie opgenomen worden.

Aldus gearresteerd op Curaçao den 14 February 1857

Van Lansberge

De koloniale secretaris⁴⁰²

[...]

⁴⁰² AN, Toegang 4, Departement van Koloniën, 1857, Inventaris 34.

11. BIBLIOGRAFIE

11.1. BRONNEN

11.1.1. *ARCHIVO NASHONAL, WILLEMSTAD, CURAÇAO (AN)*

- Toegang 4
 - Departement van Kolonien
 - Inventaris 15
 - Inventaris 17
 - Inventaris 34
 - Archief van de gouvernement
 - Rubriek Gouverneur
 - Koloniale verslagen, 42:
 - Inventaris 4844
 - Inventaris 4846
 - Geheime uitgaande correspondentie
 - Inventaris 438 RT
 - Ingekomen geheime stukken
 - Inventaris 3658-3
 - Koloniaal Archief
 - Arbeid
 - Inventaris 19
 - Inventaris 20
 - Inventaris 21
 - Inventaris 31
 - Inventaris 39

11.1.2. *NATIONAAL ARCHIEF, DEN HAAG, NEDERLAND (NA)*

- Oud Archief Curaçao: Toegang 1.05.12.01
 - Inventaris 1636
- Ministerie van Koloniën 1814-1850: Toegang 2.10.01
 - Inventaris 3722
 - Inventaris 3733
 - Inventaris 3734
 - Inventaris 3799
 - Inventaris 3827
 - Inventaris 6712
 - Inventaris 6713

11.2. LITERATUUR

- Bahadoorsingh, K, 'Review: Two Variants in Caribbean Race Relations: A Contribution to the Sociology of Segmented Societies by Harry Hoetink', in: *Journal of Inter-American Studies*, vol. 10, nr. 3 (1968) 509-510.
- Beckles, H., Shepherd, V. (ed.), *Caribbean slavery in the Atlantic world* (Kingston 2000).
- Benton, L., *Law and Colonial cultures: legal regimes in World History, 1400-1900* (Cambridge 2002).
- Boxer, C., 'Review: The Dutch in the Caribbean and on the Wild Coast, 1580-1680, by Cornelis Ch. Goslinga', in: *The Hispanic American Historical Review*, vol. 52, nr. 3 (1972) 469-470.
- Carrington, S., 'Capitalism & Slavery and Caribbean Historiography: an Evaluation', in: *The Journal of African American History*, vol. 88, nr. 3 (2003) 304-312.
- Crout, R., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade, by David Eltis', in: *The Journal of Economic History*, vol. 49, nr. 2 (1989) 483-484.
- Davis, D., *The Problem of Slavery in Western Culture* (New York 1966).
- Davis, D., *Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823* (New York 1976).
- Deakin, N., 'Review: The Two Variants in Caribbean Race Relations: A Contribution to the Sociology of Segmented Societies by H. Hoetink', in: *The British Journal of Sociology*, vol. 19, nr. 2 (1968), 222-224.
- Dew, C., 'Review: Slavery and Social Death, a Comparative Study. By Orlando Patterson', in: *The Journal of Southern History*, vol. 51, nr. 3 (1985) 417-420.
- Donald, D., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *American Quarterly*, vol. 19, nr. 2, Part 1 (1967), 265-268.
- Drescher, S., Engerman, S. (ed.), *A Historical Guide to World Slavery* (New York 1998).
- Elkins, S., *Slavery: A Problem in American Institutional and Intellectual Life* (Chicago 1959).
- Eltis, D., *Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade* (New York 1987).
- Eltis, D., *The rise of African Slavery in the Americas* (Cambridge 2000).
- Finkelman, P., 'Review: Slavery and Social Death: A Comparative Study by Orlando Patterson', in: *Journal of Interdisciplinary History*, vol. 15, nr. 3 (1985), 508-511.
- Franklin, V., 'Review: Slavery and Social Death by Orlando Patterson', in: *The Journal of Negro History*, vol. 68, nr. 2 (1983) 212-216.
- Fredrickson, G., *White supremacy: A Comparative Study in American and South African History* (Oxford 1982).

- Genovese, E., *Roll, Jordan, Roll: The World the Slaves Made* (New York 1976).
- Genovese, E., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *The Journal of Southern History*, Vol. 32, No. 4 (Nov., 1966) 529-532.
- Gibbes, F., Römer-Kenepa, N., Scriwanek, M., *De bewoners van Curaçao, vijf eeuwen lief en leed 1499 – 1999* (Willemstad 2002).
- Goslinga, C., *Emancipatie en Emancipator* (Assen 1956).
- Goslinga, C., *The Dutch in the Caribbean and on the Wild Coast, 1580-1680* (Florida 1971).
- Goslinga, C., *The Dutch in the Caribbean and in Surinam 1791/5-1942* (Assen 1990).
- Goveia, E., Bartlett, C., *The West Indian slave laws of the 18th century* (Barbados 1970).
- Green, V., 'Review: Curaçao: From Social Dependence to Autonomy by J. Hartog', in: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, vol. 13, nr. 3/4 (1971), 530-531.
- Green, W., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade by David Eltis', in: *Journal of Interdisciplinary History*, vol. 19, nr. 3 (1989) 516-519.
- Grimsted, D., 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823, by David Brion Davis', in: *The William and Mary Quarterly*, vol. 33, nr. 3 (1976), 531-534.
- Hartog, J., *Curaçao: van kolonie tot autonomie* (Aruba 1961).
- Heuman, W. (ed.), *The slavery reader* (Londen 2003).
- Hoefte, R., 'Review: The Dutch in the Caribbean and in Suriname 1791/5-1942, by Cornelis C. Goslinga', in: *The Hispanic American Historical Review*, vol. 71, nr. 4 (1991) 891-892.
- Hoetink, H., *De gespleten samenleving in het Caribisch gebied* (Assen 1962).
- Hogendorn, J., 'Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade by David Eltis', in: *The International Journal of African Historical Studies*, vol. 21, nr. 1 (1988) 181- 183.
- Jensen, R., Steckel, R., 'New evidence on the causes of slave and crew mortality in the Atlantic slave trade', in: *Journal of Economic History*, 46 (1986) 57-77.
- Kiple, K., 'Review: The Dutch in the Caribbean and in the Guianas, 1680-1791, by Cornelis Ch. Goslinga', in: *The American Historical Review*, vol. 94, nr. 3 (1989), 903-904.
- Klein, M., *Historical dictionary of slavery and abolition* (Lanham 2002).
- Klein, M., 'Review: Slavery and Social Death. A Comparative Study by Orlando Patterson', in: *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne des Études Africaines*, vol. 19, nr. 1 (1985) 249-250.
- Klooster, W., 'Subordinate but proud: Curaçao's free blacks and mulattoes in the eighteenth century', In: *New West Indian Guide*, vol. 68, nr. 3 & 4 (1994) 283-300.

- Lane, A. (ed.), *The debate over slavery, Stanley Elkins and his critics* (Chicago 1971).
- Lovejoy, P., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade, by David Eltis', in: *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, vol. 20, nr. 2 (1988) 322-324.
- Mathews, D., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *The Journal of American History*, vol. 53, nr. 3 (1966), 575-576.
- Meier, A., 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823, by David Brion Davis', in: *The American Historical Review*, vol. 81, nr. 2 (1976) 443-444.
- Nieboer, H., *Slavery as an Industrial System: Ethnological Researches* (Den Haag 1900).
- Northrup, D., 'Review: The Rise of African Slavery in the Americas, by David Eltis', in: *The International Journal of African Historical Studies*, vol. 34, nr. 1 (2001) 192-194.
- Oostindie, G., *Slavernij, canon en trauma. Oratie uitgesproken door Prof. Dr. G.J. Oostindie bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de Caraïbische geschiedenis aan de Universiteit Leiden op vrijdag 19 oktober 2007* (Leiden 2007).
- Patterson, O., 'Slavery', in: *Annual Review of Sociology*, vol. 3 (1977) 407-449.
- Patterson, O., *Slavery and Social Death* (Londen 1982).
- Paula, A., *From slave revolution to slave laws* (Curaçao 1976).
- Paula, A., *Van Slaaf tot Quasi-Slaaf* (s.l. 1992).
- Phillips, U., *American Negro Slavery; a Survey of the Supply, Employment, and Control of Negro Labor, as Determined by the Plantation Regime* (New York 1918).
- Piersen, W., 'White cannibals, black martyrs: fear, depression and religious faith as causes of suicide among new slaves', in: *Journal of negro history*, 62 (1977) 147-159.
- Rawley, J., 'Review: Economic Growth and the Ending of the Transatlantic Slave Trade by David Eltis', in: *The Journal of Southern History*, vol. 54, nr. 4 (1988) 655-657.
- Rawley, J., 'Review: The Problem of Slavery in the Age of Revolution, 1770-1823, by David Brion Davis', in: *The International Journal of African Historical Studies*, vol. 9, nr. 1 (1976) 118-119.
- Robbins, S., Judge, T., *Organizational behaviour* (New Jersey 2007).
- Robbins, R., 'Review: The Two Variants in Caribbean Race Relations: A Contribution to the Sociology of Segmented Societies by H. Hoetink', in: *Social Forces*, vol. 46, nr. 4 (1968), 576-577.
- Rodriguez, J. (ed.), *The Historical Encyclopedia of World Slavery* (Santa Barbara 1997).

- Rosalia, R., *De Legale en Kerkelijke Repressie van Afro-Curaçaose Volksuitingen* (s.l. 1996).
- Schiltkamp, J., de Smidt, J. (eds.), *West Indisch Plakaatboek, Deel II, Curaçao, Aruba, Bonaire 1782-1816* (Amsterdam 1978).
- Schwegman, M., 'Lagen der werkelijkheid' in: Blok, J. (et al.)(ed.), *Jaarboek voor vrouwengeschiedenis* (Nijmegen 1981) 111-131.
- Schwartz, S., 'Review: Slavery: An Attempt at Universal Definition', in: *Contemporary Sociology*, Vol. 15, Nr. 3 (1986) 357-359.
- Searing, J., 'Review: The Slave-Free Paradox', in: *The Journal of African History*, vol. 42, nr. 2 (2001) 317-318.
- Stampf, K., *The Peculiar Institution: Slavery in the Ante-Bellum South* (New York 1956).
- Stipriaan, van, A., 'Disrupting the Canon: the case of slavery', in Grever, M., en Stuurman, S. (ed.), *Beyond the Canon, History for the twenty-first century* (New York 2007) 205-219.
- Tannenbaum, F., *Slave and Citizen: the Negro in the Americas* (New York 1946).
- Tannenbaum, F., 'Review: The Problem of Slavery in Western Culture, by David Brion Davis', in: *The American Historical Review*, vol. 72, nr. 3 (1967) 926-927.
- Teenstra, M., *De Nederlandsche West-Indische Eilanden* (Amsterdam 1836).
- Williams, E., *Capitalism and Slavery* (Chapel Hill 1944).
- Yetman, N., 'Ex-slave Interviews and the Historiography of Slavery', in: *American Quarterly*, vol. 36, nr. 2 (1984) 181-210.
- 'A continuing abomination', *The Economist*, vol. 389, nr.8604 (2008) 43.
- 'Ulrich Phillips: A Committed White Supremacist but a Preeminent Scholar of American Slavery' in: *The Journal of Blacks in Higher Education*, 30 (2000-2001) 80-81.